Seres Attila

Magyar menekültek Dániában

A koppenhágai magyar követség jelentései (1957–1958)

Bevezető*

Közismert ténynek számít, hogy az 1956. évi forradalom leverése után mintegy 200 ezer magyar hagyta el a szülőföldjét. Ez volt a 20. század első olyan „menekültválsága", amelynek megoldása 1956–1957-ben a hidegháború uralta globális politikai viszonyok közepette nemzetközi kihívássá vált. A rendszerváltás óta örvendetes módon gyarapodott azon hazai és külföldi szakirodalmi feldolgozások száma, amelyek a forradalom utáni magyar menekülthullám történetének feltárását, s ezzel együtt az 1956-os amerikai és nyugat-európai magyar diaszpóra kialakulásának rekonstruálását tűzték ki célul.[1]

Dánia nem tartozott a legtöbb magyar menekültet befogadó európai országok közé: azokat az államokat számítva, amelyek szervezett keretek között legalább félszáz magyart vettek át az ausztriai és jugoszláviai menekülttáborokból, nála kevesebbnek csupán Írország (540 fő), Luxemburg (229 fő) és Izland (50 fő) adott menedéket.[2] Az 1956-os magyar menekülttömeg Dániába vetődött részére vonatkozóan mindazonáltal semmilyen magyar nyelvű szakirodalmi feldolgozással nem rendelkezünk, ezért arra vállalkoztunk, hogy a hazai archívumokban hozzáférhető levéltári dokumentációból kiindulva, és különösképpen a magyar diplomáciai jelentéseket „sorvezetőnek" használva, azok közreadásával megtegyük az első lépést a dániai magyar menekültközösség történetének megismerése és megismertetése irányába.

A dániai magyarság történetét a szakirodalmi hiátus megszüntetése mellett érdekfeszítővé teszi még egy tényező, mégpedig Dániának az úgynevezett „magyarkérdés" nemzetközi kivizsgálásában játszott szerepköre. Mint ismert, 1957. január 10-én, az ENSZ Közgyűlésének XI. ülésszakán hozott határozat értelmében a világszervezet égisze alatt egy különbizottságot alakítottak a „magyar ügy", vagyis a magyar forradalommal és annak szovjetek általi leverésével összefüggő problémák feltárására. Közismert

* Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Palasik Máriának, Sz. Kovács Évának, Kecskés D. Gusztávnak, Kolontári Attilának, Anders Wigerfelt-Svenssonnak és Rétfalvi Balázsnak a forrásközlemény elkészítéséhez nyújtott segítségéért.

[1] A magyar menekültekre és az 56-os emigrációra vonatkozó nagyszámú feldolgozás közül a teljesség igénye nélkül itt most csak azokra utalunk, amelyekre a forrásközleményünkben a későbbiekben is hivatkozni fogunk: Borbándi, 1985, 242–297; Sós, 2006; Zieck, 2013; Palasik, 2020; Nagy, 2020, 88–101; Kecskés D., 2020.

[2] Az adatokat lásd Zieck, 2013, 59; Kecskés D., 2020, 145–146.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 463 2022. 01. 27. 13:20:55

továbbá az is, hogy a különbizottságba kontinensenként egy-egy állam képviselőjét delegálták, ezért a nemzetközi grémiumot „Ötös Bizottság" néven aposztrofálták. A kontinensek közötti egyensúly elve mellett az egyes országok kiválasztásának fő szempontja az volt, hogy a bizottság tagállama Magyarországhoz hasonló méretű és demográfiai adottságokkal rendelkező „kis ország" legyen, így Európa részéről Dánia delegálhatott képviselőket.[3]

Mint azt Békés Csaba, a hidegháború történetének elismert kutatója megállapította, a világszervezetnek a „magyarkérdéssel" kapcsolatos politikája hátterében mindenekelőtt az amerikai diplomáciának az a törekvése állott, hogy lehetőség szerint csökkentse a felkelés idején tanúsított kényszerű passzivitása okozta presztízsveszteséget. Az Eisenhower-adminisztráció azt kívánta megmutatni a világnak és az amerikai közvéleménynek, hogy szuperhatalmi konfliktust nem vállalhatott a magyar felkelés megsegítése érdekében, annak leverése után azonban mindent elkövet, hogy a vereség következményeit elviselhetőbbé tegye.[4] A testület január 17-én tartotta alakuló ülését, amelyen a dán szociáldemokrata politikust, Alsing Andersent választották elnökké.[5] Az ENSZ a különbizottság mellé titkárságot is rendelt, melynek másodtitkárává az ugyancsak dán származású Povl Bang-Jensent, a washingtoni dán követség korábbi diplomatáját nevezték ki, aki a „magyar ügy" elkötelezett védelmezőjévé vált, s az ENSZ apparátusának meglehetősen ellentmondásos viszonyulása miatt, 1959. november 25-én máig tisztázatlan körülmények között bekövetkezett haláláig egyre inkább szélmalomharcra hasonlító küzdelmet folytatott az igazság kiderítése érdekében.[6]

A „magyar ügy" és a menekültek befogadása között Dánia esetében nem fedezhető fel ok-okozati viszony, Dániát önmagában véve a „magyarkérdés" nemzetközi kivizsgálásában játszott szerepköre nem predesztinálta arra, hogy magyarok százainak nyújtson menedéket. Dánia nem csupán az „Ötös Bizottság" európai delegáltjaként vállalt szerepet, hanem az abban helyet foglaló képviselőinek száma, pozíciója és aktivitása révén meglehetősen exponált helyzetbe hozta magát a Szovjetunióval szemben. A magyar menekültek európai szétosztásában való részvétel, a hazájukból elűzöttek ellátásának megszervezése és mihamarabbi társadalmi integrációja az erőteljesen kommunistaellenes beállítottságú dán politikai elit, mind a kormányzó szociáldemokraták, mind az ellenzéki konzervatívok számára nemcsak humanitárius kérdésként, hanem (politikai) presztízskérdésként is tételeződött, annak ellenére, hogy az alapvetően befogadáspárti dán társadalom az 1955–1957. évi gazdasági krízishelyzet és az ezzel együtt járó társadalmi egzisztenciális problémák miatt meglehetősen ambivalens módon viszonyult a magyar menekültekhez.

1956–1957-ben a magyar menekültek ellátásának megszervezése, munkához juttatása, társadalmi integrációja a 20. század második felében a dán menekültpolitika („befogadáspolitika") első nagy történelmi erőpróbáját jelentette. Dánia történelmé-

[3] Király, 2006, 40.
[4] Békés, 2006, 23.
[5] Nagy, 2020, 113.
[6] Uo. 115.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 464 2022. 01. 27. 13:20:55

nek legnagyobb menekülthulláma 1945-ben érte el az országot, amikor a szovjet csapatok inváziója elől menekülve körülbelül 225 000 német származású, és még 30 000 más nemzetiségű polgári személy érkezett oda. Döntő többségük – mintegy ezer fő kivételével, akiknek megközelítőleg a fele balti (lett és litván) menekültekből került ki, és akik a dán hatóságoktól letelepedési engedélyt kaptak –, 1949-ig visszaköltözött a származási helyére vagy harmadik országba telepedett. Mivel az 1940-es évek második és az 1950-es évek első felében a dán menekültpolitika is inkább arra irányult, hogy a letelepedési engedély megtagadása és akár az eltávozás költségeinek a fedezése révén az országba érkező idegen honosságú személyeket hazatérésre vagy harmadik országba telepedésre bírja, 1956 decemberéig nem alakulhatott/alakult ki igazán számottevő idegen eredetű politikai vagy etnikai migránsnépesség Dániában.[7]

A magyar forradalom menekültjeinek első és legnagyobb tömegét kitevő kontingensét, közel ezer embert, szervezetten és egyszerre transzportálták Dániába, ami a kortársak szemében akár egy klasszikus áttelepítési akciónak is tűnhetett. A később repatriáló magyar állampolgárok elmondásából is tudható, hogy a Dán Vöröskereszt külön erre a célra kibérelt egy vonatot, amely közvetlenül Dániába vitte az oda jelentkezett magyar menekülteket („Danica-express"). A szerelvény 1956. november 28-án indult a kismartoni vasútállomásról és november 30-án, a késő esti órákban érkezett meg Padborg dán határállomásra, majd másnap reggel Koppenhágába.[8] 1956 késő őszén tehát dán szemmel nézve egy nap leforgása alatt egyszerre ugyanannyi külföldi érkezett az országba, mint amennyi 1949 után összesen ott maradt. Minden bizonnyal ezzel a tényezővel is magyarázható, hogy a dán lakosság egy része a magyar menekültek számát jóval nagyobbnak érzékelte, mint ahányan valóban voltak, egyes szociológiai szakmunkák is kész ténynek veszik azt a kollektív emlékezetben rögzült felfogást, mely szerint ebben az időben mintegy kétezer magyar érkezett Dániába.[9]

Az általunk közölt dokumentumokban „menekültügyi bizottságként" vagy „menekültbizottságként" említett Dán Menekültsegélyezési Tanács (Dansk Flygtningehjælp)[10] tizenhét civil segélyszervezet szövetsége volt, amely kifejezetten a magyar menekültek elhelyezésének és segélyezésének megszervezése céljából alakult meg. A létrejötte szervesen köthető a dán külügyminisztériumban tartott, Hans Christian Hansen miniszterelnök és külügyminiszter által elnökölt, 1956. november 14-i tanácskozáshoz, amelyen a kormányfő bejelentette, hogy a dán kormány kétszáz menekült befogadásáról határozott, és kérte a

[7] Wigerfelt-Svensson, 1997, 146–147.

[8] Lásd erre például Jámbor István József vallomását. Ő november 26-án Kapuvárnál szökött át a határon, november 28-án vitték a kismartoni táborba, ahol mindössze két órát tartózkodott, mert onnan rögtön indult a vöröskeresztes vonattal Koppenhágába. A kismartoni menekülttáborból buszokkal vitték ki őket a vasútállomásra. December 1-jén érkeztek meg Maribóba. Jámbor István József kihallgatási jegyzőkönyve. Győr, 1957. október 12. ÁBTL, 3.1.5 – O – 9827/4/177.

[9] Togeby, 2003, 36.

[10] A Dansk Flygtningehjælp szó szerinti fordítása Dán Menekültsegélyezés, de a hivatalos angol megfelelőjéből (Danish Refugee Council) kiindulva Dán Menekültsegélyezési Tanácsként fordítottuk magyarra. Wigerfelt-Svensson, 1997, 151–152.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 465 2022. 01. 27. 13:20:55

segélyszervezetek közreműködését a menekültek befogadásnak megszervezésében. Ezt a létszámot a november 24-i kormányülésen ezer főre módosították.

A Tanács 1964-ben egy brosúra formájában átfogó értékelést publikált a magyar menekültek helyzetéről, amelyben a magyar menekültek létszámára, földrajzi fluktuációjára, korfájára, vallási összetételére és szociális, egzisztenciális mobilitására vonatkozó tényanyagot tették közzé 1961. december 31-i dátummal bezárólag, így ez a katalógus a magyar menekültkérdés egyik alapvető forrásbázisának esszenciájaként is felfogható.[11] Ha összeszámoljuk a grémium adatsorának egyes tételeit, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy az ausztriai és jugoszláviai táborokból 1956–1957 folyamán szervezetten, a Dán Vöröskereszt közreműködésével összesen 1329 személy érkezett Dániába, ebből 1147 fő Ausztriából és 182 Jugoszláviából.[12] Abban a tekintetben, hogy pontosan hányan jutottak el Dánia területére, nyilván ezt az adatállományt érdemes iránymutatónak vennünk, ami egyúttal arra is következtetni enged, hogy azok közül, akik eredetileg Dániába jelentkeztek, végül nem mindenki lépte át Dánia határát. Plasztikusan szemlélteti ezt az is, hogy a szakirodalmi adatok szerint a dán kormány által 1956. november 24-én vállalt ezerfős befogadási keretet az ausztriai táborokban gyorsan feltöltötték,[13] mindazonáltal november 30-án „csak" 986 menekült érkezett meg a padborgi vasútállomásra.[14] A Menekültsegélyezési Tanács 1961. december 31-ig bezárólag[15] azokat a személyeket is nyilvántartásba vette, akik az 1956–1957. évi szervezett és tömeges „menekültátvétel" után családegyesítés révén, egyenként vagy kisebb csoportokban Magyarországról vagy már egy másik befogadó országból mentek Dániába. Az előbbi kategóriában 10, míg az utóbbiban 57 főt találunk.[16] Dobó Györgyöt például 1956. december 10-én az ausztriai menekülttáborból vélhetőleg a Brit Vöröskereszt révén Angliába vitték, Bristolban élt egy ideig, majd miután megtudta, hogy családtagjai Dániában vannak, 1957. március 27-én ő is utánuk ment.[17] A Menekültsegélyezési Tanács rajtuk kívül még négy egykori magyar állampolgárságú egyént vett nyilvántartásba, akik „köztes" nyugati országból érkeztek Dániába, így a magyar menekültek összlétszámát 1400 főben állapította meg.[18]

Forrásközleményünkben a koppenhágai magyar követség 1956–1958-ban, tehát a magyar menekültek dániai tartózkodásának első bő két évében kelt jelentéseit adjuk közre. Ennek a kronológiai keretnek a kijelölését nemcsak a terjedelmi korlátok determinálták, hanem a történelmi, gazdasági változások dinamikája is logikussá tette. A források tanúsága szerint ezt az időszakot még a Kádár-kormányzattal és annak dániai kül-

[11] Koch, 1964.
[12] Uo. 15. Kalanovics János 1958. július 2-i jelentése szerint összesen 1146 személy érkezett az ausztriai menekülttáborokból. Lásd a 15. sz. iratot.
[13] Wigerfelt-Svensson, 1997, 152.
[14] Fenger-Grøn–Grøndahl, 2004, 31.
[15] Koch, 1964, 13.
[16] Uo. 15.
[17] Dobó György kihallgatási jegyzőkönyve. Budapest, 1958. június 25. ÁBTL, 3.1.5 – O – 16.663. sz. dosszié. 50–53.
[18] Koch, 1964, 15.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 466 2022. 01. 27. 13:20:55

képviseleteivel szembeni tüntetések, politikai megnyilvánulások tarkították, a folyamatos lemorzsolódások ellenére is egy politikai értelemben még homogénebb és öntudatosabb magyar menekültközösség körvonalai tapinthatók ki. Ám éppen 1958-tól vette kezdetét a dán történelemben „tizenöt éves aranykorként" aposztrofált időszak, az a gazdasági prosperitás, ami Dániában is megteremtette a skandináv jóléti modell alapjait.[19] Ez lökést adott a magyarok korábbiakhoz képest látványosabb gazdasági és társadalmi beilleszkedésének, az addig még – nem kis számban – munkanélküli magyarok is megtalálhatták egzisztenciális számításukat, ami az újabb haza- és elvándorlással együtt jelentős mértékben lazította a dániai magyarságnak a hazai politikai rendszerrel szemben kifejtett aktivitását.[20]

Jellemző, hogy az 1958. október 23-i, a dán tüntetőket nem számítva már csak ötvenfősre zsugorodó demonstráció után a diplomáciai képviseletnek a tiltakozó petíciót egy négyfős küldöttség vitte el taxin a követség épületéhez, s a tüntetés egyik szónoka, Szilas Attila is utalt arra, hogy a magyarok körében a „kenyérféltés" érzése kezdett eluralkodni.[21] A követségi jelentések szerint a forradalom negyedik évfordulóján, 1960-ban, a megemlékezések arra szorítkoztak, hogy egy kis csoport megkoszorúzta a dán hősök emlékművét a Mindelunden temetőjében, majd hatalmas rendőri biztosítás mellett csendben hazasétáltak a követség épülete mellett.[22] A demonstrációk 1961-re teljesen elsorvadtak, ebben az évben már semmilyen megmozdulás nem volt a dán fővárosban, a forradalom fél évtizedes „kerek" évfordulójára csak a dán sajtóban megjelent, az egy évvel azelőttihez képest terjedelmesebb sajtóanyag és Méray Tibor újságíró, esszéista villámlátogatása emlékeztetett.[23] A magyar forradalmat is magában foglaló „nagy korszak", a hruscsovi éra vége felé közeledve, 1963 végén, vagyis már azon is túl, hogy az ENSZ-ben a „magyarkérdés" lekerült a napirendről, Pataki László követ már egészen „ideális" állapotokról számolt be: „Az itt élő disszidensek zöme gyökeret vert Dániában, családot alapítottak (sok esetben vegyes házasságok jöttek létre), lakást kaptak, megfelelő állásuk van (ha rendesen dolgoznak). Ezek – egyes esetektől eltekintve – nem akarnak véglegesen hazatérni Magyarországra."[24]

---

[19] Johansen, 2005, 157.

[20] Ez persze nem jelenti azt, hogy mindenki beilleszkedett volna, szép számban voltak olyanok is, akik különböző indokokkal vagy ürüggyel, már ennek a gazdasági prosperitásnak az időszakában döntöttek a hazatérés mellett. Ebben nyilván szerepet játszott a Kádár-kormányzat egyre nagyvonalúbb amnesztiapolitikája is. Kerkápolyi Zoltán például 1959 őszén azért folyamodott hazatérési engedélyhez, mert otthon látott arra perspektívát, hogy tanuljon. Az erre vonatkozó követségi jelentés szerint „[Kerkápolyi] *a dánokat utálja, dicséri a magyarok szakmai tudását és tehetségét*". Pataki László követ jelentése Sík Endre külügyminiszternek. Koppenhága, 1959. november 14. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 9. doboz, 006770/1959. sz. Csillag Endre a Dániában egyre erősödő antiszemita hullámra hivatkozva kérte, hogy hazatérhessen. Pataki jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1960. január 9. Uo. 000744/1960. sz.

[21] Lásd a 18. és a 21. sz. iratot.

[22] Pataki jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1960. november 9. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 007567/1960. sz.

[23] Pataki jelentése Péter János külügyminiszternek. Koppenhága, 1961. november 14. Uo. 008369/1961. sz.

[24] Pataki jelentése Péter Jánosnak. Koppenhága, 1963. november 5. Uo. 6. doboz, 006584/1/1963. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 467 2022. 01. 27. 13:20:55

A koppenhágai magyar követség jelentései különbséget tesznek a már 1956 őszét megelőzően Magyarországról kivándorolt és Dániában megtelepedett, illetve a forradalom leverése után befogadott magyar állampolgárok csoportjai között. Noha a jelentések frazeológiájában ezek a fogalmak sokszor elmosódnak, megfigyelhető, hogy az előbbieket „a horthysta magyar emigráció" kategóriájába sorolják, az utóbbiak esetében pedig kerülik a „menekült" kifejezést, a legtöbbször „disszidenseknek" nevezik őket.[25] Az 1956-ban és 1957-ben Dániába érkező magyar menekültek szociológiai összetételében – az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában lévő dokumentációból ítélve – kétségtelenül felülreprezentált volt a munkásság,[26] míg az 1956 előtt már ott élő magyarok többsége értelmiségi volt: tanárok, mérnökök, kereskedők, zenészek, katonatisztek.[27]

Pataki László követ egy későbbi, mai szemmel nézve meglehetősen ideologikus jelentéséből is magyarázatot nyerhetünk erre a – kissé erőltetett – differenciálásra. A vezető diplomata meg volt arról győződve, hogy a dániai magyarok körében is hatnak az „osztályellentétek". Úgy vélte, mivel 1956-ban sok munkás és fizikai dolgozó ment Dániába, akiknek a mentalitásában még mindig érződik az otthoni „pozitív nevelés", a szemléletükben sokszor felfedezhető az otthoni ideológia és propaganda hatása, kifejezésmódjuk nem sokat változott, és általában szívesen vesznek minden otthonról érkező hírt. Ezzel szemben a „horthysta emigránsok" lenézik, lekezelik az „56-osokat", kissé bizalmatlanok is velük szemben, „kommunista-gyanúsaknak" titulálják őket. A követ szerint a dániai magyarok körében is kitapintható a társadalmi, rangbeli tagozódás, a „proli és az úr ellentétje", amely a dánoknál nem mutatkozik olyan élesen, mint a magyarok között. Ezt a megosztottságot Pataki László nem is tartotta feltétlenül hátrányosnak, inkább előnyösnek, mert szerinte ez lehetővé teszi a magyar közösség körében lévő – vélt vagy valós – ellentétek fenntartását és elmélyítését, így végső soron az 1956-ban és utána Dániába „disszidált", és az osztályszármazása révén a kommunista kormányzat számára is „értékes elemek" megnyerését, a velük fenntartott kapcsolatok révén a kül-

[25] Természetesen a két réteg közötti különbségtétel nem kizárólag a koppenhágai magyar követség megfigyelésén alapult, s ez a sajátos szóhasználat nemcsak azokat a magyar külképviseleteket jellemezte, amelyek olyan nyugati országokban működtek, ahol jelentősebb létszámú 1944–1945-ös és 1956-os magyar emigráció élt együtt, hanem a kormányzati szervek mindegyikét.

[26] Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában két olyan operatív dosszié van, ami teljes egészében a Dániából repatriált magyarok kihallgatási jegyzőkönyveit tartalmazza, és egy olyan, amely részben Dániából hazatért személyekre vonatkozik. Az állambiztonsági szervek tisztjei a hazatért magyarok kihallgatási jegyzőkönyveiben minden esetben rögzítették, hogy az illető melyik társadalmi réteghez („osztályhoz") sorolható. A 3.1.5 – O – 16.662. és a 3.1.5 – O – 16.663. jelzetű dosszié mindegyike 19-19, 1957 és 1968 között repatriált személy dokumentációját (kihallgatási jegyzőkönyvek, személyi adatlapok, határozatok) tartalmazza, a 3.1.5 – O – 9827/4. jelzetű dossziéban 6 ilyen név szerepel. Ez sokkal kevesebb, mint ahányan 1957–1958-ban hazamentek – Pataki 1958. július 2-i jelentése szerint 127 fő (15. sz. irat) –, ugyanakkor ennek a 44 fős reprezentatív adatmennyiségnek a feldolgozása alapján is beszédes, hogy közülük mindenki munkás vagy paraszt származású volt. Mindössze egyetlen olyan személyt találtunk, a komáromi illetőségű Bobek Józsefet, aki felsőfokú végzettséggel rendelkezett, igaz, ő is „kulák származású" volt. Lásd Bobek József kihallgatási jegyzőkönyve. Győr, 1957. november 7. ÁBTL, 3.1.5 – O – 9827/4/181.

[27] Az 1957-ben Dániából repatriált csoportok foglalkozási szerkezetére lásd még a 3., 4. és 5. sz. irat mellékletét.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 468 2022. 01. 27. 13:20:55

földi közvélemény formálását, illetve a későbbi hazatérésük előkészítését. A követ eme jelentésében maga is önellentmondásba keveredik, ugyanis leírja, hogy az 1956-os magyar „disszidensek" egy része, a dániai megérkezésük óta eltelt négy évben – az ő szóhasználatával élve – „kispolgárosodott", gyorsan beilleszkedett a dán polgári környezetbe,[28] vagyis hozzátehetjük, hogy elindult valamiféle társadalmi, egzisztenciális integráció útján, felsőfokú tanulmányokat folytatott, és értelmiségi pályára készült.[29] Megemlíthetjük közülük példának okáért Eszterhás Péter színinövendéket, Szilas Attila evangélikus lelkipásztort, aki Koppenhágában fejezte be a teológiát,[30] Bartha Tibor építőmérnököt,[31] vagy Sötétormos Györgyöt, aki megérkezésük után néhány évvel már szenior hallgatóként egy dán kereskedelmi főiskolára nyert felvételt.[32] Egyes sajtótudósítások szerint a forradalom leverése után egy ideig Dániában élt és teljesített lelkészi szolgálatot Ispánki Béla, a Mindszenty-per egyik fővádlottja.[33] Pataki túlbecsülte a diaszpóra két rétege között feszülő politikai és társadalmi ellentéteket, ő maga említi meg ugyanebben a jelentésében, hogy az augusztus 20-i Szent István-napi összejöveteleket éppen a második világháború alatt vagy után Dániába jövő „reakciósok" szervezik, akik 1958. augusztus 20-án az ünnep alkalmából kétszáz főt vendégeltek meg a menekültek közül.[34] Más források is inkább azt erősítik meg, hogy a 20. század első felében Dániába vetődött magyarok örömmel fogadták az 1956-os menekülteket.[35]

A dániai magyarok önszerveződését, egységes szervezetbe tömörülését megnehezítette, hogy míg az 1956 előtt érkezettek az évek, évtizedek folyamán valamelyest beágyazódtak a dán társadalom szövetébe, dán honosságot nyertek, egzisztenciát teremtettek maguknak, s már társadalmi, gazdasági, személyes kapcsolatrendszerre is szert tehettek a dánok körében, addig az 56-os menekültek többsége még jobb esetben is alkalmi munkákból tengődött, és legalább negyede még 1957 végén is menekülttáborokban élt.[36] Az „56 előttiek" rendszerellenessége sokkal inkább a Horthy-kori keresztény konzervativizmusból, a nemzeti jobboldali gondolatból vagy az 1945–1948-as polgári demokratizmusból táplálkozott, míg az 56-osok magukkal hozták az össznépi forradalmi hagyományt és annak eszmeiségét, az „56 előttiek" ugyanakkor értelemszerűen kimarad-

---

[28] Pataki jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1961. január 4. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 000794/1961. sz.

[29] A dániai „56-osok" közül kiemelkedett és értelmiségi pályát befutott személyekre: Borbándi, 1996, 68–69.

[30] Molnár-Veress, 2003, 6.

[31] Bartha, 1997, 93.

[32] A főiskola elvégzésekor a helyi lapok arról írtak, hogy első külföldi hallgatóként egy szenior magyar diák végezte el maximális pontszámmal a képzést. Binder, 1993.

[33] *Arcél. Ispánki Béla,* In: *Új Ember,* 1992. június 28. 10.

[34] Pataki jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1961. január 4. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 000794/1961. sz.

[35] Storm, 1998.

[36] Lásd a 12. sz. iratot. Érdemes felhívni a figyelmet egy ellentmondásra. Pataki ugyanebben az 1957. december 6-i jelentésében azt írta, hogy 231 fő él még táborokban. Kalanovics 1958. július 2-i jelentése szerint ugyanakkor a 950 dániai magyar menekült *jelentős része* még mindig a táborokban lakott. Lásd a 15. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 469 2022. 01. 27. 13:20:55

tak az otthoniak helyszínen megélt forradalmi eufóriájából. A nagyrészt azonos szociológiai vonásokkal rendelkező, munkás hátterű 56-os menekülttömegben mégiscsak volt egy olyan képzettebb csoport, amely az „elitje" lehetett ennek a tömegnek, és politikai értelemben aktívnak mutatkozott, kivette a részét a magyar misszió elleni radikális megmozdulásokból, petíciókat fogalmazott, közreműködött az emigráns sajtótermékek terjesztésében. Az tehát, amit Pataki László követ a magyar diaszpóra két alaprétegét megosztó politikai és társadalmi antagonizmusnak („osztályellentétnek") tulajdonított, a kétségtelenül kitapintható különböző szociális jegyek ellenére is inkább csak „generációs" ellentétnek tekinthető, ami szervezeti, intézményes keretek között nehezítette a kooperatív munkamegosztást a két emigráns nemzedék önjelölt vezetői között.

Mivel a Kádár-féle hatalom jogi intézkedései Magyarország elhagyását 1956–1957 fordulóján jogellenes cselekedetként tartották nyilván, a diplomáciai jelentések végig olyan nyelvezetet használnak, amely a hazatérést megtagadókat – verbálisan – minősíti, diszkreditálja, a magyar menekültek jelentős részét pedig „deklasszált elemekként" vagy bűnözőkként, munkakerülőkként, botránykeltőként állítja be, akik valójában a dán társadalom számára is terhet jelentenek. Ez, főleg a dán statisztikák ismeretében túlzásnak tűnik. A Menekültsegélyezési Tanács már említett brosúrája szerint 1961. december 31-ig bezárólag összesen 57 magyar menekültnek gyűlt meg a baja a dán törvényekkel, és összesen 68 jogsértési ügyben hoztak a bíróságok velük szemben ítéletet. A jogsértést elkövetők közül 51 fő követett el erőszakos köztörvényes bűncselekményeket (lopás, rablás, testi sértés stb.), a többieket döntően közúti vétségek miatt ítélték el.[37] Az összes jogerősen elítélt magyar a teljes magyar menekült népesség 4%-át teszi ki, s a magyarok által elkövetett jogsértések 2/3-át az 1956. december 1-jét követő 12 hónapban,[38] vagyis a „táborlét" mostoha körülményei között, a leginkább kiszolgáltatott időszakban követték el.

A dániai magyar menekültközösség történetének jövőbeni monografikus feldolgozása során az elsődleges forrásbázisul nyilvánvalóan a Menekültsegélyezési Tanács és a Dán Vöröskereszt (Dansk Røde Kors) levéltári iratanyagát kell majd tekintenünk. Ezekhez a „belső" dán forráskörökhöz képest a koppenhágai magyar követségnek a közleményünkben is publikált jelentései „külső" forrásanyagként szolgálhatnak, a magyar diplomáciának a dán menekültpolitika alakításába érdemi beleszólása értelemszerűen nem volt.

A Magyar Köztársaság és a Dán Királyság 1948. május 10-én létesített egymással hivatalos diplomáciai viszonyt, a koppenhágai követség 1952. augusztus 5-én kezdte meg a működését,[39] ettől az időponttól kezdve 1957 tavaszáig–nyaráig a magyar kül-

[37] Koch, 1962, 52.

[38] Uo. 53.

[39] Böhm Vilmos stockholmi követ ezen a napon adta át megbízólevelét IX. Frigyes dán királynak. Dánia a varsói követét, Johann Wilhelm Heinrich Eickhoffot akkreditálta Budapestre. Mikola Rezsőnek, a Külügyminisztérium Politikai Főosztálya II/3. Osztálya referensének feljegyzése a magyar–dán diplomáciai kapcsolatokról. Budapest, 1953. január 9. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1956, 2. doboz, szám nélkül.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 470 2022. 01. 27. 13:20:55

képviseletet ügyvivő irányította, a stockholmi magyar követet akkreditálták Koppenhágába. A forradalom napjai alatt, 1956. október 29-én Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő közölte a miniszterelnököt helyettesítő Ernst Christensen tárca nélküli miniszterrel, hogy a magyar misszió teljes személyzete legitimnek tekinti a Nagy Imre nevével fémjelzett kormányt és annak programját. A jelentés tanúsága szerint a dán miniszter a székéből felállva, nagy örömmel fogadta ezt a bejelentést.[40] Noha erre vonatkozóan bizonyító erejű dokumentumok nem állnak rendelkezésünkre, nem kizárt, hogy a Krusslák által tanúsított magatartás az ekkori stockholmi követ, tehát a Koppenhágába is akkreditált Hajdú József (1898–1966) iránymutatásával állt összhangban. Hajdú lojalitást tanúsított a Nagy Imre-kormány iránt, emiatt fegyelmit kapott, 1957. május 15-én hazarendelték, majd eltávolították a Külügyminisztériumból.[41] A forradalom leverése után azonban Krusslák és a misszió teljes apparátusa felsorakozott a Kádár-féle „munkás-paraszt kormány" mögött, némi bizonytalanságra és taktikai kivárásra utal ugyanakkor az, hogy a vészterhes napokat követően, hosszú kihagyás után, Krusslák először december 6-án készített egy összefoglaló jelentést a forradalom ideje alatt a követségen történtekről.[42]

Pataki Lászlót 1957. augusztus 15-én nevezték ki koppenhágai követté. A dán kormány bizalmatlan volt a szovjet fegyverek segítségével hatalomra jutó Kádár-kormányzat hivatalos külképviseleti szervével szemben, álláspontja szerint november 4-én a legitim magyar kormányt döntötték meg. Az ENSZ vizsgálóbizottságának tevékenysége, és annak hol nyílt, hol diszkrét támogatása a dán kormány részéről sokáig „féken tartotta" a Magyar Népköztársaság és a Dán Királyság közötti viszony rendezésének lehetőségét, a forradalom leverése miatt mélyre süllyedt hivatalos kapcsolatokat egészen 1963-ig nem lehetett kimozdítani a holtpontról. A hivatalos dán szervek a hűvös tartózkodásukat és a kapcsolatok fejlesztése iránti érdektelenségüket demonstrálták a magyar diplomatákkal szemben. A koppenhágai magyar követség diplomáciai karanténja csak a „magyarkérdés" fokozatos háttérbe szorulásával és az ENSZ napirendjéről történt levételével, 1963 tavaszára–nyarára szűnt meg, Pataki László követ csak egy 1963. június 3-i jelentésében írhatta le – 1956 után először –, hogy lát esélyt az érdemi kapcsolatok kiépítésére a két ország között.[43]

A dán kormány vonakodott attól, hogy a menekültekre vonatkozó információkat, elsősorban azok személyiségi jogai miatt, kiszolgáltassa a magyar missziónak. Az együttműködéstől a Dán Vöröskereszt is elzárkózott,[44] rendszerint akkor kényszerült egyeztetésre a magyar diplomáciai és konzuli szervekkel, amikor egyes menekültek a repatriálás

[40] Krusslák Ferenc ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek. Koppenhága, 1956. december 6. MNL OL, XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 1. doboz, 00769/1956. sz.

[41] Gecsényi–Baráth, 2015, 180.

[42] Krusslák Ferenc ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek. Koppenhága, 1956. december 6. MNL OL, XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 1. doboz, 00769/1956. sz.

[43] Pataki jelentése Péter Jánosnak. Koppenhága, 1963. június 3. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 1. doboz, 001715/1963. sz.

[44] Lásd az 1. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 471 2022. 01. 27. 13:20:55

mellett döntöttek, de a menekültekkel kapcsolatos adatszolgáltatás ez esetben is a dán kormányzati szervek engedélyéhez volt kötve. Mint Krusslák Ferenc 1957. február 10-i jelentésében olvasható, február 1-jén a magyar diplomácia kérte a dán féltől, hogy a követség részéről valaki meglátogathassa a menekülttáborokat.[45] Nem valószínű, hogy ehhez dán részről később hozzájárultak. Ha ugyanis ez a látogatás létrejött volna, annak tükröződnie kellene a később keletkezett jelentésekben, de semmi erre utaló jel vagy adat nincs.

A követség a kezdeti időkben jobbára csak a dán sajtóban megjelent anyagokból tudott tájékozódni a menekültek helyzete felől, a menekülttáborokban észlelhető állapotokról és a menekültek körében uralkodó hangulatról azoktól a menekültektől tudott bennfentesnek is mondható, érdemi információt kicsikarni, akik hazatérési okmányokért folyamodtak a misszióhoz. Ilyen esetekben az őket fogadó diplomaták mindig kifaggatták „honfitársaikat", igyekeztek nekik célzott kérdéseket is feltenni annak érdekében, hogy minél behatóbb információkhoz jussanak és minél jobban belelássanak a „földijeik" tőlük szeparált világába. A hazatérés engedélyezése reményében a menekültek is bizonyos fokú kooperációra kényszerültek, így nyilván megosztották a követség tagjaival a személyes benyomásaikat, érzéseiket, tapasztalataikat. A követségi jelentések történeti relevanciája ezért alapvetően nem is a befogadó dán közeg és a magyar menekültek viszonyrendszerében, hanem a magyar külképviseleti – és belügyi – hatóságok és az általuk képviselt anyaországi rezsim, illetve a magyar menekültek kölcsönös percepciójában ragadható meg. Ezekben a dokumentumokban – sokszor a sorok között olvasva – számos olyan finom utalást találunk, amelyek a magyar külképviseletek és a levert forradalom után konszolidálódó politikai hatalom, illetve a menekültek egymáshoz való viszonyába engednek bepillantást.

*

Az iratok eredeti tagolásán, szövegképén és helyesírásán nem változtattunk. A gépiratokra utólag kézírással feljegyzett szövegrészeket, kiegészítéseket és az eredeti aláírásokat, kézjegyeket kurziváltuk. A dán földrajzi nevek, sajtóorgánumok és személynevek írásmódját a jelenlegi dán helyesírási szabályok alapján egységesítettük. Tehát az eredeti dokumentumokban Jytland és „Séland" formában jelölt földrajzi régió helyett a Jylland és a Sjælland névalak szerepel, a németes Schleswig-Holstein helyett Slesvig-Holsten, viszont az 1950-es években még helyesírási szempontból megfelelő Århus, Ålborg stb. helyett a korszerű Aarhus, Aalborg stb. Egyes magyar szavak, kifejezések régies alakját és írásmódját megtartottuk. A forrásokban rövidített keresztneveket és egyéb rövidítéseket – a stb., a szig., a titk., az sz. és az adm. kivételével – feloldottuk és teljesen kiírva közöljük. Az értelemzavaró megfogalmazásokat, központozást, az írásjelek helytelen alkalmazását javítottuk vagy módosítottuk, a névelők hiányát szögletes zárójellel jelöl-

[45] Lásd a 2. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 472 2022. 01. 27. 13:20:55

tük. Az iratokban számos olyan dán és magyar diplomata, illetve magyar emigráns vezető neve bukkan fel, akiknek az életrajzi adatait nem tudtuk kideríteni, ezt a tényt nem rögzítettük külön lábjegyzetben. Az iratsorozat végén egy 1959-ben keletkezett dokumentumot is közreadunk, amely túllépi a közleményünk címében is jelzett kronológiai keretet, ugyanakkor ezt megkerülhetetlennek éreztük, mert a forradalom 1958. évi, második évfordulójának emlékünnepségeire, a követséggel szembeni tiltakozó megmozdulásra vonatkozóan tartalmaz a korábbi jelentésekből meg nem ismerhető, releváns információt.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 473 2022. 01. 27. 13:20:55

Iratok

1.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültekről

Koppenhága, 1957. január 18.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
3/szig. titk. 1957.
Készült 4 példányban
2 példány Központnak
1 példány Stockholmnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János[46]

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. január 18.
Tárgy: Magyar „menekültek" Dániában.
Melléklet: 1 darab lista.

Horváth Imre külügyminiszter[47]
Budapest

A dán kormány már korábban bejelentette, hogy 1000 magyar menekült részére biztosít politikai menedékjogot. Az 1000 személy, akik között 117 kiskorú (12–17 év közötti) gyermek van, december 1-én érkeztek meg Dániába. Már a határon három csoportba osztották be őket, annak megfelelően, hogy kik mennek Jyllandra,[48] Sjællandra[49] stb., ahol ismét kisebb csoportokba osztva tovább vitték a különböző otthonokba, illetve táborokba. A menekültek még december 1-én megérkeztek „új otthonaikba" és néhány nap múlva már közös sétákat vagy kirándulásokat tettek – miután a hatóságok elvégezték a különböző adminisztratív dolgokat. Az Észak-Lolland-i[50] Maribo nevű város (ide 125 menekült került) vezetői a menekülteket segélyező bizottság titkárának részvételével

[46] Kalanovics János (1932–?) diplomata, 1954. június 23-tól 1959. április 6-ig a koppenhágai követség első titkára, 1962. augusztus 19-től 1966. június 4-ig első beosztott helyettese, 1966-tól 1971-ig a Külügyminisztérium skandináv referatúrájának vezetője, 1976-tól a Magyar Külügyi Intézet titkára és tudományos főmunkatársa. 1966–1989 között „Bonda Géza" fedőnéven a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség munkatársa.

[47] Horváth Imre (1901–1958) kommunista politikus, 1956. július 30-tól november 2-ig, majd 1956. november 4-től 1958. február 2-ig a Magyar Népköztársaság külügyminisztere.

[48] Jylland (német: Jütland): Dánia nyugati, az Északi-tenger, a Skagerrak és a Kattegat által körülvett régiója, az ország egyetlen olyan része, amely nem sziget, hanem félsziget, és így közvetlenül is kapcsolódik az európai kontinenshez, szárazföldi összeköttetést képezve vele.

[49] Sjælland (Zealand vagy Sealand): Dánia keleti, Svédországhoz legközelebb eső, legnagyobb és legjobban benépesített szigete.

[50] Lolland: Dánia negyedik legnagyobb szigete a Balti-tenger nyugati öblében.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 474 2022. 01. 27. 13:20:55

december 2-án megbeszélést tartottak és megállapodtak, hogy a város régi kórházában elhelyezett menekültek számára minél előbb biztosítani kell a megfelelő munkát, hogy saját maguk gondoskodhassanak magukról. Legnagyobb részüket a cukoriparban szerették volna elhelyezni, tekintve, hogy közelgett a főszezon, de a szigeten más munka nem is nagyon kínálkozott.

Ez a helyzet különben egész Dániára jellemző, s ezt mutatja az a tény is, hogy a kérdéssel a külügyminisztérium is foglalkozott, de semmi határozott intézkedést nem hozott. A kormány mindenesetre határozatot hozott, hogy január 1-től valamennyi menekültnek dolgoznia kell, de arról már nem beszéltek, hogy hol. Azóta ugyan már tettek néhány lépést a menekültek foglalkoztatása érdekében, de kevés sikerrel. Erre később még visszatérek.

Ez a helyzet természetesen hatással volt a menekültek hangulatára, és például a Land og Folk[51] december 4-i számában azt írja, hogy a menekültek között komoly aggodalom tapasztalható a munkalehetőségekkel kapcsolatban. A hangulat a későbbiek folyamán még csak romlott, noha a hatóságok eléggé barátságosan bántak, illetve bánnak velük és kulturális téren is igyekeznek kielégíteni igényeiket, például most készül Dániáról egy film (magyar nyelvű feliratozással), magyar nyelvű lapot adnak ki,[52] és a rádió is sugároz magyar adást. Ennek ellenére december közepén már valóságos pánikhangulat uralkodott a táborokban. A nyugtalanságot fokozta, hogy különböző nyugati rádiók közölték, hogy sok menekült már útban van az USA felé. A Dániában élő menekültek jelentős része szeretne továbbmenni Amerikába vagy Ausztráliába és ezek után a hírek után még szökés is előfordult.

A munkanélküliség Dániában jelenleg is igen magas. A hivatalos statisztika szerint karácsonykor 142 ezer ember volt munka nélkül, szemben az 1955-ös év azonos időszakának 114 ezer munkanélkülijével. A 142 ezerből körülbelül 70 ezer ipari munkás. Az elbocsátások azonban az egyre súlyosabbá váló olajhiány miatt tovább tartanak. Ezekután érthető, hogy a magyar menekültek megérkezése komoly nyugtalanságot okozott a dán munkások körében. Attól féltek, hogy a munkaadók a magyarokat felhasználva, majd igyekeznek a munkabéreket lenyomni, ugyanakkor újabb dán munkások válnak munkanélkülivé. Ehhez az aggodalomhoz alapul szolgált az is, hogy például Észak-Lolland egyik kerületében, ahová 125 menekült érkezett, a munkaügyi hivatal jelentése szerint már december 1-én 550-re ugrott a munkanélküliek száma,[53] továbbá

[51] 1919-ben alapított kommunista lap, amely 1920-tól hivatalosan is a Dán Kommunista Párt szócsöve lett. 1942. március 1-jén változott az elnevezése *Land og Folk*ra *(Föld és Nép)*.

[52] A *Magyar Újság (Ungarsk nyhed)* című, 1956–1958-ban kiadott hetilapról van szó, amelyet a dán sajtóügynökség, a Ritzaus Bureau jelentetett meg a dán Menekültsegélyezési Tanács közreműködésével, a főszerkesztője Jörgen Ranten volt.

[53] Egy repatriált magyar, Madarász László elmondása szerint a maribói tábort a dán hatóságok már 1957. február 25-én felszámolták, az addigra ott maradt mintegy 50 magyar közül 22 főt helyeztek át Fredensborgba. Madarász László kihallgatási jegyzőkönyve. Budapest, 1958. május 17. ÁBTL, 3.1.5. – O – 16.662. sz. 73–74. p.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 475 2022. 01. 27. 13:20:55

az olyan hírek, hogy Slesvig-Holsten-ben[54] a vas- és fémmunkások sztrájkját a magyar menekültek felhasználásával akarják letörni. A dán munkások természetesen attól féltek, hogy Dániában is hasonló esetekre kerülhet sor.

Ugyanígy a mezőgazdasági munkások körében is tapasztalható volt nyugtalanság, talán még fokozottabb mértékben, hiszen itt sokkal jelentősebb az idénymunka és a menekültek nagyobb részét éppen a mezőgazdaságban akarták foglalkoztatni.

A dán munkások a magyar menekültekkel kapcsolatos véleményüket a későbbiek folyamán kifejezésre is juttatták. A kormány ígéretéhez híven igyekezett elhelyezni a magyarokat, amire a dán munkások azt válaszolták, hogy nem engedik maguk közé a magyarokat addig, amíg dánok is vannak munka nélkül. Hans Rasmussen, [a] kovácsok szakszervezetének szociáldemokrata vezetője azzal a kéréssel fordult több gyárhoz, hogy alkalmazzon magyarokat is. A Burmeister-hajógyár[55] munkásai erre elhatározták, hogy szavazást rendeznek a kérdésben. A magyarok alkalmazása mellett hatszázan, ellene pedig 2 ezren szavaztak, ugyanakkor határozatban tiltakoztak az ellen, hogy éppen olyan időben alkalmazzanak magyarokat, amikor több mint 500 dán munkást bocsátottak el a gyárból.[56] Ez a döntés – de azóta már több más gyárban is történt hasonló határozat – tükrözi a dán munkások kenyérféltését és a hazájukat elhagyó menekültekkel szemben érzett bizonyos ellenszenvet. Egyes menekültektől származó értesüléseink szerint a különböző táborokban a grönlandi ólombányákba toboroztak munkásokat, de a menekültek megtagadják az ilyen munkák elvállalását. Kovács Ferenc menekült, aki Dél-Jyllandon élt, elbeszélte, hogy néhány magyar egy strand építkezésén dolgozott 3 koronás órabérért. A napi határás munkájukért járó 18 koronából 6 koronát levontak kosztra, ezen kívül adót is kell fizetniük, úgyhogy alig tudnak 3-4 koronát megtakarítani. De még így is örülnek, mert dolgozhatnak, és kiszakadnak a tábor unalmas életéből.

A menekültek kérdése a közvélemény szempontjából nagyon sokat rontott a kormány tekintélyén. Ennek ellensúlyozására Hansen[57] kinevezett egy miniszterekből álló bizottságot, de az eredmény még mindig elmarad. Most úgy próbálják megoldani a helyzetet, hogy főiskolákat[58] szerveznek – összesen hatot – de ezek iránt sem nagy az érdeklődés. A kormány azzal biztatja a menekülteket, hogy március közepéig valameny-

---

[54] Slesvig-Holsten (németül: Schleswig-Holstein): a Jylland-félsziget legdélibb régiója, Dél-Schleswig és Holstein ekkor az NSZK része volt, Észak-Slesvig tartozott Dániához.

[55] A Carl Christian Burmeister (1821–1898) és William Wain (1819–1882) által 1865-ben alapított, koppenhágai székhelyű Burmeister & Wain hajógyárról van szó.

[56] Az esetet említi a szakirodalom is. Wigerfelt-Svensson, 1997, 171.

[57] Hans Christian Hansen (1906–1960) szociáldemokrata politikus, 1955. február 1-jétől haláláig, 1960. február 19-ig Dánia miniszterelnöke, 1955. február 1. – 1957. május 28. között külügyminiszter is.

[58] A magyar diplomáciai iratokban itt és a későbbiekben „főiskolának" vagy „népfőiskolának" nevezett oktatási forma nem önálló intézményeket takar, hanem a menekülttáborokon belül szervezett tanfolyamokat, amelyek keretében két tantárgyat, országismeretet (dán földrajz és történelem) és dán nyelvtant tanítottak a magyar menekülteknek. A „népfőiskola" (Folkehøjskole) kifejezés nyilván úgy került a követség jelentéseibe, hogy a „népszolgálati" eszmeiség, amelynek alapja a szegényebb sorú parasztság felemelése volt az oktatási és művelődési intézményrendszer helyi fejlesztése, illetve a képzés révén öntudatosabb termelői magatartás kialakítása révén, eredetileg Dániából eredt. Az eszmei alapjait Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783–1872) dán evangélikus lelkipásztor, író, filozófus fektette le.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 476 2022. 01. 27. 13:20:55

nyien kapnak munkát, de ahhoz, hogy a dán gazdasági életben alkalmazni tudják őket, meg kell ismerniük az országot, és ezt a célt szolgálják az említett tanfolyamok.[59]

Ezek után érthető, hogy a menekültek döntő része nincs megelégedve a sorsával, és vagy tovább akar menni Amerikába, vagy keresi az alkalmat, hogy hazatérhessen. Az utóbbi két hét alatt már körülbelül húszan jelentkeztek hazatérési szándékkal, és ebből heten már el is utaztak Dániából. A menekültek hazatérését komolyan megnehezíti, hogy gyakran még annyi pénzt sem tudnak megtakarítani, hogy Koppenhágába feljöjjenek, hiszen többségük eddig még egyetlen napot sem dolgozott, és hetenként körülbelül 10 korona zsebpénzt kapnak, ami még cigarettára sem elég. Így követségünk ebben a munkában csak leleményességére és az NDK vöröskeresztes szervezetének jóindulatára van utalva, mert a dán vöröskereszt a segítség elől meglehetősen elzárkózik.

A jelentéshez mellékeljük azok névsorát, akiknek eddig hazatérési igazolványt adtunk.[60]

Krusslák Ferenc[61]
ideiglenes ügyvivő

2.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése a Külügyminisztériumnak a dán külügyminisztérium protokoll osztályának helyettes vezetőjével folytatott megbeszéléséről a magyar menekültek számára Dániában kialakított menekülttáborokról

Koppenhága, 1957. február 10.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 11. doboz, 31/0/X/50–1/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
1/FL–1/1957. adm. sz.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Koppenhága, 1957. február 10.
Tárgy: Látogatás a külügyben Schröder[62] főkonzul úrnál.

[59] A tanfolyamok eredményeit illetően lásd a 3. sz. iratot.
[60] A lista nem található meg a jelentés mellett.
[61] Krusslák (Kruzslák) Ferenc (1910–1998) nyomdaipari szakmunkás, gépész, diplomata, 1945–1948-ban a Magyar Állami Nyomda aligazgatója, 1948–1955-ben az Iparügyi Minisztérium osztályvezetője, 1955. október 10-től 1957. augusztus 15-ig ideigenes ügyvivője, 1957. november 26-ig első beosztott helyettes a követségen.
[62] Nyilván a dán helyesírás szerint Schrøder.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 477 2022. 01. 27. 13:20:55

Magyar Külügyminisztérium
Budapest

I.

Schröder főkonzul úrnál 1957. február 1-én látogatást tettünk Kalanovics elvtárssal a külügyminisztériumban. A látogatás célja: a Dániában tartózkodó magyar menekültek ügye volt.

Elöljáróban emlékeztettem Schröder urat – múlt év november 16-án a Svenningsen államtitkár[63] által adott cocktailon –, megnyugtatott engem, hogy a Dániába érkező magyar menekültek 2-3 hónap után, ha kívánják, hazamehetnek, vagy letelepedést kérhetnek az itteni hatóságoktól. A kiskorú gyermekek hazamehetnek szüleikhez. Schröder úr azt mondotta most, lehet, hogy beszéltünk róla, de ő már nem emlékszik erre.

Ezek után elmondottam Schröder úrnak, hogy a Dán Vöröskereszt Szövetség adatai szerint Dániába 117 kiskorú menekült érkezett, és ebből mai napig ketten mentek haza Magyarországra saját kérésükre a követség által. Tudtommal a Dán Vöröskereszt elnökségének a gyerekek adatai rendelkezésre állnak, csak a külügyminisztérium engedélye szükséges ahhoz, hogy a magyar követség rendelkezésére bocsássa. Schröder úr ígéretet tett, hogy ebben a kérdésben beszél Svenningsen államtitkár úrral, és kért, hogy én is lépjek érintkezésbe a magyar külügyminisztériummal, az ott összeállított névjegyzék után megbeszélhetnénk a további teendőket. A beszélgetésből azt éreztem ki, hogy olyan kiskorú gyereket, akinek szülei nem Magyarországon tartózkodnak, nem szeretnének kiadni.

Megígérte, hogy ebben az ügyben [a] jövő hét elején telefonon felhív. Továbbá kértem, hogy Koppenhágában állítsanak fel egy gyűjtőtábort azon menekültek részére, akik hazájukba vissza kívánnak térni. Véleményem szerint ez a dán kormánynak is érdeke, mert tudtommal a menekülteknek egy elenyésző része kapott csak alkalmi munkát és a hazatérni vágyó menekültek eltávozása csak könnyebbséget jelent Dániának.

Igen sok menekült nincs értesülve arról, hogy a magyar kormány amnesztiarendeletet adott ki, és ezen kívül a kormány rendeletben gondoskodott a menekültek ingóságainak és ingatlanuk megőrzéséről.

A jelenlegi viszonyok mellett a követségnek nincs módjában a menekülteket tájékoztatni a kormányrendeletről, amely feltétlen érdekelné őket. Egyes táborokban a vezetők megakadályozzák, hogy a menekültek a követséghez forduljanak abból a célból, hogy [megtudakolják], milyen lehetőségek vannak a hazatérésre. Ilyen értesüléseink vannak a Viborg melletti táborról[64] és egyéb helyekről.

---

[63] Nils Thomas Svenningsen (1894–1985) dán diplomata, 1941–1945-ben, majd 1951–1961-ben a dán külügyminisztérium főosztályvezetője.

[64] A Közép-Jylland régióban található Viborg városától délnyugatra fekvő Hald Ege település *Folkekurennek* nevezett, és a Dán Vöröskereszt által fenntartott barakktáboráról van szó, amelyet eredetileg az első világháború idején hoztak létre internált hadifoglyok őrzése céljából.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 478 2022. 01. 27. 13:20:55

Kérem [!] a főkonzul urat, hogy adják meg a lehetőségét, hogy a követség be tudja tölteni azt a szerepét, amelyet a hazautazni kívánó magyar menekültek joggal elvárnak tőlünk. A hazautazó menekültekkel egy nyomtatványt íratnak alá a dán határ elhagyása előtt, igaz, hogy a szöveg dán és magyar nyelven van nyomtatva, de a menekültek gyanakodva írják alá, de volt olyan is közülük, aki ezt megtagadta és ezért nem hagyhatta el Dániát. Kértem a főkonzul urat, ha nincs akadálya, a követség szeretne kapni egy ilyen nyomtatványt.

Schröder úr válaszában kijelentette, hogy amit felsoroltam, adminisztratív és praktikus dolgok, amelyeket prof. le Maire[65] úrral kellene megbeszélni,[66] mert ő a menekültügyi bizottság[67] tulajdonképpeni vezetője. Szerinte az általam elmondott kérdésekben egy sor talán meg is valósítható. Kér, hogy le Maire úrhoz csak akkor menjek el, ha ő már beszélt Svenningsen külügyi államtitkár úrral.

A megbeszélés egy órát tartott. A főkonzul úr mértéktartóan kedves volt, és beszélgetésünk végén érdeklődött családom iránt és én viszont. Távozáskor a folyosóra kísért.

Érkezésünkkor a ruhatárban egy kabát volt a fogason. A kabát hajtókájára egy magyar királyi címer volt kitéve. Úgy látszik, ugyanakkor egy magyar emigráns is látogatóban volt a külügyminisztériumban.

II.

Schröder főkonzul úr kívánságára február 6-án Krusslák és Kalanovics elvtársak látogatást tettek a külügyminisztériumban. Schröder úr a február 1-i kérdéseimre a dán külügyminisztérium állásfoglalását tolmácsolta felém a Dániában tartózkodó magyar állampolgárságú menekültek ügyében.

A külügyminisztérium a legmesszebbmenő támogatást nyújtja azon kiskorú menekültek részére, akik szülei kérik és a kiskorúak maguk is aláírják, hogy hazatérnek. Az ilyen kérelmek alapján a menekültügyi bizottság által segítséget nyújtanak a kiskorúak felkutatására.

Megköszöntem a támogatást, de a magunk részéről nem nyugodhatunk bele, hogy a kiskorúak maguk döntsék el, hogy haza kívánnak menni vagy sem. A magyar szokás-törvények szerint ilyen esetben a szülő rendelkezik afelett, hogy gyermeke hol éljen. És ezért a kérdést nyitott ügynek tekintem.

---

[65] Louis le Maire (1910–1972) dán ügyvéd, 1948-tól 1962-ig jogászként tevékenykedett, 1956–1961-ben a Dán Vöröskereszt elnöke.

[66] A Krusslák és Louis le Maire közötti október 30-i megbeszélésről készített jelentés arról tanúskodik, hogy a Dán Vöröskereszt a forradalom ideje alatt is meglehetősen visszafogottan viszonyult a Magyar Népköztársaság koppenhágai diplomatáihoz. A magyar ügyvivő azért ment el a professzorhoz, hogy kifejezze köszönetét neki a vöröskeresztes segítség miatt, ám a diplomata gesztusa ellenére *„A Dán Vöröskereszt Szövetség elnökénél tett látogatás elég hűvös mederben zajlott le”*. Krusslák jelentése Horváth Imrének. Koppenhága, 1956. október 30. MNL OL XIX–J–13–a, 6. doboz, 233/1956. sz.

[67] Itt és másutt is a jelentésekben „menekültügyi bizottság” vagy „Menekültügyi Bizottság” szerepel. A 17 civil segélyszervezet részvételével megalakuló Dán Menekültsegélyezési Tanácsról (Dansk Flygtningehjælp) van szó. Megalakulására lásd a bevezető tanulmányt.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 479 2022. 01. 27. 13:20:55

Továbbá Schröder elmondotta, hogy Koppenhágában 15 személyre gyűjtőlágert tartanak fenn azon menekültek részére, akik haza kívánnak térni. A menekültek teljes ellátást kapnak és naponta két dán koronát.

A nyilatkozatot, amelyet a menekültekkel íratnak alá, egy példányt elküld a követségnek.

Azon magyar menekültek [számára], akik Norvégiából térnek haza Dánián keresztül, [az] átutazóvízum kiadását meggyorsítják. A külügyminisztérium tudomása szerint a menekültek minden nap hallgathatják vagy hallgatják a Kossuth rádiót, és értesülve vannak a magyar kormány amnesztiarendeletéről. A külügyminisztérium ezen kívül más lehetőséget nem lát, hogy a követség az amnesztiarendeletet ismertesse a menekültekkel.

Schröder úr javasolta, hogy a menekültek hazatérésének egyes gyakorlati kérdéseit a követség beszélje meg a menekültügyi bizottsággal.

Schröder úrnak elmondtam, hogy az osztrák és a jugoszláv kormány hozzájárult a magyar menekülttáborok meglátogatásához, kérem [!] a külügyminisztériumot, hogy ennek lehetőségét vizsgálja meg és vegye fontolóra.

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

3.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültek helyzetéről

Koppenhága, 1957. február 21.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 2. doboz, 31/0/X/31–1/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
25/2/ADM
Készült 4 példányban
2 példány Központnak
1 példány Stockholmnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics

Koppenhága, 1957. II. 21.
Tárgy: Magyar menekültek helyzete Dániában.
Melléklet: 1 lista.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 480 2022. 01. 27. 13:20:55

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

A 3/szig. titkos jelentésemben[68] már részletesen beszámoltam a Dániában élő magyar disszidensek helyzetéről és a jelen futárral felterjesztett 1/FL-l/adm. számú jelentésemben[69] is foglalkozom ezzel a kérdéssel.

Az elmúlt hónapban megkezdték működésüket az úgynevezett „népfőiskolák", de nem sok sikerrel, mert a hallgatóknak csaknem fele lemorzsolódott, mivel nem találták kielégítőnek az ellátást s emellett még tanulni is kellett. A legutóbbi jelentések szerint jelenleg 100-130 menekült dolgozik állandó munkahelyen, míg 250-300 ideiglenes munkán. Ezeknek jelentős részét vagy erdei munkán vagy a mezőgazdaságban alkalmazzák.

Egy néhány emberből álló csoport pedig Brazíliába utazott. Annak ellenére, hogy a menekültekkel foglalkozó bizottság állandóan ígérgeti a helyzet javulását, a hangulat igen rossz a táborokban, ugyanis semmi jel nem mutatkozik arra, hogy a Dániában tartózkodó menekültek tovább tudnak utazni Amerikába vagy Ausztráliába, itt pedig rosszak a munkaviszonyok. A helyzet jelenleg az, hogy azokról, akik munkát vállalnak, a Vöröskereszt leveszi a kezét, ugyanakkor alig keresnek meg annyit, hogy a penziót és a kosztot kifizessék, de még adót is kell fizetniük.

Előfordult olyan eset is, hogy a heti keresetükből – 70 koronából – 40 koronát azonnal levontak az általuk okozott károk térítésére. Ennek az lett az eredménye, hogy az egész tábor fellázadt és a rendőrséget kellett kivezényelni. A dán munkások továbbra is megtagadják, hogy magyarokkal dolgozzanak együtt.

Azok, akik már hazatértek, elmondották, hogy a táborokban igen sokan foglalkoznak a hazatérés gondolatával, de félnek, hogy otthon börtönbe vetik őket, vagy internálják. A táborok vezetői és helyetteseik, akik már a menekültek közül kerülnek ki, a legkülönbözőbb rémtörténetekkel igyekeznek elriasztani őket és ebbeli helyzetükben egyszer s másszor pácba is kerülnek. Egyik alkalommal például négyen utaztak haza és néhány nap múlva kettőtől levél érkezett. Erre a tábor parancsnoka összehívta a tábor lakóit és bejelentette, hogy szomorú hírt kell közölni, éspedig azt, hogy a két másik embert (akiktől nem jött levél), az ÁVO-sok vagy az oroszok agyonlőtték, amikor Magyarország területére érkeztek, s kérte, hogy néma felállással adózzanak honfitársaik emlékének. A baj azonban akkor kezdődött, amikor két nap múlva ettől a két embertől is kapott levelet az egyik menekült, és írták, hogy rendben megérkeztek.

Ezek a dolgok okozzák aztán, hogy elég gyakran cserélik a parancsnokokat és tolmácsokat. A kormányt továbbra is elég sok támadás éri a menekültek miatt, egyrészt azért, mert nem tud munkát biztosítani számukra, másrészt pedig, hogy miért nem segít Dánia az osztrák kormányon, vagyis miért nem fogad be több menekültet. Hansen kénytelen volt összehívni a „demokratikus" pártok vezetőit – a kommunistákat kihagyták – és megbeszélni a kérdést. Az értekezleten megegyeztek, hogy a kormány kéréssel fordul a

[68] Lásd az 1. sz. iratot.
[69] Lásd a 2. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 481 2022. 01. 27. 13:20:55

nemzetközi menekültügyi bizottsághoz,[70] hogy bocsásson rendelkezésére újabb 10 ezer dollárt – eddig 20 ezret kaptak – és ha ezt megkapják, akkor Dánia hajlandó újabb menekülteket befogadni, de ezt még egy másik feltételhez is kötik, éspedig, hogy Amerika és Ausztrália befogadja azokat, akik innen tovább kívánnak menni. Dánia pedig annyit fogadna be, amennyien elhagyják az országot. Tehát a jelenlegi keretet nem emelnék fel. Becslések szerint pillanatnyilag 920 menekült tartózkodik Dániában. Azoknak a kérdésével, akik itt kívánnak letelepedni, ez a „bizottság" egy későbbi időpontban foglalkozik.

Érdekes viszont, hogy azoknak a személyeknek, akik bejelentik, hogy haza kívánnak térni, azonnal tudnának lakást és munkát biztosítani, és ha ezzel sem sikerül őket itt fogni, akkor azzal érvelnek, hogy ez milyen szégyen Dániára nézve – mármint az, hogy elhagyják az országot – és erre is legyenek tekintettel stb. A jelek azt mutatják, hogy két héten belül már nagyobb számban fognak jelentkezni, és ezt még a dán hatóságok is beismerik, de azt is beismerik, hogy a „magyar hazafiak" – ahogy ők nevezik a disszidenseket – kezdenek terhesek lenni számukra.

Mellékelten felterjesztek egy listát azokról, akiknek január 18. és február 21. között adtam ki hazatérési igazolványt.

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

Melléklet

Krusslák Ferenc összeállítása az 1957. január 18. és február 21. között repatriált magyarokról[71]

Koppenhága, 1957. február 21.

1957. január 18. és február 21-e között kaptak hazatérési igazolványt

1. Kovács Ferenc, 1939. IX. 22., foglalkozás: ipari tanuló, lakhely: Fertőboz.
2. Dr. Kerekes Eszter, 1915. I. 24., foglalkozás: orvos, lakhely: Hegyfalu-Tüdőszanatórium.
3. Gaál István, 1937. I. 4., foglalkozás: traktoros, lakhely: Nagykutas.
4. Hegedűs Béla, 1934. XII. 12., foglalkozás: pék, lakhely: Balatonederics.
5. Tatay Lajos, 1920. III. 28., foglalkozás: csillés, lakhely: Tatabánya.
6. Vida Imre, 1936. IV. 13., foglalkozás: géplakatos, lakhely: Nagyléta.
7. Szanyi György, 1939. IX. 8., foglalkozás: fodrász tanuló, lakhely: Budapest.
8. Tóth János, 1939. I. 12., foglalkozás: motorszerelő, lakhely: Miskolc.
9. Kiss József, 1938. V. 26., foglalkozás: gépkocsivezető, lakhely: Alsózsolca.

[70] Az ENSZ 1950. december 14-én alakult Menekültügyi Főbiztosságáról van szó. Közismert angol elnevezése: United Nations High Comissioner for Refugees).

[71] Az eredeti iratban a hazatérők neve mellett a születési helyük, az anyjuk neve és a pontos lakhelyük (utca, házszám) is szerepel. Ezeket az adatokat elhagytuk.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 482 2022. 01. 27. 13:20:55

10. Faut Ahmed, 1932. III. 26., foglalkozás: vasesztergályos, lakhely: Hatvan-Tüdőgondozó.
11. Strázli Sándor, 1938. I. 1., foglalkozás: tanuló, lakhely: Budapest.
12. Polgár László, 1940. II. 11., foglalkozás: segédmunkás, lakhely: Sárvár.
13. Liska István, 1942. VII. 28., foglalkozás: nincs, lakhely: Győrszentiván.
14. Pál János, 1927. V. 1., foglalkozás: földműves, lakhely: Bérbaltavár.
15. Tóth Józsefné Elszner Mária, 1934. IV. 1., foglalkozás: fonónő, lakhely: Budapest.
16. Kovács Zoltán, 1929. VI. 2., foglalkozás: géplakatos, lakhely: Budapest.
17. Madarász Lászlóné Hamar Piroska, 1935. IX. 9. foglalkozás: tisztviselő, lakhely: Budapest.
18. Bakó József, 1935. V. 15., foglalkozás: technikus, lakhely: Szombathely.
19. Kántor Lajosné Farkas Júlia, 1937. V. 4, foglalkozás: háztartásbeli, lakhely: Miskolc-Martin.
19. Vörös Lajos, 1929,[72] foglalkozás: optikai csiszoló, lakhely: Budapest.[73]
20. Takáts Lajos, 1903. XII. 19., foglalkozás: betűszedő, lakhely: Budapest.
21. Hegedüs Károly, 1921. IV. 18., foglalkozás: lakatos, lakhely: Budapest.
22. Németh Ábel, 1939. V. 11., foglalkozás: földműves, lakhely: Pácsony.
23. Sipos Árpád, 1940. VI. 20., foglalkozás: földműves, lakhely: Pácsony.
24. Szászi László, 1937. VII. 30., foglalkozás: ipari tanuló, lakhely: Kerecsend.
25. Kalocsai László, 1916. VII. 30., foglalkozás: sütő, lakhely: Budapest.
26. Havasi Lajos, 1934. I. 22., foglalkozás: kárpitos, lakhely: Vác.
27. Kazi Károly, 1914. I. 21., foglalkozás: gépkocsivezető, Budapest.
28. Fazekas Ilona, 1940. IV. 22., foglalkozás: üzleti elárusító, lakhely: Sajóvelezd.
29. Laczkó István, 1901. VII. 26., foglalkozás: földműves, Kóka.
30. Kovács László, 1937. III. 30., foglalkozás: traktoros, lakhely: Celldömölk.
31. Kovács Gábor, 1941. VI. 14., foglalkozás: segédmunkás, lakhely: Celldömölk.
32. Sárközi Imre, 1941. IX. 2., foglalkozás: segédmunkás, lakhely: Celldömölk.

[72] Innen hiányzik a hónap és a nap.
[73] Kántor Lajosnénál és Vörös Lajosnál az eredetiben egyaránt a 19. sorszám szerepel, tehát a lista valójában 33 nevet tartalmaz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 483 2022. 01. 27. 13:20:55

4.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültekről

Koppenhága, 1957. március 25.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/1/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
2/1/szig. titk. 1957.
Készült 4 példányban
1 példány Követségen
1 példány Stockholmnak
2 példány Központnak
Előadó: Kalanovics János

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. március 25.
Tárgy: Magyar „menekültek" Dániában.
Melléklet: 1 boríték.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

A dán kormány és a hatóságok az elmúlt hónap folyamán mindent elkövettek, hogy elhelyezzék a Dániában élő magyar „menekülteket" és ezzel megakadályozzák, vagy legalábbis csökkentsék a hazatérők számát. Erőfeszítéseik azonban gyenge eredménnyel jártak, noha komoly támogatást kaptak a dán sajtótól is. Azt ugyan sikerült elérniök, hogy a hazatérők száma jelentősebben nem emelkedett, de ennek sem az az oka, hogy a disszidensek számára megfelelő munkát találtak, hanem az a mese, hogy Ausztrália nagyobb létszámú csoportot fogad be. A menekültekhez kérdőíveket küldtek ki, hogy melyik tengerentúli országba kíván vándorolni és ezeket a kérdőíveket március 14-ig kellett visszaküldeni. Az elutazás napját március 27-re tűzték [ki] és az Ausztráliába jelentkező mintegy 250 magyar most izgatottan várja az elutazás napját, ami a napok teltével már kezd bizonytalanná válni, ugyanis az ausztrál konzulátuson azt mondták nekik, hogy „csak várjanak nyugodtan, majd értesítik őket", a menekültekkel foglalkozó bizottság pedig azt válaszolta kérdésükre, hogy valószínűleg csak március 29-én este utaznak el. Egyszer már szerveztek ilyen kivándorló csoportot Kanadába, a végén aztán kiderült, hogy a mintegy 100 jelentkezőből mindössze négyet vittek ki. Az úgynevezett „népfőiskolák" teljes csődöt mondtak, a hallgatóknak körülbelül 60-70%-a otthagyta az iskolákat, növelve az elhelyezendők számát. A kormány számára nehézséget jelent az is, hogy a már dolgozók meglehetősen „fegyelmezetlenül" viselkednek és sok a panasz rájuk. Ennek egyrészt az az oka, hogy az üzemekben és más munkahelyeken megkülönböztetett bánásmódban részesítik őket és ugyanazért a munkáért körülbelül 40%-kal kevesebb bért kapnak, mint a dánok.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 484 2022. 01. 27. 13:20:56

A Vöröskereszt többszöri kérésünkre most már kifizeti az útiköltséget a német határig, de ugyanakkor más formában akadályozza a hazatérést. Különösen nehéz a helyzet a fiatalkorúakkal, akiket azonnal szétszórtak és lehetetlenné tették, hogy a követséggel akár közvetett úton is érintkezésbe lépjenek. A néhány hazatért fiatal elmondotta, hogy már 4-5 héttel korábban közölte „nevelőszüleivel", hogy szeretne hazatérni és azok azt mondták, hogy majd elintézik, de ez csak a legritkább esetben történt meg és csak erőszakkal tudtak eljönni. A Vöröskeresztnél működő tolmácsok pedig a legundorítóbb hazugságokkal igyekeznek „meggondolásra bírni" a hazatérőket. A jobboldali lapokban szinte állandó téma a „menekültek, illetve szabadságharcosok kérdése". Jelentéseik közben olyan rémtörténeteket találtak ki, hogy „Kádár-ügynökök" működnek a menekültek között és azok, mint például Kovács Antal esetében, kalapáccsal és feszítővassal kényszerítették a hazatérésre.[74] Legutóbb már nevet is közöltek, éspedig Szira Józsefét, aki rendes magyar útlevéllel tartózkodott Dániában és hogy valami pénzre tegyen szert, a Vöröskeresztnél dolgozott (leveleket fordított). Az Ekstra Bladet,[75] az Information[76] és több más lap azt írta, hogy Kádár[77] ügynöke már a Vöröskeresztbe is beépült. Szirát különben egy ízben a rendőrség is elvitte, mert néhány napig kisegítő tolmácsként dolgozott az egyik táborban és ez alatt az idő alatt onnan két ember ment haza.

A kormány véglegesen elhatározta, hogy Dánia hajlandó újabb magyar menekülteket befogadni, szám szerint annyit, amennyi Dániát elhagyja. Ezt az elhatározást az tette lehetővé, hogy a magyar alap jelenleg körülbelül 12 millió koronával rendelkezik. Az összeg előteremtésében jelentős szerepet játszott a Rádió 5 előadásból álló műsorsorozata, melynek bevételét az alap javára fordították. Ezzel párhuzamosan gyűjtést is rendeztek s nem minden esetben az önkéntesség alapján. Például a katonáknak egynapi zsoldjukat kellett „felajánlani".

Egy másik érdekes esemény a „magyar kérdéssel" kapcsolatban, hogy Dániában is megalakult a magyarok egyesülete – „Dániai Szabad Magyarok Egyesülete" név alatt.[78] Célja igen sokrétű. Az alakuló nyilatkozat szerint például kötelességüknek érzik megvédeni és ápolni a magyar kultúrértékeket, melyeket az elmúlt években odahaza lábbal tapostak (a kormány stb.). Ennek érdekében előadásokat és összejöveteleket szerveznek.

---

[74] Így az eredetiben is. Vagyis: a „Kádár-ügynökök" kalapáccsal és feszítővassal kényszerítették a hazatérésre Kovács Antalt.

[75] 1904-ben a *Politiken* című magazin esti kiadásaként alapított napilap. 1905. január 1-jén elvált a *Politiken*-től és saját szerkesztőséget hozott létre. 1961-ig politikai tartalmú, gazdag híranyagot megjelentető lapként volt jelen az ország sajtópiacán, majd bulvárlappá változtatták. 1957-ben 68 000 volt a példányszáma.

[76] Az *Information*t vagy teljes nevén *Dagbladet Information*t 1943-ban, a dán ellenállás lapjaként hozták létre, a német cenzúra miatt csak szamizdatként jelenhetett meg. Hivatalos orgánumként 1945 augusztusában alapították, főszerkesztője 1943-tól haláláig, 1980-ig Børge Outze volt. A háború után független politikai napilapként definiálta magát.

[77] Kádár János (1912–1989) kommunista politikus, 1956. október 30-tól 1988. május 22-ig a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkára, majd főtitkára, 1956. november 4-től 1958. január 28-ig az ún. „Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány" elnöke.

[78] A magyar forrásokban egyöntetűen így nevezik az egyesületet, ez volt a hivatalos elnevezése. Lásd erre még a 6., 11. és 15. sz. iratokat. Klub formájában egészen 1960-ig fennállt és működött. Kovács Mihály kihallgatási jegyzőkönyve. Budapest, 1968. szeptember 7. ÁBTL, 3.1.5. – O – 16.662. sz. 50–52.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 485 2022. 01. 27. 13:20:56

Az egyesület érdekvédelmi szerv is lesz, és feladata lesz gyakorlati kérdések megoldása is, mint például lakás és munka szerzése a menekültek számára, valamint a betegsegélyezés és szakszervezeti problémák elintézése, a dán nyelv tanulásának biztosítása stb. Az egyesület tagjai között vannak régi emigránsok is, a többsége azonban mai „menekült". Az egyesületet egyelőre egy héttagú „vezetőség" vezeti,[79] mely szintén régi és új „emigránsokból" áll.

A vezetőség tagjai név szerint a következők: Lamos Béla mérnök (régi emigráns), Molnár építész (régi), Pécseli (új),[80] Horváth színházi rendező (régi), Győrikné háziasszony (új), Raffay irodavezető (régi), Podmanicki [!],[81] Halász és Kovács,[82] mindhárman egyetemisták. Az egyesület egyik fő feladatának tekinti egy „magyar ház" megszerzését, amely az egyesület székháza lenne. (Lehet, hogy a koppenhágai úgynevezett „magyar borház"[83] megszerzésére gondolnak). Érdekes, hogy az 1946-ban feloszlatott magyar egyesület[84] vezetői közül egy sincs az egyesület vezetőségében, noha közülük néhányan elég aktívak voltak október utolsó napjaiban.

A legújabb értesüléseink szerint az új egyesületben komoly harc dúl az értelmiségiek és nem értelmiségiek között, és úgy néz ki, hogy az egyesület kettészakad, ugyanis az

---

[79] Ez Krusslák *lapsus*a. Valójában, mint ahogy az a következő bekezdésből is kiderül, az egyesület vezetősége kilenc főből állt.

[80] A Szálasi-kormányzat 1944 decemberében SAS-behívóval arra kényszerítette több magyar oktatási intézmény végzős és szigorlati évfolyamainak hallgatóit, és részben a tanári karát, hogy a birodalmi Németországban folytassák a tanulmányaikat. A nyilasok által Magyarországról evakuált oktatási intézmények közül a József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem hallgatóságának és tanári kollektívájának egy része, 77 építészhallgató, 6 tanár és 13 családtagjuk, vagyis összesen 96 személy, rövid németországi bolyongás után, 1945. április 17-től Dániában lelt menedéket. Palasik, 2006, 134–135. Ebből a kontingensből 1946–1947 folyamán kisebb-nagyobb csoportokban ötvenegyen tértek haza Magyarországra, s tizenketten telepedtek le véglegesen Dániában. Palasik, 2006, 227. Lamoss Béla, Molnár Gyula és Pécseli István a Műegyetem azon egykori hallgatói közül került ki, akik Dániát választották új hazájuknak, tehát Pécseli sem volt „új" emigráns, nem a forradalom leverése után került Dániába. Bartha, 1997, 67.

[81] Podmaniczky János (1924–1983) báró, aszódi Podmaniczky Pál fia, katonatiszt, huszár hadnagy, a dán hadsereg lovasiskolájának oktatója, laboratóriumi technikus, az 1961-ben alakított Skandináviai Magyar Protestáns Egyháztanács tagja.

[82] Kovács Károly (1931–2006) kémikus, 1953–1956-ban a Műegyetem Biokémiai Intézetének hallgatója. Részt vett a forradalomban, majd annak leverése után elhagyta az országot, ő volt az első magyar, aki 1956. november 13-án Dániába érkezett. A svédországi Lund egyetemén kapta kézhez a diplomáját. Először a norsholmi gyógyszergyárban dolgozott, majd a koppenhágai Novo Nordisk gyógyszergyárban volt kutatóorvos egészen a nyugdíjazásig. Életrajzára részletesen: Lázár, 2006.

[83] A Földművelésügyi Minisztérium által 1926-ban alapított koppenhágai Magyar Borház *(Ungarsk Vinhus)* nevű étteremről van szó. Az étterem a dán főváros egyik előkelő negyedében, a Vilkendorfsgade 16. szám alatt helyezkedett el. A bérlője a két világháború közötti időszakban Wimmer Lajos dán állampolgárságú vállalkozó volt.

[84] Az 1930 áprilisában Koppenhágában alapított Dániai Magyarok Egyesületéről van szó. Az egyesületet „felülről", a magyar diplomácia kezdeményezésére hozták létre, s jellemző, hogy az alakuló ülést Nemeskéri Kiss Sándor koppenhágai ügyvivő hívta össze, őt választották a szervezet elnökévé is. A nyilván reprezentatívnak szánt ülésen mindössze 30 fő vett részt, közülük többen olyan magyar állampolgárok voltak, akik valamely otthoni cég kiküldöttjeként dolgoztak Dániában. *A dániai magyarok egyesületet alakítottak*, In: *Magyarság,* 1930. április 15. 4. Az egyesület 1946-ban feloszlott. Lásd a 6. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 486 2022. 01. 27. 13:20:56

értelmiségiek s főleg a régi emigránsok azt mondják, hogy csak nekik van joguk harcolni a „lábbal taposott" magyar kultúrértékekért.

A dán sajtó néhány napig igen élénken foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy ismeretlen személyek a magyar ifjúsági szervezeteknek a külföldre távozott fiatalokhoz szóló röplapjait terjesztették a dániai menekülttáborokban. A tettest nem sikerült elfogni, noha a rendőrség is bekapcsolódott a hajszába, ezért több lap a „hellerupi magyar követség[85] kezét" látta a dologban, miután megállapította, hogy a röplapokat nem Dániában nyomtatták. Később a rendőrség is nyilatkozott s közölte, hogy a röpcédulák nem a követségtől erednek és már nyomában vannak a terjesztőknek. A kérdéssel kapcsolatban a menekültekkel foglalkozó bizottság egyik vezető tisztviselője is nyilatkozott és többek között kijelentette, hogy a röplapok semmiféle kommunista propagandát nem tartalmaznak, ellenben a hazaszeretetre apellál.[86]

Végül még egy Magyarországgal kapcsolatos hír: „Så Brændte steppen" (Így égett a styeppe) című versgyűjtemény jelent meg Magyarországról.[87] A verseket Åge Bredsted[88] gyűjtötte össze és nagyobb részben azokat a költeményeket foglalja magában, amelyeket az októberi magyarországi eseményekkel kapcsolatban írtak a dán költők, de a könyv végén található egy sor, az 1848-as magyar szabadságharccal foglalkozó költemény is dán fordításban. A könyv előszavát H. C. Hansen dán miniszterelnök és külügyminiszter írta, s az eladásból származó összeget a „magyar alap" javára fordítják.

A dán rendőrség külföldi osztálya már több esetben fordult hozzánk azzal a kérdéssel, hogy kapnak-e útlevelet a külföldre „távozott" személyek hozzátartozói, és ha igen, milyen úton lehet ezt kérni, ugyanis Dániában több olyan magyar „menekült" él, aki szeretné kihozatni feleségét és gyermekeit. Kérnénk ezzel kapcsolatban részletes információt.

Mellékelten felterjesztek néhány példányt a disszidens magyarok részére megjelenő „politikamentes" lapból,[89] valamint a február 22. és március 25-e között hazatértekről egy kimutatást.

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

---

[85] A magyar követség épülete Koppenhága Hellerup kerületében, az Øregårdsvænget utca 9. szám alatt volt.
[86] Erre lásd a 7. sz. iratot.
[87] Lásd Bredsted, 1956–1957.
[88] Åge Jakobsen Bredsted (1896–1981) dán könyvtáros, szerkesztő, helytörténész, 1946-tól 1966-ig az aarhusi állami könyvtár könyvtárosa.
[89] Ezek nem találhatók meg a jelentés mellett.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 487 2022. 01. 27. 13:20:56

Melléklet

Krusslák Ferenc kimutatása az 1957. február 22. és március 25. között repatriált magyar menekültekről[90]

Koppenhága, 1957. március 25.

Kimutatás azokról a disszidens magyarokról, akiknek 1957. február 22. és március 25. között hazatérési igazolványt adtunk

1. Rácz Pál, 1920. VII. 15. foglalkozás: kalauz, lakhely: Budapest.
2. Frigul Jenő, 1936. XII. 10., foglalkozás: kereskedő, lakhely: Budapest.
3. Kovács Antal, 1923. V. 6., foglalkozás: begyűjtő, lakhely: Budapest.
4. Braun Antal, 1939. VI. 5., foglalkozás: szövő, lakhely: [Budapest] XX.
5. Fejes István, 1939. III. 1., foglalkozás: géplakatos, lakhely: Békés.
6. Dohy János, 1910. I. 17., foglalkozás: textilfestő, lakhely: Budapest.
7. Fehér László, 1921. X. 7., foglalkozás: hegesztő, lakhely: Budapest.
8. Blesics Mária, 1934. IX. 23., foglalkozás: pék, lakhely: Szentendre.
9. Blesics Miklós, 1942. III. 4., foglalkozás: tanuló, lakhely: Szentendre.
10. Pintér Rezsőné, szül. Gyenes Olga, 1934. V. 8., foglalkozás: gyártásvezető, lakhely: Budapest.
11. Sós János, 1931. IX. 19., foglalkozás: kereskedő, lakhely: Aszófő.
12. Verebes Tibor, 1932. I. 31., foglalkozás: gépkocsivezető, lakhely: Budapest.
13. Kovács Tibor, 1938. X. 17., foglalkozás: műszerész, lakhely: Budapest.
14. Cézár Győző, 1933. IX. 5., foglalkozás: vájár, lakhely: Tatabánya.
15. Cézár Győzőné Tóth Rozália, 1931. X. 10., foglalkozás: háztartásbeli, lakhely: Tatabánya.
16. Hézső Sándor, 1936. V. 25., foglalkozás: lakatos, lakhely: Budapest.
17. Brülich Ferenc, 1927. XI. 14., műszerész, lakhely: Budapest.
18. Bali Ferenc, 1940. VII. 14., földműves, lakhely: Kemenesmihályfalva, Vilmos-major.
19. Balázs György, 1940. IV. 24., rakodó, lakhely: Budapest.
20. Mihálovics Pálné Erős Magda, 1899. V. 27., gondnok, lakhely: Salgótarján.
21. Bajházi Éva, 1937. V. 27., óvónő, lakhely: Budapest.
22. Teschner Emil, 1932. VI. 6., tisztviselő, lakhely: Budapest.
23. Gódor György, 1936. XI. 24., motorszerelő, lakhely: Budapest.

[90] Az eredeti iratban a hazatérők neve mellett a születési helyük, az anyjuk neve és a pontos lakhelyük (utca, házszám) is szerepel. Ezeket az adatokat elhagytuk.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 488 2022. 01. 27. 13:20:56

5.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültekről

Koppenhága, 1957. április 20.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/2/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
2/2/szig. titk. 1957.
Készült 4 példányban
2 példány Központnak
1 példány Stockholmnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Koppenhága, 1957. április 20.
Tárgy: Magyar „menekültek" helyzete Dániában.
Melléklet: 1 kimutatás.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

Legutóbbi jelentésünkben már részletesen beszámoltunk a Dániában élő magyar „menekültek" helyzetéről,[91] s azóta nem sok változás történt ezen a téren. Március 29-én elutazott Ausztráliába egy körülbelül 150 főből álló csoport, és azóta semmi hír arról, hogy újabb csoportok utaznának valahová. Mint már közöltük, a kormány és az úgynevezett „demokratikus" pártok elfogadtak egy határozatot, mely szerint Dánia a jövőben hajlandó annyi menekültet befogadni, amennyien elhagyják Dánia területét. Ez azonban a mai napig sem történt meg, ellenben április 11-én 50 magyar gyermek érkezett Ausztriából 5 hónapos üdülésre. A gyermekeket egy jyllandi cserkésztáborban helyezik el és az üdültetéssel az a cél, hogy kiszakítsák őket az ausztriai táborok egyhangú életéből.

A dán „Menekültsegélyező Bizottság" az utóbbi hónapokban a hazatérőknek kifizette az útiköltségét a német határig, legutóbb azonban már nem, azzal, hogy most már valamennyi menekült dolgozik és keres, de különben is szégyent hoznak Dániára és a dán Vöröskeresztre. Ezt az érvet minden hazatérővel szemben használják.

Meg kell állapítanunk, hogy a dán rendőrség idegeneket ellenőrző osztálya több segítséget adott, mint a Vöröskereszt vagy a fentebb említett bizottság. Különösen sokat panaszkodnak a hazatérők a tolmácsokra, akik ezt a beosztásukat pozícióhajhászásra és pénzszerzésre használják fel. Legtöbbször ezek az emberek akadályozták meg, hogy a hazatérni szándékozók fölkeressék a követséget. A tolmácsok az emigráns magyarok közül kerülnek ki, míg a „menekültek" közül néhányan úgy próbálnak érvényesülni – és sikerrel – hogy a különböző lapokban írnak cikkeket vagy nyilatkoznak a „magyar-

[91] Lásd a 4. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 489 2022. 01. 27. 13:20:56

országi kibírhatatlan nyomorról és az ÁVH véres terroruralmáról stb." Így nyilatkozott például egy Hahm [!] Sándor nevű mérnök, egy Tóth József nevű egyén stb., míg Dr. Gaál Endre professzor,[92] a zeneművészeti főiskola volt tanára Fischer Annie-val,[93] illetve férjével[94] kapcsolatban mondta el véleményét, megállapítva, hogy ilyen embereket nem szabad beengedni Dániába.[95] Kétségtelen, hogy ezeknek sikerül is elhelyezkedniök egy viszonylag jól jövedelmező állásba, míg a többiek vagy a mezőgazdaságban, vagy segédmunkásként gyárakban helyezkednek el és elég kevesen vannak csak olyanok, akik a szakmájukban dolgoznak. A fizetések természetesen nincsenek arányban a dán munkásokéval, és ha ezt megemlítik, a munkaadók válasza az, hogy előbb tanulják meg a nyelvet és majd utána jobb beosztásba kerülnek.

Ez az oka, hogy elég sokan vannak olyanok, akik a hazatérés gondolatával foglalkoznak, de vagy félnek jelentkezni, vagy nem tudják, hogy hová kell fordulniok segítségért. Előfordult olyasmi is, hogy egy illető levelet írt hozzánk, amire mi válaszoltunk is, megírva, hogy mit kell tenni hazatérése érdekében, ezt a levelet azonban, noha ajánlottként küldtük, nem kapta meg, és csak véletlenül látta meg a tolmács asztalán.

Véleményem szerint nagyon helyes lenne, ha a magyar rádió a lehetőségek szerint gyakrabban közölné, hogy az egyes országokban hol kell jelentkezniök azoknak, akik szeretnének hazatérni és a címet inkább kétszer is be kellene mondani. Az eddig hazatértek közül többen a magyar rádióból tudták meg címünket.

Külön problémát jelent április 1. után, hogy a hazatérési kérelmekre nagyon lassan jön meg a válasz, és fennáll az a veszély, hogy az engedélyt kérőket elbocsájtják. Erre még nem volt példa, de számolni kell vele. Ezért jó lenne, ha a lehető leggyorsabban megkapnák a választ. A távirati díjat meg tudjuk fizettetni velük. Mindenesetre szeretnénk tudni, hogy a kérelmek elbírálása mennyi időt vesz igénybe.

---

[92] Gaál Endre (1903–?) zongoraművész, zenekritikus, 1935–1949-ben a Zeneművészeti Főiskola kinevezett zongoratanára, egyúttal 1938–1949-ben a *Magyar Nemzet* zenekritikusa. 1949–1956-ban a Budapesti Zenekonzervatórium beosztott könyvtárosa. A forradalom leverése után Dániába emigrált, 1967-ig Koppenhágában, egy általános iskolában tanított, és a Szabad Európa Rádiónak is dolgozott. 1967-ben Kanadába költözött.

[93] Fischer Annie (1914–1995) háromszoros Kossuth-díjas zongoraművész, az 1950–1960-as években „Magyarország utazó zenei nagykövetének" nevezték.

[94] Tóth Aladár (1898–1968) Kossuth-díjas zenetörténész, zenekritikusról van szó.

[95] Fischer Annie a forradalmat megelőző fél évtizedben több alkalommal is járt koncertkörúton Dániában. 1953. február 18–24. között Koppenhágában és Aarhusban koncertezett, a fővárosban háromszor is fellépett. Lásd Kállai József ideiglenes ügyvivő jelentése a Külügyminisztériumnak. Koppenhága, 1953. február 24. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 03496/1953. sz. 1956. január végén öt koncertet adott vidéki városokban, 31-én Koppenhágában lépett fel. Krusslák jelentése a Külügyminisztériumnak. Koppenhága, 1956. február 23. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 002737/1956. sz. Egy jóval későbbi követségi jelentésből kiderül, hogy 1956 decemberében is koncertezni szeretett volna Koppenhágában. Útlevéllel Dániába utazott, ám a dán koncertszervező, „Kádár-ügynöknek" titulálva őt, nem engedte meg neki, hogy fellépjen. A jelentés szerint a dánok ezzel is demonstrálni akarták a forradalom iránti szimpátiájukat. Mikola Rezső ideiglenes ügyvivő jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1960. július 8. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 005400/1960. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 490 2022. 01. 27. 13:20:56

A 3/szig. titk.,[96] 25/adm.[97] és 2/1/szig. titk.[98] számú jelentésekben már közöltük azok névsorát és adatait, akiknek 1957. január 1. és március 27. között hazatérési igazolványt adtunk. Pótlólag közöljük, hogy az igazolványt milyen számon adtuk ki:

Rácz Lajos 01, Csabay Árpád 02, Földesi Attila 03, Molnár Ernő 04, Hercz József 05, Kovács Ferenc 06, Dr. Kerekes Eszter 07, Gaál István 08, Hegedűs Béla 09, Tatay Lajos 010, Vida Imre 011, Szanyi György 012, Tóth János 013, Kiss József 014, Fáut Ahmed Oktay 017, Strázli Sándor 018, Polgár László 019, Liska István 020, Pál János 021, Tóth Józsefné 022, Kovács Zoltán 023, Madarász Lászlóné 024, Bakó József 025, Kántor Lajosné 026, Vörös Lajos 027, Takáts Lajos 028, Hegedüs Károly 029, Németh Ábel 030, Sipos Árpád 031, Szász László 032, Kalocsai László 033, Havasi Lajos 034, Kazi Károly 035, Fazekas Ilona 036, Laczkó István 037, Kovács László 038, Kovács Gábor 039, Sárközi Imre 040, Rácz Pál 041, Frigul Jenő 042, Kovács Antal 043, Braun Antal 044, Fejes István 045, Dohy János 046, Fehér László 047, Bleszics Mária 048, Bleszics Miklós 049, Pintér Rezsőné 050, Soós János 051, Verebes Tibor 052, Kovács Tibor 055, Cézár Győző 054, Cézár Győzőné 054, Hézső Sándor 055, Brülich Ferenc 056, Báli Ferenc 057, Balázs György 048, Özv. Mihalovics Pálné 059, Bajházi Éva 060, Tescher Emil 061, Gódor György 062.

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

Melléklet

Krusslák Ferenc kimutatása az 1957. március 29. és április 20. között repatriált menekültekről[99]

Koppenhága, 1957. április 20.

Kimutatás az 1957. március 29. és április 20 között kiadott hazatérési igazolványokról

1. Tóth József, 1931. X. 15., foglalkozás: laboratóriumi asszisztens, lakhely: Budapest, engedélyszám: 063.
2. Hoffman Tamásné, szül.: Jerosek Zsuzsa, 1933. II. 28., fonónő, lakhely: Budapest, engedélyszám: 064.
3. Király István, 1936. X. 2., géplakatos, lakhely: Szombathely, engedélyszám: 065.
4. Szádvári Sándor, 1936. I. 28., géplakatos, lakhely: Isaszeg, engedélyszám: 066.
5. Abonyi Mária, 1941. X. 27., segédmunkás, lakhely: Budapest, igazolványszám: 067.
6. Varga János, 1916, VIII. 5., nyugdíjas, lakhely: Egyházasge[r]ge, engedélyszám: 068.
7. Kovács László, 1937. IX. 23., géplakatos, lakhely: Izsófalva, engedélyszám: 069.
8. Pintér Gyula, 1935. IV. 1., tanuló, lakhely: Szemenye, engedélyszám: 070.

Az utolsó igazolvány sorszáma 01567-es volt.

---

[96] Lásd az 1. sz. iratot.
[97] Lásd a 3. sz. iratot.
[98] Lásd a 4. sz. iratot.
[99] Az eredeti iratban a hazatérők neve mellett a születési helyük, az anyjuk neve és a pontos lakhelyük (utca, házszám) is szerepel. Ezeket az adatokat elhagytuk.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 491 2022. 01. 27. 13:20:56

6.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar emigrációról

Koppenhága, 1957. május 24.

(Gépelt másolat. MNL OL XIX–J–13–a, 7. doboz, 33/1957. sz.)

33/szig. titk. 1957.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Koppenhága, 1957. május 24.
Tárgy: Jelentés a jobboldali emigrációról.
Hivatkozási szám: 001977/sz. t.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

1956. október 23-a előtt Dániában kevés magyar élt és ezek nagyrésze is olyan volt, aki a háború alatt került ki és itt nősült meg vagy dán férfihez ment feleségül. Ezekkel az emberekkel a követség az utóbbi két évben elég jó kapcsolatot épített ki, filmbemutatókat rendeztünk részükre, könyveket adtunk kölcsön és különböző tájékoztatási anyagokat küldtünk nékik. Természetesen volt egy kis létszámú csoport, amelyhez nem is igyekeztünk közeledni, de ők is távol tartották magukat tőlünk. Ennek a csoportnak a vezetője gróf Hoyos Béla[100] volt és ő az ma is. A dániai magyar emigrációnak az utóbbi években nem volt semmiféle egyesülete, mert a korábbi úgynevezett Magyar Egyesület a háború utáni években feloszlott és ezután csak a Szent István-napi istentiszteletre jöttek össze a magyarok, úgy, hogy a legtöbben nem is ismerték egymást.

Az októberi ellenforradalom napjaiban Hoyos Béla és Victor Skjold Heyde,[101] Horthy[102] volt dániai konzuljának vezetésével megalakult a Magyar Nemzeti Egyesület,[103]

[100] Gróf Hoyos Béla József (1928–2015) a gödöllői premontrei gimnáziumba iratkozott be, egy évfolyam elvégzése után a marosvásárhelyi hadapródiskolába került, s annak növendékeivel került Dániába 1945-ben. A háború után ott telepedett le, és ott is hunyt el.

[101] Victor Skjold Heyde (1905–1973) dán kereskedő, üzletember, az 1930-as években a Magyar Gazdák Országos Lovasegyesülete által szervezett lovastúrákon vett részt Magyarországon. Az 1944. december 20-án alakult Magyarország Barátai Klub elnöke, 1946–1948-ban tiszteletbeli konzul, 1948–1973 között a dániai magyar emigránsok segítője. Életére részletesen lásd Kő, 1992.

[102] Horthy Miklós (1868–1957) a Magyar Királyság kormányzója 1920. március 1-jétől 1944. október 16-ig.

[103] Erről a szervezetről nagyon keveset tudunk, jobbára csak azt, ami a követségi jelentésekből kihámozható. Minden bizonnyal nem volt hivatalosan bejegyzett egyesület, maguk az alapítói nevezték így. A követség 1956. december 6-án kelt, és a forradalom ideje alatt a követségen történéseket összegző jelentése kiemelte, hogy november 5-én a délelőtt folyamán a Hoyos Béla elnökletével a forradalom idején alakult szervezet, a Magyar Nemzeti Egyesület egy levelet küldött a magyar követségnek, melyben felszólították az ott szolgálatukat teljesítő diplomatákat, hogy 24 órán belül fejezzék be a dániai diplomáciai megbízatásukat, illetve a követség berendezését és irattárát helyezzék a Dán Külügyminisztérium gondnoksága alá. A magyar

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 492 2022. 01. 27. 13:20:56

mely azzal kezdte tevékenységét, hogy a dániai „szabad magyarok" nevében táviratot küldött a követségnek, felszólítva, hogy az épületet zároltassuk a dán Külügyminisztériummal, a követség tagjai pedig 24 órán belül hagyják el az ország területét, majd 12 órával később Szőcs Elemér,[104] az egyesület megbízásából telefonon hívta fel a követséget, hogy még 12 óránk van, mit szándékozunk tenni. Közben maguk között azon vitatkoztak, hogy ki vegye majd át a követség vezetését. A csoport tagjai állandóan zaklatták a követséget, követelve, hogy szedjük le a nemzeti színű zászlót, mert annak használatára nincs jogunk stb. Ez az egyesület azonnal felvette a kapcsolatot a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal és a többi fasiszta szervezettel, a nyugati országok követségeivel és követelték, hogy az ENSZ azonnal küldjön csapatokat Magyarországra, de november 4. után rohamosan csökkent a kezdeti lelkesedés és lendület, majd néhány nappal később abba is maradt az egyesület nyilvános szereplése. Természetesen volt kapcsolatuk a dán hatóságokkal is és a kormányt segítették az „informálódásban". Például a Külügyminisztériumban tett látogatásaink alkalmával hallottuk egyik vagy másik magyarországi „szabad" rádió magyar nyelvű adását és láttunk, vagy tapasztaltunk egy-két olyan jelenséget, ami azt mutatta, hogy ez a kapcsolat még ma is fennáll. December 1-én 1000 magyar „menekült" érkezett Dániába és a tolmácsok elsősorban e csoport tagjaiból kerültek ki,[105] és mint ilyenek, igen aktív tevékenységet fejtettek ki a „menekültek" visszatérésének megakadályozása érdekében. Ugyancsak e csoportból kerültek ki a december végén meginduló „Magyar Újság" nevű magyar nyelvű lap szerkesztői is. A lap a Ritzaus Bureau nevű sajtóügynökség kiadásában jelenik meg a „Dániában élő magyarok" lapjaként.

Ez év márciusában megalakult a „Dániai Szabad Magyarok Egyesülete". Ez azt mutatja, hogy az októberben megalakult egyesület vagy széthullott vagy nem felelt meg a célnak.[106] Így új egyesület tömöríti a régi emigránsokat és a „menekülteket" is, célja igen sokrétű. Az alakuló nyilatkozat szerint például kötelességüknek tekintik megvédeni és ápolni a magyar kultúrértékeket, melyeket az elmúlt években odahaza „lábbal tiportak". Ennek érdekében előadásokat és különböző összejöveteleket szerveznek. Az egyesület

emigránsok valamelyest bízhattak abban, hogy a diplomaták teljesítik a követeléseiket. Ugyanebből a jelentésből derül ki ugyanis, hogy október 29-én Krusslák Ferenc ügyvivő hivatalosan is bejelentette a Dán Külügyminisztériumban, hogy a követség és annak apparátusa teljes egészében felsorakozott Nagy Imre kormánya és annak programja mögött. Krusslák jelentése Horváth Imrének. Koppenhága, 1956. december 6. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 1. doboz, 00769/1956. sz.

[104] Személyére vonatkozóan egy korábbi követségi jelentés nyújt némi információt. Erdélyi magyar lapszerkesztő, az 1930-as évek közepén kiutasították Romániából. Ezek után Magyarországra telepedett át, ahol megismerkedett a falukutató mozgalommal, majd Párizsban, a Sorbonne-on tanult. Minden bizonnyal a világháború idején került Dániába. Krusslák jelentése Horváth Imrének. Koppenhága, 1956. október 17. MNL OL XIX–J–13–a, 6. doboz, 212/1956. sz.

[105] Ez csak részben igaz. A források tanúsága szerint a tábori tolmácsok közül sokan ugyancsak a forradalom idején Ausztriába szökött, majd onnan Dániába került magyarok közül kerültek ki. Dobó György vallomása szerint például a Viborg melletti Folkekuren táborában az ugyancsak 1956-ban nyugatra szökött Jakab Ferenc volt a tolmács. Dobó György kihallgatási jegyzőkönyve. Budapest, 1958. június 25. ÁBTL, 3.1.5 – O – 16.663. sz. 50–53.

[106] Krusslák joggal feltételezte, hogy a névleg létező Magyar Nemzeti Egyesület 1957 márciusában feloszlott, hiszen ezek után semmilyen forrásban nem bukkan fel a neve.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 493 2022. 01. 27. 13:20:56

egyúttal érdekvédelmi szerv is lesz. Az egyesület tagjainak többsége új disszidens és ez tükröződik a vezetőség összetételében is, ugyanis a vezetőség 9 tagja közül 5 új „menekült", a vezetőség nyilatkozata szerint az egyesület egyik fő feladatának tekinti egy „magyar ház" megszerzését s ezzel otthont biztosítani az egyesület számára. (Lehet, hogy a koppenhágai magyar házra gondoltak, melynek megszerzéséért a már említett Skjolde [!] is komoly harcot folytatott október 23. után.) Az egyesülettel kapcsolatban két dolgot érdemes megemlíteni. Az egyik az, hogy az 1946-ban feloszlatott Magyar Egyesület vezetői közül egyetlenegy sincs az új egyesület vezetői között és talán ezzel van kapcsolatban a másik érdekesség, tudniillik az, hogy az új egyesületben is fellángolt a harc az értelmiségiek és nem értelmiségiek, valamint a régi és új emigránsok között. Az ellentéteknek az az oka, hogy a régi emigránsok, elsősorban az értelmiségre gondolunk, azt hangoztatják, hogy csak nekik van közük az igazi, a „lábbal taposott" magyar kultúrához, ugyanakkor azonban veszélyeztetve látják eddig kivívott pozícióikat és féltékenykednek az új emigrációra, hiszen most azok voltak az érdeklődés középpontjában, azok tudnak „szenzációs nyilatkozatokat" adni a magyarországi állapotokról. Mindezt világosan megmondta egy-két régi emigráns azzal a kijelentésével, hogy azért, amiért nekik évekig vagy egy évtizedig kellett küzdeniök, egyes új emigránsok napok vagy hetek alatt megszerezték.

Az új egyesület megalakulása után azonnal elkezdte ténykedését. Március 15-én ünnepséget szervezett, de már azóta is rendeztek egy-két ismeretterjesztő előadást, lefordították az Irodalmi Újság november 2-i számát,[107] sőt még a követséget is ellátják irodalmi termékekkel, mert megkaptuk a március 15. alkalmából külföldön kiadott Irodalmi Újságot és a Nemzetőr nevű lapot is. Dániába alig került ismert nevű művész stb. Mi egyedül Dr. Gál [!] Endréről,[108] a Zeneművészeti Főiskola volt tanáráról tudunk, valamint egy-két mérnökről és néhány kevésbé ismert zenészről. Ezek mind kaptak munkát, illetve állást, aminek áraként nyilatkoztak a magyarországi terrorról stb., de nagyobbik részük nem tekinti Dániát végleges hazának. Szeretnének továbbmenni Amerikába vagy Ausztráliába. Általában az értelmiségieket használták fel a Vöröskeresztben is, és közülük esetleg csak néhányan nem dolgoznak.

Az új emigrációról a 2/1[109] és 2/2,[110] valamint a 3/szig. titk.[111] számú jelentésemben részletesen beszámoltam. A kérdésekkel kapcsolatos újabb fejleményekről esetenként részletes jelentést küldök.

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

---

[107] Az *Irodalmi Újság* 1956. november 2-i számában megjelent versek dán fordításai a *Perspektiv* című kulturális folyóirat márciusi számának mellékleteként jelentek meg. A verseket Paul Sørensen és gróf Hoyos Béla fordította dán nyelvre. Krusslák Ferenc koppenhágai ügyvivő úgy vélte, hogy az 1952-ben eredetileg politikamentesként beharangozott lap a nyugati hidegháborús propaganda szolgálatába szegődött. Lásd Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek. Koppenhága, 1957. április 20. MNL OL XIX–J–13–a, 6. doboz, 27/1957. sz.

[108] Helyesen: Gaál Endre. Személyére lásd az 5. sz. iratot.

[109] Lásd a 4. sz. iratot.

[110] Lásd az 5. sz. iratot.

[111] Lásd az 1. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 494 2022. 01. 27. 13:20:56

7.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültek körében terjesztett röplapokról

Koppenhága, 1957. május 24.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/3/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
2/3/szig. titk. 1957.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Koppenhága, 1957. május 24.
Tárgy: Magyar menekültek Dániában.
Hivatkozási szám: 00764/1. szig. titk.
Melléklet: 1 darab.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

Hivatkozott számú rendelet[112] 3. bekezdése megjegyzi, hogy a 2/l/sz. t. jelentésünknek[113] a röplapterjesztésről szóló része nem világos stb., ezért közöljük, hogy a röplapokat a Dán Kommunista Ifjúsági Szövetség terjesztette és annak egyik tagja hozta Berlinből. A röplap egyik példányát mellékelten felterjesztem.

Dániában élő disszidensek hazatérésével kapcsolatban szeretném megjegyezni, hogy az engedélyek megadása nagyon hosszadalmas, a tájékoztatóban közölt 2-3 hét helyett hat hét is kell ahhoz, hogy megkapjuk. Ez azért jelent nehézséget, mert a munkaadók azonnal felmondanak a magyaroknak, mihelyt megtudják, hogy jelentkeztek a követségen, azt viszont már korábban közöltük, hogy a dán Vöröskereszt „levette" kezét azokról, akik munkát kaptak, így a jelentkezők munka és pénz nélkül csavarognak, s egyik vagy másik barátjuknál laknak. Éppen ezért nagyon jó lenne, ha pontosan tudnánk, hogy mennyi idő szükséges az engedély megadásához, s ezalatt az idő alatt valóban meg is kapnánk.

[112] Nem találtuk meg.
[113] Lásd a 4. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 495 2022. 01. 27. 13:20:56

Melléklet

Magyarországi ifjúsági szervezetek felhívása a Magyarországról elmenekült fiatalokhoz a hazatérésük érdekében

Budapest, dátum nélkül

Magyarok! Fiatal Barátaink!

A Duna partjáról szólunk hozzátok – édesanyánk nyelvén – őszinte szóval, magyarul. Nem kérdezzük tőletek, miért mentetek el, miért hagytatok el minket. Nem kérdezzük, megtaláltátok-e boldogságtokat, megkaptátok-e a messze idegen földeken azt, amit kerestetek. Nem kérdezzük, jól megy-e a sorotok, vagy bánatos, csalódott szívvel bolyongtok idegen emberek között, idegen városokban. Sok társatok hazajött már. Elmondták, hogyan éltek, a jót, s a rosszat is. Titeket is hazavárunk! *„Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!"* – írja Tompa Mihály. Fiúk, lányok, testvéreink! Akik nem tudtok szívet cserélni, gyertek ti haza! Mi nem ígérünk semmit. Idehaza nem könnyű az élet. Nagy volt a vihar a Duna-Tisza táján, Ti is tudjátok. De ha nem frázis nektek a *„Hazádnak rendületlenül",* ha nem városainkat, falvainkat, azt a sok-sok kedves helyet, mely álmotokban ma is visszatér, ha magyar földön, magyarul akartok élni, s hisztek abban, hogy lesz nálunk egy szebb, boldogabb, szocialista jövő, akkor gyertek haza, mi várunk Titeket. Szépek lehetnek a svájci és osztrák hegyek, a párizsi Champs Elysées, a dán, vagy a holland vidék, szép lehet a kék olasz ég, vagy Skandinávia partjai. Ott talán lehet könnyen meggazdagodni, nálunk sokat kell még dolgozni, hogy jó mód legyen, olyan, amilyet mi akarunk. Mi, akik itthon vagyunk, hiszünk a jelenben, hiszünk a jövőben, hiszünk ebben, mert szeretjük hazánkat, s nem adjuk ezt oda semmiért, ami idegen. Nem tudjuk, ismeritek-e Ti ezt a dalt: *„Oly távol, messze van hazám/Csak még egyszer láthatnám"*.[114] Idehaza a fél ország énekli ezt a dalt. Énekli, mert rátok gondol, mert Titeket is hazavár. Gyertek haza fiúk! Gyertek haza lányok! Mi várunk titeket!

Itthoni társaitok nevében:
Magyar Forradalmi Ifjúmunkás Szövetség
Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége
Magyar Egyetemisták és Főiskolások Országos Szövetsége
Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége
Úttörő Mozgalom

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

[114] A *Honvágydal* eredetileg amerikai eredetű szerzemény volt. A Sneeuwbal Trio *Memories are made of this* című dalához 1956-ban az anyai ágon osztrák származású, Amerikában élt zeneszerző, Freddy Quinn írt német nyelvű szövegváltozatot *Heimweh Lied* címen. A dal a refrén kezdősorával *(Dort wo die Blumen blüh'n)* lett ismert. Ez a változat nagy nemzetközi sikert ért el. Ennek nyomán írta meg a magyar nyelvű szöveget Gommermann István. A hangfelvétel 1956. október 23-án készült a Magyar Rádióban, hamar népszerű lett, és a Rádió gyakran játszotta a hatalmas kivándorlási hullám megfékezése érdekében. A dal előadója és szövegírója azonban maga is külföldre szökött 1956 szilveszterén. Ekkor a dalt Magyarországon levették a műsorról, és új hangfelvételt készítettek Hollós Ilona előadásában.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 496 2022. 01. 27. 13:20:56

8.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültekről

Koppenhága, 1957. június 15.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/4/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
2/4/szig. titk. 1957.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. június 15.
Tárgy: Magyar „menekültek" helyzete Dániában.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

Az utóbbi hetekben csaknem teljesen elcsitult a „magyar menekültekkel" kapcsolatos zaj. Korábbi jelentéseinkben már beszámoltunk a Dán Rádió gyűjtési akciójáról, és azokról a tervekről, hogy újabb csoportot hoznak Ausztriából. Ez azonban csak terv marad, mert mindössze 50 magyar gyermek érkezett Dániába, és ezzel az is titok maradt, hogy mire fordították, illetve fordítják a gyűjtési akció eredményét.

Érdemes megemlíteni, hogy még ma is szép számmal élnek táborokban olyanok, akik nem kaptak munkát, de azoknak a helyzete sem kielégítő, akik dolgoznak (annak dacára, hogy most adómentességet élveznek, úgy hírlik, július 1-től ugyanolyan arányban, mint a dán munkások, jövedelmi, városi és egyházi adót tartoznak fizetni), ennek bizonyítására a példák sorát lehetne felsorolni, de itt csak kettőt említünk meg, mert e két példa azt is megmutatja, hogy milyen körülmények között élnek a kiskorúak. Tóth Sándorné (június 1-én ment haza) elmondotta, hogy Aalborgban (Dánia egyik legnagyobb városa) az Ambassador nevű szállodában dolgozik egy 16 éves magyar fiú (a nevét sajnos nem tudta megmondani), aki havi 100 koronáért napi 10-12 órát dolgozik és általában éjjel. A koszt, amit itt kap, olyan kevés, hogy fizetését ennivalóra költi és egy pár zoknit is csak nehezen tud venni. Szeretne hazamenni, de fél, mert a felnőttek rémhistóriákat mesélnek neki és most abban reménykedik, hogy talán sikerül kivándorolnia Ausztráliába (megjegyezzük, hogy egy átlag dán szakmunkás bruttó 220–260 dán koronát keres hetenként). Hasonló körülmények között él itt egy 18 éves fiú is. Egy másik eléggé jellemző történetet mesélt el Kovács Tibor fiatalkorú is, aki annak ellenére, hogy műszerész, egy tanyán dolgozott, állatokat gondozott stb. Életében még alig látott teheneket és természetesen nem tudta elvégezni rendesen a reábízott munkát, aminek

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 497 2022. 01. 27. 13:20:56

az lett az eredménye, hogy a munkavezető felpofozta. Ezt az emléket még az sem mosta el, hogy „nevelőszülei" sírva búcsúztatták el.

Az is általános dolog, hogy a magyarok lényegesen kisebb fizetést kapnak, mint a dán munkások, noha sok esetben többet dolgoznak. Amikor ezt szóvá teszik, azt a választ kapják, hogy először tanulják meg jól a dán nyelvet és majd azután jobb állást kapnak. Különben ezzel az indokkal nem kapnak megfelelő munkát például a lakatosok, esztergályosok vagy akár a szobafestők is. Ezek a dolgok aztán komoly elégedetlenséget váltottak és váltanak ki a magyar „menekültekből", és alig akad közöttük néhány olyan, aki végleges hazájának tekinti Dániát. Elég sokan vannak olyanok is, akik szeretnének hazamenni, de félnek a következményektől, vagy pedig néhány gazember erőszakosan megakadályozza jelentkezésüket. Ezt igazolja az is, hogy az utóbbi időben főleg azok közül mentek haza, akik nem táborokban, vagy csak kis táborban laktak.

Amikor erről a Vöröskeresztben beszéltünk, azt a választ kaptuk, hogy ez lehetetlen és ők nem engedik meg, hogy ilyesmi előforduljon Amikor mi konkrét példákkal érveltünk, azt válaszolták, hogy „majd megvizsgálják" az ügyet. Természetesen nemcsak a magyarok akadályozzák munkánkat, hanem a dánok is, sőt finomabb formában a menekültekkel foglalkozó bizottság is. Az április 1-e után jelentkezett 6 magyar közül négynek felmondtak a munkahelyén és másutt nem is találtak munkát. Az engedély megérkezéséig egyik barátjuktól a másikhoz mentek.

Külön kell foglalkoznunk azzal, hogy az utóbbi egy-két hónap alatt jelentősen megváltozott a dánok véleménye a „szabadságharcosoknak" titulált magyar disszidensekről. Ehhez az okot néhány lopás és egy sor botrány szolgáltatta. A napi sajtójelentéseinkben már foglalkoztunk azzal a botrányos verekedéssel, ami húsvét szombatján történt egy vendéglőben. Ez az eset – ezenkívül volt még néhány kisebb verekedés – igen komolyan felháborította a dán közvéleményt és még a korábban dicshimnuszokat zengő polgári sajtó egy része is kénytelen volt beismerni, hogy a Dániában tartózkodó „magyar menekültek között van néhány kétes múltú személy", és hogy az ilyen esetek nem segítik elő a magyarok népszerűségét. Értesüléseink szerint jelenleg mintegy 15 magyar ül börtönben hasonló esetek miatt.

A követség kapcsolata a fentebb említett bizottsággal hivatalosan udvarias. Az utóbbi időben elég gyakran kerestük fel, mivel számos levelet kaptunk olyan szülőktől, akiknek gyermekük Dániában él, és szeretnék, ha hazamenne. A bizottság továbbra is fenntartja azt az álláspontját, hogy a kérések teljesítésének nincs akadálya, ha a gyermek is haza kíván menni, de ha nem akar, ők nem kényszeríthetik. A közelmúltban sikerült elérnünk, hogy az Elnöki Tanács újabb amnesztiarendeletét[115] leközölték a „Magyar Újságban". Érdekes megemlíteni, hogy legutóbb, amikor Kalanovics elvtárs bennjárt a

[115] Nyilván a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957. március 29-én a *Magyar Közlöny*ben közzétett, 1957. 24. számú törvényerejű rendeletéről van szó. A jogszabály azok számára, akik 1957. január 31-ig „engedély nélkül külföldre távoztak", 1957. április 2-tól biztosította, hogy egyéni elbírálás alapján Magyarországra visszatérjenek. Büntetlenséget azonban csak azoknak a kiskorúaknak ígért, akik a hazatérésük időpontjáig nem töltötték be a 18. életévüket. Erre részletesen: Palasik, 2020, 33.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 498 2022. 01. 27. 13:20:56

bizottságnál, az egyik vezető tisztviselő panaszkodott a „honfitársakra", akik szerinte nagyon tiszteletlenül, sőt gyakran szemtelenül viselkednek.

Végül még egy hír. A napokban megalakult a „Dániai Magyar Menekültdiákok Egyesülete", melynek elnökévé Medgyesi Sándor orvostanhallgatót,[116] elnökhelyettesévé pedig Hegedűs [!] Viktor[117] szintén orvostanhallgatót választották. Mindketten részt vettek a Svájcban megrendezett magyar „menekült" diákok kongresszusán,[118] ahonnan táviratot küldtek a dán diákok egyesületének, megköszönve az eddigi segítséget. Az említett egyesület most azon fáradozik, hogy még egy magyar diákot idehozhassanak s ennek érdekében valamennyi Dániában élő magyar diák öt koronát ajánlott fel, a távirat kézhezvétele után pedig a dán diákok egyesülete elhatározta, hogy biztosítja a még hiányzó összeget és segíti a szóban forgó magyar fiatalt. Az egyesület a közelmúltban egy táncos-műsoros összejövetelt rendezett és egyik főcéljának a magyar diákok szórakozásának biztosítását tekinti. Közelebbi adatokat egyelőre nem sikerült szereznünk az egyesületről, de ennek megalakulása is azt mutatja, hogy a „menekültek" közötti egységgel baj van.

A 00764/2/szig. titk. számú rendelet[119] I. bekezdésére hivatkozva közlöm, hogy sajnos még a gyermekek dániai tartózkodási helyéről sincs tudomásunk, ugyanis a lapok nem közölték és amikor Kalanovics elvtárs a Vöröskeresztben megemlítette ezt a kérdést, azt válaszolták, hogy „egy szép fekvésű üdülőben helyezték el őket". A közvélemény szerint a gyermekeket ausztriai táborokból szedték össze, s valószínű, hogy beteg gyermekekről van szó.

Krusslák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

---

[116] Medgyesi Sándor (1930–?) orvosprofesszor, plasztikai sebész, az 1970–1980-as években a Koppenhágai Királyi Kórház Plasztikai és Rekonstrukciós Sebészeti Osztályának főorvosa.

[117] Hegedüs Viktor (1927–2018) orvosprofesszor, a röntgendiagnosztika kutatója, az orvosi tanulmányait Szegeden kezdte, majd 1956-ban a családjával Dániába ment, orvosi tanulmányait Koppenhágában fejezte be 1960-ban. 1974-ben főorvossá nevezték ki a Glostrup Megyei Kórház Röntgenosztályán, 1992-ben nyugdíjba vonult.

[118] A helyszín téves információ. A Szabad Magyar Egyetemisták Szövetségének (angolul: Union of Free Hungarian Students) alakuló közgyűlését 1957. május 31. – június 2. között tartották Liechtenstein fővárosában, Vaduzban. Az SZMESZ megalakulásánál 13 ország magyar menekültdiákságát képviselték a küldöttek, Medgyesi Sándor és Hegedüs Viktor Dánia képviseletében volt jelen. Várallyay, 2016, 55–59.

[119] A Külügyminisztérium II. Politikai Osztályának Forgács Egon osztályvezető által szignált 1957. május 9-i utasításáról van szó. Az első bekezdésben felhívják a követséget, hogy tudakolja meg, hol van elhelyezve a követség április 20-i jelentésében (5. sz. irat) is említett 50 gyermek. Lásd MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/2/1957. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 499 2022. 01. 27. 13:20:56

9.

Pataki László követ jelentése Horváth Imre külügyminiszternek az 1956. október 23-i forradalom dániai évfordulós megemlékezéseiről

Koppenhága, 1957. október 29.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00776/1/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
85/szig. titk. 1957.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Taba M[iklós][120]

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. október 29.
Tárgy: 1956. október 23-i ellenforradalom megemlékezései Dániában és ezek sajtóvisszhangja.
Melléklet: Lapkivágatok.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

Október 23-ára, a magyar ellenforradalom kitörésének egyéves fordulójára az egész atlantibarát propagandagépezet felkészült, készen állt, hogy a lehető legjobban kihasználja a várható eseményeket, újra felszítsa az egy évvel ezelőtt nem sikertelenül kialakított éles Szovjetunió- és kommunistaellenes hangulatot, és a „szovjet agresszióról" szóló bizonyításait indokul használhassa fel egyes aktuális problémái megoldásakor.

Ez utóbbi megállapításakor gondolok például Hruscsov[121] legutóbb a dán szociáldemokrata párthoz intézett levelére, melyben a szovjet párt egy esetleges közel-középkeleti agresszió, és általában az agresszióval kapcsolatos dán álláspontot szeretné kikérni. A levelet a dán szociáldemokrata párt még nem válaszolta meg, de levelének indoklásakor – a jelekből várható – [a] szovjet álláspont elutasítására fel fogja használni a magyar eseményeket is, mint ahogy erről a kérdésről a szocdem párt lapja október 23-án így írt: „Amikor Nikita [!] Hruscsov legutóbb a szociáldemokrata pártokhoz küldött levelében érintette Szíriát, a »kis békeszerető és demokratikus államot« és kijelentette, hogy a kis népeknek joguk kell hogy legyen saját útjuk követésére, úgy látszik, megfeledkezett Magyarországról. De a világ nem felejt. Nem felejtjük el, hogy ő és kollegái a Kremlben megtagadták a magyar népnek azt az elemi jogát, hogy kövesse saját útját és meghatározza saját kormányformáját." A békés együttélés elvének megvalósítására törekvő szovjet külpolitika visszautasításakor szintén a magyar eseményekkel érvelnek a

[120] Taba Miklós (1934–?) diplomata, 1954. december 12-től feltehetőleg 1957. november 27-ig a koppenhágai követség titkára.

[121] Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971) szovjet párt- és állami vezető, 1953. szeptember 7-től 1964. október 14-ig az SZKP KB első titkára, egyúttal 1958. március 27-től 1964. október 15-ig a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 500 2022. 01. 27. 13:20:56

közvélemény előtt. A már idézett szocdem lap erről a kérdésről vezércikkében ezt írta: „A szovjet imperializmus Magyarországon feltárta igazi karakterét. Ez az önleleplezés komoly következményekkel járt. Az erőszakos fellépés megsemmisítette a békés együttélés elveiről alkotott elképzeléseket, mely alapján kezdeti közeledés volt tapasztalható Kelet és Nyugat között."

A burzsoá lapok egymáson túltéve adnak hangot kommunistagyűlöletüknek és az egy évvel ezelőtti magyar ellenforradalom leverése miatti bánatuknak. A magyarországi kommunista hatalmat egyeztetik Dánia megszállás alatti helyzetével – számítva a dán nép náciellenes érzelmére és a nagyobb hatásra. A magyar népet reményeitől megfosztott, elnyomott, idegen hatalomtól leigázott népnek tüntetik fel. (Ennek a kérdésnek a hangoztatásával is előre megfontoltan számítanak a dán népnek a magyar nép iránt természetesen érzett rokonszenve kihasználására.)

A szenzációéhes Aftenbladet[122] telefonon felhívta – állítólag – Budapest rendőrparancsnokát,[123] hogy értesüléseket szerezzen az évforduló alkalmával életbeléptetett rendőrségi intézkedésekről. A lap állítása szerint, mikor a parancsnok meghallgatta a kérdéseket, megszakította a vonalat.

Ilyen hangulati előkészítés, részvétkeltés után ezek a burzsoá orgánumok a legjobbakat remélték az eredményt illetően. A Social-Demokraten[124] például arra számított, hogy a „Dániában tartózkodó 800 (?) magyar menekült legtöbbje" részt vesz a koppenhágai tüntetésen, azonkívül a magyarok nevében minden dánt felhívott, hogy vegyenek részt az ünnepségen, melyet mint az évforduló napi program bevezetéseként a Mindelundban, a fasizmus elleni harcban elesett dán hazafiak temetőjében tartanak, délelőtt 10 órakor. Elöljáróként meg lehet említeni, hogy maga a reakciós Information nevű lap sem becsüli a résztvevők számát többre 2-300-nál.

A magyarok nemzeti színű – középen kivágott – zászlókkal vonultak fel, megkoszorúzták az emlékművet, majd Kovács Károly diák beszélt (volt mosonmagyaróvári lakos, a „felkelő városból való" – írták a lapok). Rövid beszédében többek között kijelentette: „Azoknak a magyaroknak a nevében helyezzük el koszorúnkat, akik életüket adták a szabadságért folytatott harcban – azok sírjára, akik szintén életüket adták a szabadságért". Beszédét két perces néma tiszteletadás követte. Szabad Károly szobrász (menekültek állítása szerint volt hortysta [!] katonatiszt) ezután elszavalta Petőfi „Talpra magyar" című költeményét, melyet a nemzeti dal [!] követett.[125]

---

[122] 1806-ban alapított, és a Bærentzen család tulajdonában lévő C. W. Bærentzens Bogtrykkeri kiadóvállalat által 1959-ig megjelentetett független napilap.

[123] Soós (Sós) György (1909–1972) 1956. november 7-től 1970. október 14-ig a BM Budapesti Rendőrfőkapitányságának vezetője, 1956–1963 között ezredesi, 1963–1970 között vezérőrnagyi rangban.

[124] A Dán Szociáldemokrata Párt 1871-ben *Socialisten* címmel alapított orgánuma, amelyet 1874-ben változtattak *Socialdemokraten*re. 1959-ben a címét *Aktuelt*re változtatták. 1957-ben 39 500 példányban jelent meg.

[125] Petőfi Sándor (1823–1849) *Nemzeti dal* című költeményének első sora az, hogy „*Talpra magyar, hí a haza!*".

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 501 2022. 01. 27. 13:20:56

Skjold-Heyde, a magyar–dán egyesület[126] elnöke fejezte be az ünnepséget, köszönetet mondott a megjelent dánoknak, kik együtt emlékeztek a magyar „szabadságharc" egyéves fordulójára.

Noha a többi lapok nem tesznek róla említést, érdekes megemlíteni az Information nevű lap közlését az ünnepségekről, miszerint az ünnepség során váratlanul előlépett egy magyar – bizonyosan egy másik menekültszervezettől, mint amely a gyűlést szervezte – és fel akarta olvasni az „igazi szabadság-költeményt": „Vörös a vér a pesti utcákon",[127] de a jelenlévő rendőrség nem engedte meg fellépését azzal az indokkal, hogy ez kívül áll az egyházügyi minisztérium jóváhagyta programon.

Az egyik menekült elbeszéléséből értesültünk az incidens okáról. Már az ünnepség megszervezése előtt komoly vita folyt a menekültszervezetben, hogy ki mondjon beszédet. A régi menekültek támadták az újakat, ismeretlennek, fiatalnak tartják őket, míg az újak azzal érveltek, hogy őket illeti meg az ünnepség megszervezésének a joga, hiszen ők harcoltak egy évvel ezelőtt, nem pedig a régi disszidensek, a „horthysta katonatisztek" – mint mondották. Végül is jobb kapcsolataik útján, a régi menekültek saját programjukat engedélyeztették az egyházügyi minisztériummal.

Ez a vita is fényt vet a disszidensek közötti állandó villongásokra. Szervezetükben állandó harc folyik a vezető pozíciókért, most legutoljára abban egyeztek meg, hogy szervezetük élére vezetőt nem is választanak, csak egy év múlva, mikor már mindenkit jobban ismernek. Éles vita folyt le a szervezetben a hivatalos lobogójuk elfogadása körül is, a régi menekültek a királycímeres lobogót akarták, az újak meg a Kossuth-címerest. A vita addig fejlődött, hogy dr. Nagy-Németh Béla[128] – a menekültek jelenlegi „főtitkára" – leutazott Frankfurtba, hogy a magyar bizottság[129] döntse el a kérdést, jelenleg a középütt kivágott lobogót használják.

---

[126] Vagy – a későbbi jelentésekben – Magyar–Dán Egyesület. (Nem összetévesztendő a Dán–Magyar Társasággal!) Victor Skjold Heyde dán kereskedő által 1944. december 20-án alapított Magyarország Barátai Klubról (Ungerns Venner) van szó. A szervezet célja az volt, hogy elősegítse a dán ellenállás részéről a kapcsolatteremtést az 1944–1945 fordulóján Dániába vezényelt magyar katonai alakulatokkal. 1945 tavaszán az ott állomásozó magyar egységek 3 ezredből, 12 zászlóaljból, 41 századból, valamint 2 tüzérosztályból álltak, a szerző becslése szerint a magyar honvédek létszáma 12 000–15 000 között mozoghatott. A magyarok állomásoztatása országos kiterjedésű volt, Dánia 14 megyéjéből – az állandó mozgatásukat is figyelembe véve – 12-ben tartózkodtak magyar alakulatok. Sørensen, 2020, 79–83.

[127] Tamási Lajos (1923–1992) költő emblematikus, először 1956. október 29-én a Szabad Kossuth Rádióban elhangzott, *Piros a vér a pesti utcán* című költeményéről van szó.

[128] Nagy-Németh Béla (1905–?) miniszteri osztálytanácsos, 1945 után a Jóvátételi Hivatal munkatársa. 1948-ban a Jóvátételi Hivatal küldte Dániába lóvásárlások lebonyolítására, ám ő emigrált és Dániában maradt. Kádár János belügyminiszter 1948. október 10-én tette közzé a felhívását, melyben hazatérésre szólította fel, s annak elmaradása esetén figyelmeztette a büntetőjogi következményekre.

[129] Nyilván a formálisan 1947. november 17-én megalakult, s 1949. július 21-én hivatalosan is bejelentett, elsősorban az 1945. és 1947. évi magyar országgyűlés Nyugatra emigrált kisgazda, polgári és nemzeti keresztény politikusait tömörítő, Varga Béla által elnökölt, magát emigráns nemzetgyűlésnek tekintő Magyar Nemzeti Bizottmányról van szó. 1949–1950-ben a Bizottmány 21 országban létesített képviseletet, az NSZK-ban ekkor Hennyey Gusztáv volt a képviselője. Borbándi, 1985, 83–95.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 502 2022. 01. 27. 13:20:56

Noha a magyarok között nyomtatott meghívókat osztottak szét az évforduló ünnepségeire (sőt valószínűen a vidékiek útiköltségét is fedezték), ezek az ellentétek is magyarázzák az ünnepségen való csekély részvétet. [!]

Egyedül a [kommunista] párt lapja, a Land og Folk lépett fel az ellen, hogy [a] magyar disszidensek a fasizmus elleni harcban elesett dán hazafiak temetőjében tartsák ünnepségüket. „Ezt a demonstrációt – írta a lap – csak úgy lehet tekinteni, mint a Mindelunden halottainak megbecstelenítését, akik életüket adták a fasizmus elleni harcban."

Hogy mégis hogyan került sor a hősök temetőjében a disszidensek ünnepségére, a kormány lapja így indokol: „A magyar menekültek szabadságharcosoknak érzik magukat – egy vonalon a dán szabadságharcosokkal. A cél ugyanaz volt: megszabadulni az idegen uralomtól." Magáról az ünnepségről pedig ezt írja: „...valószínűen a szabadság dalát énekelték – hasonlóan a szabad világon élő sok százezer magyarral együtt, kiknek dalát meg kellett hallani Magyarországon is, és reményt kellett keltenie, hogy az elnyomás alóli felszabadulásnak egyszer be kell következnie."

Az évforduló napi ünnepségek következő „műsorszáma" a Borgernes Hus-ban[130] este 8 órakor megtartott gyűlés, hol – szintén menekültek véleménye szerint – 120-130 magyar és ugyanennyi dán vehetett részt. Ebből az alkalomból a termet magyar nemzeti színű drapériával borították, a szónoki asztal mellett függött a kivágott címerű magyar lobogó.

Az est főszónoka dr. Halfdan Lefévre[131] volt, a Szabadságharcos-veteránok Tanácsa részéről, aki mint vöröskeresztes orvos járt Budapesten. Beszédét nagyon éles szovjetellenesség jellemzi, az egy évvel ezelőtti magyar eseményeket a legtisztább forradalomnak igyekezett feltüntetni. „November 7-én, az októberi forradalom 40. évfordulóján tankok fognak átgördülni a moszkvai Vörös Téren. Mi már tudjuk, hogy fog kinézni ez a parádé, de a Magyarországról hallatszó kiáltásokat nem nyomhatják el az orosz háborús gépek zajai" – kezdte beszédét, majd így folytatta: „Messze vannak azok a napok, amikor a szovjet békepropaganda a tömegpusztító fegyverek eltiltásáról beszélt. Ma már olyan messzire jutottak Moszkvában, hogy az elítélés helyett maguk fenyegetnek vele. Fenyegetnek vele, miközben maguk a béke és szabadság őreinek álarcában tetszelegnek. Ki gondolja ma, az egyoldalú kommunista csoporton kívül, hogy a vörös hadsereg a szabadság és a béke megőrzője? Ez a vörös hadsereg, ágyúival, tankjaival, repülőivel tűzbe és vérbe fojtotta Magyarország fiatal szabadságát. Ma az egész szabad világon emlékeznek október 23-ra, az egy évvel ezelőtti napra, mikor az egész magyar nép harcra kelt elnyomói, a szovjet megszálló hatalom és ennek hazaáruló kezesei ellen, felkelt és az egész világ ámulatára kivívta szabadságát. Néhány napon keresztül a magyar nép átélte azt a boldogságot, amelyet mi itt Dániában 1945. május 4–5-én éltünk át, egyek voltak a szabadságban. Csak néhány napot tartott Magyarország szabadsága, de ez elég

[130] Koppenhágában a Rosenborggade 1. szám alatti „népházról" (Folkets Hus) van szó, amely a második világháború után a Dán Konzervatív Néppárthoz köthető civil szerveződések otthonaként, kultúrházaként funkcionált.

[131] Halfdan Lefévre (1909–1982) dán sebész, orvosprofesszor, 1956-ban a Dán Vöröskereszt budapesti mentőegységének tagja, 1958–1963-ban a Dán Veterán Szabadságharcosok Szövetségének elnöke.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 503 2022. 01. 27. 13:20:56

volt ahhoz, hogy a világ előtt megerősítsék, milyen pokoli élete volt a magyar népnek 1945, a vörös hadsereg »felszabadítása« óta. Elég volt ahhoz, hogy senki ne kételkedjék tovább arról, hogy milyen körülmények között kell élni embereknek, ahol a »nép kezében van a hatalom«, ahogy a kommunisták hívják a népi demokráciákat, a demokrácia és a néphatalom eme torzképeit. A magyar forradalmat Kádár János és követői elárulták, és Kádár neve a történelemben Quisling[132] neve mellett kapott helyet. Joggal lehet mondani, hogy a magyar nép soha azelőtt történelme során nem élte át a szabadságot olyan tisztán és élénken, mint azokban az október–novemberi napokban, amikor egységben és összetartóan állt Nagy Imre[133] szabadságkormánya mögött. Egy többpártrendszer váltotta fel a gyűlölt egypártrendszert, az országban mindenütt megalakultak a munkástanácsok, amelyek a nyugalmat kívánták visszaállítani, és biztosítani a munkához szükséges békét és gondoskodni arról, hogy a jövőben a munka ne legyen csere a rabszolgaságért, mint ahogy az Rákosi[134] és Gerő[135] esztelen rendszere alatt, a sajtó és a rádió visszakapta szabadságát, a gyűlölt titkos rendőrséget, az ÁVO-t feloszlatták, a szakszervezetek visszakapták hatalmukat és függetlenségüket, és a diákszervezetek, melyeket 1948-ban feloszlattak, ismét funkcióba léptek.[136]

Semmi kétség nincs aziránt, hogy Nagy Imre kormánya maga mögé csoportosította a nép túlnyomó többségét programja megvalósítását célzó törekvésében: semleges Magyarország, ahol szabadok az emberek és ahol a szociális jogosság a mérvadó." A továbbiakban hosszasan foglalkozott „Magyarország tragédiájával, november 4-vel", és beszédét így fejezte be: „...de eljő a nap, mikor tovább jut a magyar szabadságharc. A történelem utolsó szavát még nem mondták ki."

Majd dr. Nagy-Németh Béla, a magyar egyesület részéről mondott beszédet, kijelentve, hogy „az egy évvel ezelőtti magyar eseményeket csak történelmi szemmel, 50-100 év múltán lehet teljes jelentőségében felmérni, azonban ez az egy év is sokra tanított bennünket a szabad világban. A magyarországi forradalom megmutatta a világnak, hogy nem csak a magyar nép, hanem sok más milliók is a vasfüggöny mögött emberi jogok nélkül élik életüket. Az ENSZ magyarországi raportja az első szótól az utolsóig az orosz elnyomók elleni elítélő vád. A nyugati civilizáció nem nyújtotta Magyarországnak azt a segítséget, amit vártunk, de mi magyarok nem gondoljuk, hogy ebben a kérdésben már

---

[132] Vidkun Quisling (1887–1945) norvég politikus, 1942. február 1-től 1945. május 9-ig a Norvégiát megszálló náci Németországgal kollaboráló norvég kormány miniszterelnöke. A háború után, 1945. október 24-én kivégezték. A neve általában véve a megszállókkal kollaboráló kormányzatok szinonimája lett.

[133] Nagy Imre (1896–1958) kommunista politikus, 1953. július 4-től 1955. április 18-ig, majd 1956. október 24-től hivatalosan november 12-ig a Magyar Népköztársaság miniszterelnöke.

[134] Rákosi Mátyás (1892–1971) kommunista politikus, 1945–1948-ban a Magyar Kommunista Párt főtitkára, 1948–1953-ban a Magyar Dolgozók Pártjának főtitkára, 1953. június 28-tól 1956. július 18-ig az MDP Központi Vezetőségének első titkára.

[135] Gerő Ernő (1898–1980) kommunista politikus, 1953. július 4-től 1954. július 6-ig a Magyar Népköztársaság belügyminisztere, 1956. július 18-tól október 25-ig az MDP Központi Vezetőségének első titkára.

[136] A teljes bekezdés a jelentés bal oldalán tollal kijelölve. A kijelölés mellett az alábbi kézírásos szöveg olvasható: *„Semmi szükség nincs ilyen hosszú ismertetésre, egy nyilvánvalóan uszító beszédből elég egy-két mondat jellemzésként.*"

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 504 2022. 01. 27. 13:20:56

az utolsó szót is kimondták volna. Szabadság, egyenlőség és barátság jelszava áll előttünk célul" – fejezte be beszédét.

Szintén felszólalt még Kovács Károly diák, [aki] a diákság „forradalmi" szerepével foglalkozott a lezajlott magyar eseményekben, valamint Tóth János, a Magyar Munkáscsoporttól [!] (beszédét nem közölték a lapok).

A fent idézett beszédek túlságosan egyértelműek ahhoz, hogy kommentárra szorulnának, azonban érdekes felfigyelni mind a lapokban, mind a beszédekben egyre ismétlődő kijelentésre: „a magyar kérdésben az utolsó szót még nem mondták ki" (vagy a Berlingske Tidende[137] lap kiemelése: „egy nap majd sikerülni fog…"), tehát ha a „polgári jogosság" visszaállítása nem sikerült egy évvel ezelőtt, majd sikerülni fog egy későbbi időpontban – ezt remélik, és a menekültek közötti különféle szervezkedések (magyar egyesület, magyar munkáscsoport, magyar diákok szervezete stb.) célja bizonyosan erre az „egy napra" koncentrálódik.

A fent említett összejöveteleken kívül még emlék-istentiszteletet is tartottak a koppenhágai Jézus-szíve templomban,[138] ahol Galambos István pap[139] beszélt (menekültek véleménye szerint ezen nem vehetett részt 25-30 magyarnál több).[140]

Úgyszintén a dán rádió és televízió is műsort sugárzott az évforduló alkalmából. 23-án este 19.15-kor a dán rádió „Tíz nap, mely megrázta a világot"[141] címmel felolvasást tartott, majd 20.15-kor a televízió „Egy év után" címmel közölt műsort, melyben az események rövid ismertetése után filmfelvételeket mutattak be az ellenforradalmi eseményekről.

Az évforduló napi események Koppenhágában – mondhatni – nyugodtan zajlottak le, rendzavarásra nem került sor, habár az események színhelyére erősebb rendőrfelügyeletet vezényeltek ki, tartva egy „kommunista ellentüntetéstől".

Október 24-én kivétel nélkül minden lap foglalkozott Budapest huszonharmadikájával. A Ritzaus Bureau dán hírügynökség jelentésére hivatkozva közölték, hogy október 23-án Budapesten az élet a normális mederben folyt, rendzavarásra, tüntetésre nem került sor. A burzsoá lapok ezt a Kádár-kormány terrorjától, fenyegetéseitől való félelemmel magyarázzák egyöntetűen, más magyarázatot nem is szándékoztak találni.

A Social-Demokraten említést tesz egy – véleménye szerint is sikertelen – kísérletről, miszerint átjárta a hír Budapestet, hogy délután 5 óra elteltével tüntetésképpen sen-

---

[137] Dánia és egyúttal a skandináv térség legrégibb sajtóorgánuma. 1749-ben alapították, a két világháború közötti időszaktól kezdve a Dán Konzervatív Párt félhivatalos szócsöve volt, 1957-ben 158 000-es példányszámával a legnagyobb napilap volt Dániában.

[138] Koppenhága egyik legnagyobb, 1895-ben felszentelt, Stenosgade 4. szám alatti katolikus templomáról van szó, amely a kezdeti évtizedekben a jezsuita rend dániai rendtartományának központi templomaként funkcionált.

[139] Galambos István (1927–1972) a forradalom előtt a szombathelyi egyházmegye papja, 1951-ben szentelték fel, 1953-tól Csesztregen szolgált. 1956-ban Dániába menekült, és 1959-ig Koppenhágában szolgált a Jézus Szíve-templomban. Ezután Ausztráliában telepedett le, 1970-től haláláig a Sydney Magyar Katolikus Egyházközség plébánosa és vezetője.

[140] A Menekültsegélyezési Tanács adatai szerint az 1400 dániai magyar menekültből 884, azaz a teljes menekültközösség 65%-a római katolikus, 142 református, 95 evangélikus, 21 zsidó és 16 görögkatolikus felekezetű volt. 242 menekült vallási hovatartozása ismeretlen. Koch, 1964, 22.

[141] Ez a mondat tollal alá van húzva és egy kérdőjel van mellé írva.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 505 2022. 01. 27. 13:20:56

ki ne menjen ki az utcára, „ennek ellenére a jelzett időpont után csak kisebb mértékben csökkent a forgalom, bizonyosan azért, mert a párt mozgósított, hogy ez az időpont után vigyen ki embereket az utcára" – írja a lap. A Politiken[142] már egy „sikerültebb" akcióról számol be, szerinte „néma demonstrációként Budapesten hét-nyolc óra között a magánlakásokban eloltották a fényeket. A sötétség beálltával az utcák kihaltak, csak a templomok voltak telve. A vendéglők és más szórakozóhelyek, melyek különben nagy látogatottságnak örvendenek esténként, most üresek voltak. Annak ellenére, hogy nyugodtan telt el a nap, mégis lehetett érezni egy izgatott feszültséget, melyet a kormány túlzott biztonsági intézkedései okoztak" – hangzik a lap cikkének idézete. Szintén egyöntetűen közlik a lapok, hogy Budapesten megtiltották a gyászkarszalag viselését (sőt a kormány gondoskodott, hogy ne lehessen gyász-szalagot az üzletekben vásárolni), a temetőket lezárta a rendőrség, „az utcákat állig felfegyverzett rendőrök és munkásőrök lepték el, míg az orosz katonák a laktanyákban készenlétben várták az esetleges mozgósítást".

A Berlingske Tidende[143] nagy sajtóorgánum túltéve a többi lapon, írja a következőket: „Magyarországon ma még ugyan nincs tiltva a sírás, de nehéz is sírni, mikor a gyász gyűlöletbe fullad. Ma tiltva van a gyász színének viselése, és tiltva van a halottak emlékezése. A terror 2000 kivégzettet, 15 000 börtönbe zártat számlál. A szívekben azonban tovább él a rövid, szabad napok emléke. Egy nap majd sikerülni fog."

A Land og Folk közölte budapesti tudósítójának cikkét, cáfolva a burzsoá lapok állításait a gyászszalag, a temetők lezárása stb.-ről. „Budapest az évforduló napján úgy néz ki, mint minden más nagyváros, egy város, ahol az élet pulzusa gyorsan ver, de nem egy beteges láztempóban" – fejezi be cikkét a Land og Folk.

Érdemes megemlíteni, hogy a burzsoá lapok beszámolóikban a budapesti évfordulónapról csak kevésbé támaszkodtak a Ritzaus Bureau dán hírügynökség jelentésére, melyet reálisnak tarthatunk, inkább fordultak a szenzációsabb közléseket tartalmazó UP, Reuter stb. ügynökségekhez.

A magyar események egyéves fordulója alkalmából tanúsított fellépésekből jól lemérhető a burzsoázia és lapjai ebben a kérdésben teljesen megegyező állásfoglalása – melyek mögött egyáltalán nem marad el a kormánylap, a szociáldemokrata párt lapja sem, sőt igen gyakran túltesz laptársain – és céljaik, a Szovjetunió- és kommunistaellenesség újbóli felélénkítése az egy évvel ezelőttihez hasonlóan, és a közvélemény ilyen irányú befolyásolása. Azt megállapíthatjuk, hogy ezt már nem tudták kellő sikerrel megtenni (hozzájárul ehhez többek között az itteni magyar disszidensek nagy részének „hangulatromboló" magatartása is), bizonyítja ezt az évforduló napi ünnepségeken való

[142] A *Politiken* a Dán Szociálliberális Párt 1884-ben alapított hivatalos orgánuma. 1970-ben deklarálta a különválását a párttól, de továbbra is a liberális politikai irányvonalat képviselte. 1957-ben 148 000 példányban jelent meg naponta.

[143] 1749-ben *Kjøbenhavnske Danske Post-Tidender* címen alapított napilap, Skandinávia legrégibb napilapja. Konzervatív szellemiségű orgánum volt, az 1950-es években a legnagyobb példányszámban megjelenő dán napilap, 1957-ben a példányszáma elérte a 158 000-et. Címét 1936-ban változtatták *Berlingske Tidendé*re.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 506 2022. 01. 27. 13:20:56

csekély részvétel is. Azonban az kétségtelen, hogy a dán közvélemény túlnyomó többsége még elhiszi a burzsoá lapok állításai nyomán a magyarországi elnyomást, terrort stb.

Mellékelten felterjesztem az évfordulóról a dán lapokban megjelent cikkeket.[144]

Pataki László[145]
követ

10.

Pataki László követ jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a követségen a magyar forradalom első évfordulójára tett biztonsági intézkedésekről

Koppenhága, 1957. október 30.

(Gépelt másolat. MNL OL XIX–J–13–a, 7. doboz, 88/1957. sz.)

88/szig. titk. 1957
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. október 30.
Tárgy: Biztonsági intézkedések a követségen
október 23-a alkalmából.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

Más úton jött körtávirati utasítás alapján október 2-án rövid megbeszélésre összehívtam a követség dolgozóit a kereskedelmi kirendeltség dolgozóival együttesen, ahol megtárgyaltuk az ügyeletet és a biztonsági kérdéseket, figyelembe véve a magyar ellenforradalom egyéves fordulója alkalmával esetlegesen végrehajtandó provokáció elleni védekezést is.

A követségi villa utcára nyíló ajtóit lezártuk, illetve zárral erősítettük meg, valamint az épületbe már korábban beszerelt riasztócsengő-hálózatot megjavítottuk.

Október 22-től 25-ig a követség minden dolgozója benn tartózkodott az épületben éjszaka is, és nappal sem hagyták el ennek területét, valamint a jelzett időpont után továbbra is két ember látja el az ügyeleti szolgálatot.

Rövid, erős fabotokat készíttettem egy esetleges támadás alkalmára, és a követség birtokában lévő pisztolyokat készenlétbe helyeztük.

Október 22-én a rendőrség központja felhívta telefonon a követséget és engedélyt kért arra, hogy a kapunkon belül, tehát követségi területen szolgálatot tarthassanak.

[144] Nem közöljük.

[145] Pataki László (1908–1986) diplomata, 1951–1954-ben bukaresti követ, 1954–1956-ban nagykövet. 1957. augusztus 15-től 1964. október 21-ig koppenhágai követ. Részletes életrajza: Gecsényi–Baráth, 2015, 236.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 507 2022. 01. 27. 13:20:56

Miután kérelmükhöz hozzájárultam, két rendőr rádióval felszerelve október 22. estétől október 24. reggelig a követség kertjében tartózkodott. A közelben is több rendőrjárőrt lehetett látni. Nem messze tőlünk riadóautó teljesített szolgálatot.

A szolgálatot teljesítő rendőrök állítása szerint a rendőrség központja ezt az intézkedését a dán külügyminisztérium közvetlen felszólítására hozta.

Az a tény, hogy a rendőrség mind a követségen, mind egyéb helyeken, hol esetleges rendzavarástól vagy provokációtól tartani lehetett, megtette a megfelelő elővigyázatossági intézkedéseket, azt bizonyítja, hogy a kormány el akarta kerülni az esetleges olyan természetű rendzavarásokat, melyek a kormány felelősségét is érintik. Természetesen a sajtó ettől függetlenül szabadon közölhette rágalmazó cikkeit.

Megjegyzem, hogy a szovjet nagykövetségen is két rendőr teljesített szolgálatot.

Az ellenforradalom évfordulójának napjai nyugalomban teltek el, sem tüntetésre, sem más formájú követség elleni fellépésre nem került sor.

Pataki László
követ

11.

Krusslák Ferenc ideiglenes ügyvivő jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültek helyzetéről

Koppenhága, 1957. október 30.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/5/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
2/5/szig. titk. 1957.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. október 30.
Tárgy: Dániában élő magyar disszidensek helyzete.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

A Dániában élő úgynevezett „magyar menekültek" helyzetében a nyári hónapok alatt sem sok változás történt. Augusztus végén befejeződtek a különböző iskolák és az azokról kikerült fiatalok csak a munkanélküli magyarok számát növelték, mert közülük csak néhányan tudtak azonnal elhelyezkedni. Ez érthető is, hiszen még mindig élnek táborokban olyanok, akik csak alkalmi munkát kapnak. Ezekben az emberekben az éltette a

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 508 2022. 01. 27. 13:20:56

reményt, hogy sikerül kimenniök az USÁ-ba, Kanadába vagy Ausztráliába. A remény azonban a legtöbb esetben csak remény maradt. A nyugtalanságot fokozták az olyan hírek, hogy az USA nem enged be több „menekültet", vagy hogy Kanadából sokan akarnak visszatérni Dániába, mert nem tudnak megélni és visszatérésükhöz a dán Vöröskereszt segítségét kérték.[146] Szólni kell azonban arról is, hogy általában megváltozott a közvélemény hangulata is a magyarokkal szemben, amihez néhány lopás, erőszakoskodás és botrány járult hozzá. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ma már Dániában sem dicsőség „magyar menekült"-nek lenni.

A követséget hazatérési szándékkal felkereső magyarok elbeszélése szerint a Vöröskereszt úgyszólván a minimális támogatást is megvonta a disszidensektől. Többen elmondották, hogy munkahelyükről elbocsájtották őket, és természetes dolognak tartották, hogy elsősorban a Vöröskeresztthez forduljanak támogatásért. Ott azonban azt a választ kapták, hogy a Vöröskeresztnek többé nincs módjában támogatást nyújtani, kivéve egyes eseteket, amikor a munka nélkül maradt személyek kiegyenlítetlen számláit rendezték. Annyit azonban megtettek, hogy a munkaközvetítő irodákhoz utasították őket, ahol felírták nevüket a várakozási listára. (A hazatérők szerint általában 16–17 ezer név szerepel már előttük.)

E tények érthetően nagy nyugtalanságot okoznak a becsületesebb emberek körében és a legtöbbjüket gyötri a hazatérés gondolata. Sajnos, elég szép számban vannak az úgynevezett „igaz magyarok", vagy „igaz hazafiak", akik érzik, hogy sokkal jobb, ha nehéz körülmények között is, de Dániában maradnak. Ezek az egyének mindenre kaphatók, természetesen arra is, hogy a hazatéréssel foglalkozókat meggyőzzék, ha a jó szó nem használ, hát tettlegesen. Különösen nehéz a helyzet a fiatalkorúakkal, akik közül csak nagyon kevesen dolgoznak és legtöbbjük még ma is táborban él. Ezeket a fiatalokat az „orosz terrorról", a Magyarországon dúló bosszúhadjáratról stb. szóló rémtörténetekkel tömik meg és így gyakran előfordul, hogy ha valamelyik telefonál is a követségre, csak hosszú lelki tusa után szánja rá magát, egyrészt mert fél tőlünk, másrészt pedig fél a kollégái bosszújától, akiknél nem ismeretlen az „ököljog". A magyarok között eléggé elterjedt hír az, hogy aki egyszer felkeresi a követséget, az már nem is hagyhatja el, ezért a telefonálók egy elég jelentős része már előre kiköti, hogy csak úgy jön be a követségre, ha nem zárjuk be. Ez a feszültség azonban egyre jobban feloldódik, mert az utóbbi időben szinte naponként jönnek be hozzánk olyanok, akik szeretnének hazatérni és így lassan szétfoszlik ez a korábban eléggé hatásos propaganda.

Ma már elmondhatjuk, hogy a Vöröskereszt nem akadályozza a „menekültek" hazatérését, bár egyes esetekben, amikor jó szakmunkás vagy számukra érdekes ember kíván

[146] Egy 1961. január 4-i követségi jelentés valóságos tendenciaként kezeli a „visszaszivárgást" Kanadából. Többen voltak olyanok az 1957-ben Dániából Kanadába kivándoroltak közül, akik addigra már visszaköltöztek Dániába, és a követség értesülései szerint még többen azok, akik ugyancsak vissza akarnak térni. Az erről nyilatkozó magyar menekültek ezt a jelenséget a sokkal mostohább kanadai viszonyokkal magyarázták. Pataki jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1961. január 4. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 000794/1961. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 509 2022. 01. 27. 13:20:56

hazatérni, a legmesszebb menő ígérgetésekkel megkísérlik – ahogyan ők mondják – jobb belátásra bírni.

Egyik korábbi hasonló tárgyú jelentésemben már beszámoltam arról, hogy megalakult a Dániai Szabad Magyarok Egyesülete, s céljai között szerepelt többek között a magyarok érdekeinek védelme, munkalehetőségek biztosítása, a nyelvtanulás megszervezése stb.[147] A Vöröskereszt helyiséget is biztosított a szervezet számára, berendezve könyvtárral, társasjátékokkal stb. Kezdetben elég sokan látogatták az egyesületet, később, amikor egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az nem tölti be feladatát és a vezetőség tagjai még jobb állás szerzésére igyekeznek felhasználni a pozíciójukat, hogy a vezetőség tagjai között mindinkább elharapódzik a gyűlölködés és civakodás, a látogatók száma jelentősen csökkent. Több magyar panaszkodott, hogy az egyesület nyelvtanfolyamot akart szervezni és a tanulást Dr. Nagy-Németh Béla vezette volna, de egy óráért 10 koronát kértek. Így érthető, hogy senki sem jelentkezett.

Már az egyesület megalakulásakor ellentétek mutatkoztak, egyrészt a régi és az új emigránsok, illetve menekültek, másrészt az értelmiségiek és nem értelmiségiek között. A régi emigránsok szerint csak nekik van joguk a „12 évig lábbal tiport magyar nemzeti kultúra feltámasztására és ápolására", mert az újak akaratlanul is támogatták az elnyomást, ez utóbbiak viszont azért követelik maguknak a vezető szerepet, mert ők harcoltak Magyarország felszabadításáért. Így az egyesület lassan vitafórummá vált, ahol a koncért, jelen esetben a jobb megélhetésért küzdő felek egyáltalán nem respektálták egymást. A „menekültek" horthystáknak, gyakran fasisztáknak nevezik a régi emigránsokat, míg ezek csőcseléknek stb. az újakat.

Az egyesület élére megalakulásakor elnök nélküli vezetőséget választottak, de az összetűzéseket és vitákat kihasználva a fentebb már említett Dr. Nagy-Németh Béla kineveztette magát főtitkárnak és ettől kezdve ténylegesen ő lett az egyesület vezetője és az egyesület lapjának szerkesztője (a lap egy példányát mellékelten felterjesztem). Németh kinevezése azonban nem oldotta meg a helyzetet és jelenleg az egyesület feloszló félben van. Megjegyzem, hogy az egyik menekült szerint az egyesület komoly összeget kapott a Szabad Európa Rádiótól. Ezek az ellentétek eredményezték aztán a különböző magyar egyesületek megalakulását. Így például a nyár folyamán megalakult a diákok szervezete, a magyar munkások csoportja és a legutóbbi hírek szerint egy újabb szervezet van alakulóban. Ebben a szervezetben állítólag csak azok vehetnek részt, akik fegyveresen is harcoltak a „szabadságért". Például ez a csoport külön akart megemlékezni október 23-ról is. (Október 23. megünnepléséről részletesen a 85/szig. titk. számú jelentésemben írok.)[148] Kétségtelen, hogy a „menekültek" között vannak néhányan, akik elég tűrhető megélhetést tudnak biztosítani maguknak. Ők azok, akikkel kapcsolatban a Land og Folk azt írta, hogy nem rossz üzlet a kommunista és szovjetellenes nyilatkozatok tétele. Ezek a főleg értelmiségi emberek nem riadtak vissza a legocsmányabb kijelentésektől sem, amikor a Szovjetunióról vagy az elmúlt 12 évről kellett beszélniök. Ennek

[147] Lásd a 4. és 6. sz. iratot.
[148] Lásd a 9. sz. iratot. Az 1957. október 23-i megemlékezésekre lásd még a 10. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 510 2022. 01. 27. 13:20:56

pedig Dániában is ára van. A jó állás mellett azonban kivívták honfitársaik legmélyebb gyűlöletét is.

Korábban már írtunk arról, hogy a dán Vöröskereszt gyűjtési akciót rendezett a magyarok javára, pontosabban a bevétel egyharmadát fordították volna a Dániában élő magyarok részére, míg a fennmaradó kétharmad egyik részét az osztrák táborokban élőkre, a másik részét pedig Magyarország megsegítésére fordították volna. Ezt az itteni magyarok is tudják és éppen ezért háborítja fel őket az, hogy a Vöröskereszt megtagadja tőlük a támogatást. Szabó Tibor hazatérő, aki eléggé járatos ezekben a körökben, elmondotta, hogy a magyarok és a Vöröskereszt viszonya nagyon rossz, mert a Vöröskeresztben lenézik őket, viszont a magyarok sem a legudvariasabban viselkednek, amikor meglátogatják ezt a szervezetet. Ő mondotta el azt is, hogy a magyarokkal foglalkozó bizottságnál (ez a bizottság is a Vöröskereszthez tartozik) körülbelül hatvanan dolgoznak, amihez hozzá kell még venni a táborparancsnokokat, s ezek fizetése elég jó (1100–1300 korona), mindezt a fentebb említett összegből finanszírozzák, csakúgy, mint a különböző rendezvényeket. Tehát azért nem jut támogatásra. Szabó elmondotta azt is, hogy ő egy gyárban dolgozott lakatosként és elég jól keresett, de amikor megtudták, hogy haza kíván menni, azonnal közölték vele, hogy nem tudják tovább alkalmazni. Ez különben általános jelenség. Legújabban pedig ezektől bekérik a magyar igazolványokat.[149] A közelmúltban zajlott le a munkavállalási és tartózkodási engedélyek meghosszabbítása. Ez külön problémát jelent a magyarokkal kapcsolatban, ugyanis a rendőrség szerint a magyaroknak a többi külföldihez hasonlóan, félévenként jelentkezniük kell az idegeneket ellenőrző rendőrségen, ahol „rövid helyzetvizsgálat", vagyis kihallgatás után, meghosszabbítják az említett engedélyeket. Ez a közlés nagyon felháborította a magyarokat, akik követelték, hogy a rendőrség tekintsen el ettől az eljárástól, mivel ők Dániát választották új hazául és ezért követelésük jogos. A rendőrség azonban nem fogadta el kérésüket, amire a magyarok úgy reagáltak, hogy sokan közülük nem jelentek meg a kihallgatáson, vagy csak többszöri idézés után. Többen elmondották, hogy a kihallgatások tolmács segítségével történnek, vagy egy, a rendőrségnél dolgozó, magyarul beszélő ember végzi. A beidézett személynek ismertetni kell élettörténetét és egy-egy részletet egész részletesen kell elmondani. A rendőrség munkáját segíti az igen komolyan elharapódzott intrika és árulkodás. Gyakran csodálkoznak a beidézettek, hogy a rendőrség olyan dolgokról érdeklődik, amikről esetleg csak a „barátaik" beszélhettek.

Jelenleg körülbelül 700-750 magyar „menekült" tartózkodik Dániában s közülük 160 a napokban érkezett Ausztriából és Jugoszláviából.[150] A 160 között mintegy 70-80 tüdőbeteg is van, akiket dán szanatóriumokban helyeznek el, míg az egészségeseket egy táborban, de csak addig, amíg lakást és munkát tudnak szerezni számukra – mondja a Vöröskereszt. A jövevényeket a régi „menekültek" nem valami nagy szívélyességgel fogadták, ami érthető is, hiszen azt remélték, hogy ha kevesebben lesznek Dániában,

[149] A hivatalos, még Magyarországon kiállított magyar személyi igazolványról van szó.
[150] A számadatot vö. Pataki 1957. december 6-i jelentésével (12. sz. irat). Ott 161 menekült szerepel.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 511 2022. 01. 27. 13:20:56

talán jobban találnak munkát. A menekültekkel foglalkozó bizottság meg is ígérte, hogy ez lesz az utolsó csoport, amelyiket befogadják Dániába.

Várható, hogy ez a csoport – nem is beszélve arról, hogy az ősz beálltával rohamosan növekszik a munkanélküliség és minden valószínűség szerint több magyar is megkapja a felmondást – komolyan hozzájárul a dániai magyarok helyzetének romlásához.

A lehetőségeket nem ismerjük, de tény, hogy nagyon megkönnyítené munkánkat, ha a hazatérési kérelmekre gyorsabban kapnánk választ, ugyanis azok, akik a hazatérés ellen agitálnak, elég jól felhasználják tevékenységükhöz a jelenlegi helyzetet.

A Dániában élő disszidens magyarok helyzetében bekövetkező esetleges változásokról a jövőben ismét folyamatosan jelentek.[151]

Krussák Ferenc
ideiglenes ügyvivő

12.

Pataki László jelentése Horváth Imre külügyminiszternek a dániai magyar menekültek helyzetéről

Koppenhága, 1957. december 6.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 00764/6/1957. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
2/6/szig. titk. 1957.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1957. december 6.
Tárgy: Dániában élő magyar disszidensek helyzete.
Melléklet: 2 darab levél.

Horváth Imre külügyminiszter
Budapest

A 2/5. szig. titk.[152] és a 85/szig. titk.[153] számú jelentéseimben már részletesen beszámoltam a Dániában élő magyar disszidensek helyzetéről. Azóta nem sok változás történt ezen a téren, talán annyi, hogy a november végén Dániába érkezett 161 újabb magyar disszidens tovább fokozta a nyugtalanságot a „régi disszidensek" között, akiknek legnagyobb része egyre növekvő megélhetési gondokkal küzd.

[151] Lásd erre például a 12. sz. iratot.
[152] Lásd a 11. sz. iratot.
[153] Lásd a 9. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 512 2022. 01. 27. 13:20:56

Ezzel kapcsolatban említést érdemel az a tény, hogy a „menekülteket" segélyező bizottság azzal a kéréssel fordult a szociális ügyek miniszteréhez, hogy a dán kormány nyújtson nagyobb összegű segélyt a bizottságnak, mert különben anyagiak hiányában kénytelen lesz beszüntetni tevékenységét. J[ulius] Bomholt[154] a bizottság kívánságát továbbította a parlament elé és egyelőre bizonytalan, hogy a parlament hogyan foglal állást vele kapcsolatban. Érdekes, hogy az év elején még körülbelül 12 millió korona állt a bizottság rendelkezésére és egyedül a Dán Rádió tavaszi gyűjtési akciója mintegy 6 millió koronát eredményezett, s ennek ellenére már pénzhiánnyal küzdenek.

A menekülteket segélyező bizottság jelentése szerint jelenleg 895 magyar disszidens él Dániában és ebből 231 még mindig táborokban, 78 kórházakban és börtönben, 422 önállóan keresi kenyerét, eddig 382 disszidens hagyta el Dániát, akik részben visszatértek Magyarországra, részben más nyugati államokba utaztak, míg 157 tüdőbeteg, vagy arra hajlamos személy szanatóriumokban tartózkodik.

A beszámolóból sajnos nem tűnik ki, hogy a disszidensek között mennyi a nő és mennyi a fiatalkorú. Itt említjük meg azt is, hogy a Dán Diákok Egyesülete svéd kezdeményezésre 40 Jugoszláviában tartózkodó disszidens magyar diákot hívott meg. A tervek szerint a magyarok Dániában tanulnának, míg a költségeket svéd és norvég szervezetek fedeznék.

Valószínű, hogy a csoport még a karácsonyi ünnepek előtt megérkezik Dániába. Arról, hogy hol helyezik el őket, még nem döntöttek.

Végül meg kell említenünk, hogy a „menekült magyarok" is megemlékeztek az Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójáról, ugyanis hat emigráns szervezet – közöttük a magyarok egyesülete is – valamint a „szabadság és a nép ereje" nevű reakciós dán szervezet közös ünnepséget rendezett, melyen az említett emigráns szervezetek képviselői emlékeztek meg a „40 éves kommunista elnyomásról és diktatúráról", és arról a hősies harcról, amelyet a szabadság hívei azóta folytattak ez ellen az elnyomás ellen. A magyar emigránsok és disszidensek nevében egy Vilkan [!] Oszkár nevű disszidens beszélt, és a magyarok a hivatalos meghívón kívül egy magyar nyelvű kísérőlevelet is kaptak, amelyben Horthy volt dániai konzulja mint a magyar szabadságharc egyik dán élharcosa, külön is felhívja a magyarok figyelmét, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg hazájuk felszabadítása érdekében rendezendő tüntetésen. V. S. Heyde úr felhívása azonban nem járt sok sikerrel, mert egy-két olyan hazatérő magyar szerint, akik szintén részt vettek a gyűlésen, talán még 50 magyar sem volt jelen. (A gyűlés hivatalos meghívóját és Heyde kísérőlevelét mellékelten felterjesztem.)[155] Ezt a „tüntetést" Faludy Györgynek,[156] a Londonban megjelenő Irodalmi Újság főszerkesztőjének az 1956. ok-

[154] Julius Bomholt (1896–1969) dán szociáldemokrata politikus, 1929-től 1969-ig a Folketing képviselője, 1945–1950-ben a Folketing elnöke, 1953. szeptember 30-tól 1957. május 28-ig oktatásügyi, 1957. május 28-tól 1961. szeptember 7-ig szociálisügyi miniszter.

[155] Lásd a mellékletet.

[156] Faludy György (1910–2006) Kossuth-díjas költő, író, műfordító, 1956-ban elhagyta az az országot, Londonban telepedett le, 1957-től 1961-ig a brit fővárosban megjelenő *Irodalmi Újság* felelős szerkesztője, 1988-ban visszatelepedett Magyarországra.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 513 2022. 01. 27. 13:20:56

tóberi „magyar forradalomról", illetve annak eszmei előkészítéséről szóló előadása egészítette ki. De hogy a dán szervek is hozzájáruljanak valamivel az ünnepségek hangulatához, közölték, hogy rövidesen kiadják Malvin [!] J. Lasky angol író[157] Londonban megjelent „The Hungarian Revolution" című könyvét,[158] méghozzá dán nyelven. Ez a gesztus annyira tetszett a disszidenseknek, hogy a többi emigráns szervezettel együtt ismét koszorúzási ünnepséget akartak rendezni az ellenállási mozgalomban elesett dán hazafiak emlékművénél. A hatóságok azonban ehhez már nem járultak hozzá.

A Központ más úton jött rendeletére jelentem, hogy a Dániában tartózkodó kiskorú gyermekekről nincsenek pontos adataink. A menekültekkel foglalkozó bizottság egyik év elejei közleménye szerint 1956 decemberében Dániába érkezett 1000 magyar között mintegy 117 kiskorú volt és nagyobb részben szülők nélkül, azonban közülük sokan mentek tovább Ausztráliába és Kanadába, továbbá néhányan hazatértek Magyarországra. A hazatért kiskorúak száma 20 és néhány szülővel hazatérő gyermek. A novemberben Dániába érkezett 161 magyar között több fiatalkorú is van, arról azonban nincs értesülésünk, hogy mennyien vannak egyedül és milyen korúak. A Menekülteket Segélyező Bizottságtól kapott értesülésünk szerint 14 éven aluli gyermek szülők nélkül nincs Dániában. Reméljük, hogy a közeli napokban sikerül konkrétabb értesüléseket szereznünk, s ezeket távirati úton továbbítom. Sajnos a Vöröskereszt teljesen elzárkózik ilyen adatok közlése elől, és más helyről pedig nagyon nehéz pontos adatokat szerezni.

Pataki László
követ

Melléklet

Victor Skjold Heyde dán kereskedő felhívása a dániai magyarokhoz az 1957. november 7-én szervezendő tiltakozó gyűlésen való részvételre

Koppenhága, 1957. október 31.

31. október 1957.

Dániában élő Magyarok [!]

A csatolt meghívóval kapcsolatban[159] ezen levél aláírója, aki hosszú éveken át a magyar szabadság eszméjének egyik harcosa volt Dániában, arra kéri a Magyarokat, főleg azokat, akik 1945 után jöttek Dániába, hogy mindnyájan egységesen csatlakozzanak Hazájuk felszabadítása ügyében rendezendő tüntetéshez.

---

[157] Melvin Jonah Lasky (1920–2004) antikommunista érzelmű amerikai újságíró, szerkesztő, az amerikai hírszerzés, a CIA által dotált Kulturális Szabadság Kongresszusa nevű antikommunista szervezet (1950–1979) egyik alapítója, a *Der Monat* című szovjetellenes német lap alapítója, 1958-tól 1991-ig az *Encounter* című, ugyancsak szovjetellenes lap szerkesztője.

[158] Lasky, 1957.

[159] A dán nyelvű meghívót nem közöljük.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 514 2022. 01. 27. 13:20:56

Ezúton is fel szeretném hívni az összes Dániában élő magyar figyelmét, tekintet nélkül arra, hogy tagja-e valamelyik egyesületnek, vagy csoportosulásnak, vagy pedig egyedül álló független emigráns-e az illető, hogy a nyilvánosság s a hatóságok előtt egységesen nyugodt és céltudatos munkával támogassa a menekültek ügyét és érdekeit, és kitartó munkával siettesse Magyarországnak a szovjet csapatoktól való felszabadítását, valamint a szabad magyar választások megtartását.

Szívélyes üdvözlettel:
Victor Skjold Heyde

13.

Pataki László követ jelentése a Külügyminisztériumnak egy dániai magyar disszidens magyarországi sajtóorgánumban közlésre szánt leveléről

Koppenhága, 1958. február 10.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 4. doboz, 4/20–4/1958. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
4/7–1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen
Előadó: Kalanovics János

Koppenhága, 1958. február 10.
Tárgy: Levéltovábbítás.
Melléklet: 1 darab levél.

Magyar Külügyminisztérium
Budapest

A mellékelt levelet[160] egy Dániában élő magyar disszidens juttatta el hozzánk azzal a kéréssel, hogy azt továbbítsuk a Népszabadság szerkesztőségéhez.[161] Az illető decemberben került Dániába (Jugoszláviából), noha nem ide szeretett volna jönni. Levelében leírja mindazt, amin az elmúlt egy év alatt keresztülment. Elbeszélése szerint ő azért disszidált, hogy feleségét és gyermekeit hazavigye, de felesége fél hazamenni és így ő is maradt. Tehát kezdetben valószínűleg szeretett volna Nyugaton maradni, de mivel nem tudott elhelyezkedni – ma sem dolgozik – most már komolyan foglalkozik a hazatérés gondolatával és úgy véli, noha ezt tagadja, hogy ezzel a levéllel esetleg segíthet helyzetén.

[160] Maga a levél nincs az aktában a jelentés mellett.

[161] A jelentés mellett megtalálható Első Józsefnek, a Külügyminisztérium Külföldi Magyarok Referatúrája vezetőjének 1958. március 7-i átirata Pataki Istvánnak, a *Népszabadság* szerkesztőjének. Uo. (MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 4. doboz, 4/20–4/1958. sz.)

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 515 2022. 01. 27. 13:20:56

Mindettől függetlenül a levél sok érdekes és eddig előttünk ismeretlen vagy kevésbé ismert adatot és dolgot tartalmaz, és úgy gondolom, hogy érdemes átolvasni és van benne olyan rész, amelyet a lap leközölhet.

Az illető kérte, hogy jelenlegi helyzetére való tekintettel, nevét ne közöljük,[162] ugyanezért megváltoztatta disszidálásának időpontját is. Szeretném, ha a levél sorsáról mi is értesítést kapnánk.[163]

Pataki László
követ

14.

Kalanovics János ideiglenes ügyvivő jelentése Sík Endre külügyminiszternek a magyar menekültek támadásáról a követség épülete ellen

Koppenhága, 1958. június 20.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 1. doboz, 004516/1958. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
84/szig. titk. 1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1958. június 20.
Tárgy: Látogatás a dán Külügyminisztériumban.

Sík Endre külügyminiszter[164]
Budapest

Június 19-én délelőtt kérésemre fogadott Sigurd Christensen, a dán külügyminisztérium Protokoll Osztályának vezetője.

Látogatásom alkalmával sajnálatunknak adtam kifejezést a követségünk előtt történt incidens miatt, melynek során a Dániában élő magyar disszidensek egy csoportja

[162] A koppenhágai követség egy későbbi, 1959. június 10-i jelentéséből derül ki, hogy a levél szerzője az 1920-ban Nyíregyházán született Körösfalvi Tibor volt, aki 1957. május 26-án emigrált Magyarországról a felesége és a gyermekei után. A dániai magyar menekültek úgy vélték, hogy a cikk egy „őrült ember" szerzeménye lehet, s nagyon nehezteltek a megjelenése miatt. Lásd Mikola Rezső ügyvivő jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1959. június 10. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 004211/1958. sz.

[163] A levél tartalmát közölte a *Népszabadság* 1958. március 16-i száma. Lásd Pintér, 1958. A lap szerkesztője megemlíti, hogy a levél szerzője kérte, hogy ne közöljék a nevét, „az egyszerűség kedvéért" „Nagy János"-ként aposztrofálja őt.

[164] Sík Endre (1891–1978) kommunista jogász, diplomata, 1958–1970 között az MSZMP Központi Bizottságának tagja, 1958. február 15-től 1961. szeptember 13-ig a Magyar Népköztársaság külügyminisztere.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 516 2022. 01. 27. 13:20:56

kövekkel megdobálta a követség épületét, ablakot tört be, gyalázta a magyar kormányt és a követséget.[165]

Hangsúlyoztam, hogy véleményünk szerint a történtek nem segítik elő az országaink, valamint a dán Külügyminisztérium és követségünk közötti viszony további javulását, és úgy gondoljuk, hogy mindez elkerülhető lett volna, ha a rendőrség erélyesebben lép fel a tüntetőkkel szemben, annál is inkább, mert ugyanazon személyek dobálták a követséget, akik a szovjet nagykövetség ablakait beverték. A dán rendőrség ugyan elállta a követség kapuját, és megakadályozta, hogy a „tüntetők" bejöjjenek a követség udvarára, s ezért köszönetet mondunk, azonban mégis azt kell mondanunk, hogy szinte passzívan nézték, amint a felbőszített „magyar menekültek" dobálták a köveket. A rendőrség csak egy jó óra múlva ürítette ki az utcát, miután a „tüntetők" kimerítették a gyalázkodó szavakat tartalmazó szótárukat.

Végül azon reményünknek adtam kifejezést, hogy a jövőben nem fordul elő ilyen eset, s amennyiben erre mégis sor kerülne, a dán rendőrség sokkal hatékonyabban és erélyesebben lép fel a „tüntetőkkel" szemben.

Christensen úr kormánya nevében „legnagyobb sajnálatának" adott kifejezést a történtek miatt, és közölte, hogy az ügyet kivizsgálás céljából átadták az igazságügyminisztériumnak. Kijelentette: biztosíthat bennünket, hogy amennyiben a jövőben ilyen tüntetésre sor kerülne, a rendőrség a legerélyesebben lép fel azokkal szemben, akik veszélyeztetni akarják a követség épületét. Sajnálkozását fejezte ki amiatt is, hogy a rendőrség nem volt elég aktív, de amint mondotta: el akarták kerülni a komolyabb botrányt és ezért igyekeztek a lehető legsimábban és legbékésebben megoldani feladatukat. Igaz, hogy a dán sajtóban megjelent képeken látni, hogy egyazon személyek dobálták a szovjet nagykövetséget és a magyar követséget, de az is látható, hogy a rendőrség igyekezett őket ebben megakadályozni.

Erre azt válaszoltam: ez valóban így van, viszont úgy vélem, a rendőrség valóban tudott arról, hogy a tüntetők a szovjet nagykövetség épületén több mint 20 ablakot betörtek, mégis megengedték, hogy a magyar követség elé kövekkel a kezükben érkezzenek meg. Az ablakok beverését csak annyiban akadályozták meg, hogy a tömeget „átirányították" az utca másik oldalára, de így is különös szerencsének mondható, hogy mindössze egy ablak tört be, mert másnap mintegy 20-25 darab követ szedtünk össze a fal tövéből, s ezek nagyobb része érte is az épületet.

Christensen erre azt válaszolta: most már megtörtént ez a sajnálatos eset, és csak annyit mondhat, hogy a maguk részéről mindent elkövetnek annak érdekében, hogy ne ismétlődjék meg.

A beszélgetés mintegy 12 percig tartott és végig nagyon udvarias légkörben zajlott le. Távozásom előtt Christensen még megkérdezte, hogy mióta vagyok Dániában, és benn lakom-e a követségen. Elmesélte, hogy Hamburgban, amikor ott konzuloskodott, ő is benn lakott az épületben és véleménye szerint sokkal jobb, ha a dolgozók nem a követségen laknak. Végül megkérdezte, hogyan vagyunk megelégedve a dán klímával.

---

[165] Lásd a 17. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 517 2022. 01. 27. 13:20:56

Látogatásomkor felkészültem arra is, hogy esetleg felveti Nagy Imre és társai bűnperét, de erre nem került sor.

Megjegyzem, hogy a „tüntetés" óta a követség állandó rendőri felügyelet alatt áll, olyan értelemben, hogy egy rendőrségi kocsi általában 15-30 percenként elhalad a követség előtt, és az épülettől távolabb néhány percig várakozik.[166]

Kalanovics János
ideiglenes ügyvivő

15.

Kalanovics János ideiglenes ügyvivő jelentése Sík Endre külügyminiszternek a dániai magyar menekültek helyzetéről

Koppenhága, 1958. július 2.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 6. doboz, 004524/1958. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
13/1/szig. titk. 1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1958. július 2.
Tárgy: Magyar disszidensek helyzete Dániában.

Sík Endre külügyminiszter
Budapest

Korábbi jelentéseink folytatásaként röviden ismertetjük a Dániában élő magyar disszidensek helyzetét.

Az utóbbi hónapokban nem sok változás történt a dániai „magyar menekültek" életében. Többségük valahogyan elhelyezkedett, ezek jelentős része azonban nem szakképzettségének megfelelő munkakörben és még mindig csak néhányan keresnek a dán munkásokkal egyenlően. Általános jelenség, hogy sokaknak egyik napról a másikra felmondanak s a munkavállalók nem tartják be a felmondási időt. Ezt megtehetik, hiszen a magyarok közül alig egy-két személy ismeri annyira a törvényeket, hogy tudja, hová kell fordulnia támogatásért, de a szakszervezetek sem nagyon támogatják őket, hiszen sok tízezer dán munkás szeretne elhelyezkedni. A menekültek egy része még mindig táborokban lakik, mivel lakást csak úgy tudnak szerezni, ha lefizetik a szokásos 2-3.000 korona biztosítékot. Ezt az összeget ugyan felvehetnék a menekültekkel foglalkozó bizottság kölcsönpénztárából, de kicsi fizetésükből nem tudják a részleteket tör-

[166] A követség épülete előtti 1958. június 18-i atrocitásra lásd a 17. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 518 2022. 01. 27. 13:20:56

leszteni. Sokan – saját kérésükre – halasztást kaptak az adóhivataltól, most viszont a hátralékot is fizetniük kell. Gyakori, hogy 25-35%-át adóba fizetik.

Ezért van az, hogy az említett bizottság közlése szerint még mintegy 250 magyar szeretne kivándorolni Dániából, elsősorban az USÁ-ba, erre azonban kevés a lehetőség. Elég szép számban vannak olyanok is, akiket megszédített a „részlet" és a legkülönböző dolgokat vásárolták össze s lassan belefulladnak a részletek fizetésébe. Ha nem fizetnek, a kereskedő visszaveszi az árut és az addig kifizetett összeg elvész.

Elég sokan szeretnének hazatérni is, de félnek, noha a dán szervek már nem akadályozzák meg őket ebben. Nagyon sokan megunták már az örökös vándorlást, a táborokat és nem utolsó sorban a lenézést, amit a munkahelyeken vagy az utcán kapnak, amikor kiderül, hogy magyarok. Ehhez az alapot a disszidensek egy csoportjának sorozatos botránya szolgáltatta. Szinte minden hónapban csinálnak valamit, aminek eredményeként egy-két „menekült" börtönbe kerül. A Koppenhága központjában lévő egyik kávézót a disszidensek már csak „Ilkovitsnak" nevezik,[167] pedig egy évvel ezelőtt még egy népszerű és szolid kis étterem volt, de a „hősök" átalakították. Ebből a társaságból kerülnek ki a botrányozók, tüntetők és azok, akik a hazatérőket akár tettlegesség árán is lebeszélik szándékukról. Tudunk olyan esetről, hogy egy fiatal, beteges fiú haza akart menni, erre egy másik úgy megverte, hogy kórházba kellett szállítani. A Vöröskeresztben csak a legnagyobb utálattal beszélnek a menekültek többségéről, mert ott is a botrányok sorozatát követték el.

Egy régebbi jelentésünkben már írtunk arról, hogy megalakult a „dániai szabad magyarok egyesülete". Ez a társaság meg is kezdte áldásosnak nehezen mondható tevékenységét, de nem sikerült összefognia a magyarokat, egyrészt a régi emigránsok és az új „menekültek", másrészt az új „menekültek" közötti ellentétek miatt, de nem megvetendő szerepet játszott a pozícióharc sem. Az eredmény az, hogy a társaság csak névlegesen létezik, semmi tevékenységet nem folytat. A követségünk előtt június 18-án lezajlott tüntetést,[168] majd 27-én a koppenhágai diákegyesületben rendezett tiltakozó gyűlést[169] is a diákegyesület rendezte. Ez a szervezet élénkebb, mert a Koppenhágában tanuló mintegy 40 magyar diák jobban összetart és több támogatást is kap a különböző dán ifjúsági szervezetektől. Ismeretes, hogy a menekültekkel foglalkozó bizottság az októberi események idején és után, széleskörű gyűjtési akciót rendezett a legkülönbözőbb szervezetek bevonásával, majd 1957 tavaszán a rádió is bekapcsolódott az akcióba és a „Magyarország megsegítéséért" nevű adásával körülbelül 4 millió koronát gyűjtött össze, s ezzel 14 millióra emelkedett a Menekültügyi Bizottság pénzkészlete. Ebből az összegből fedezték a Dániába érkezett magyarok útiköltségeit, később a velük kapcsolatos kiadásokat, és a Magyarországnak ajándékozott tábori kórház költségeit, segítették

[167] Ez konkrét utalás a budapesti Ilkovits (Ilkovics) büfére. Ilkovits Izidor (1889–1949) vállalkozó által 1925–1937 között működtetett étterem Budapesten, amely az 1948. évi államosítása után „népbüfé" lett, a köztudat a „deklasszált" elemek, csavargók legendás gyülekezőhelyeként tartotta nyilván. Részletesen: Havadi, 2012.

[168] Erre lásd a 17. sz. iratot.

[169] Erre lásd a 16. és 17. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 519 2022. 01. 27. 13:20:56

az ausztriai és jugoszláviai táborokat. Ebből az összegből április 1-én már csak egymillió korona készletük volt és a Vöröskereszt vezetősége kénytelen volt a parlamenthez fordulni támogatásért. A javaslatot azzal indokolták, hogy amennyiben nem kapnak jelentős támogatást a kormánytól, a menekültekkel foglalkozó bizottság kénytelen lesz beszüntetni tevékenységét. Eddig nincs értesülésünk arról, hogy ezt a támogatást megkapták volna.

Több hazatérő elmondotta, hogy a bizottságban és a táborokban a legnagyobb mértékű pazarlás folyt és főleg a táborok vezetői nem riadtak vissza kisebb-nagyobb csalástól és sikkasztástól.

A bizottság közlése szerint viszont a magyarok kerültek sokba, főleg azok, akik iskolára kerültek (a fiatalok legtöbbje volt ilyen 5-6 hónapos iskolán, melynek az volt a célja, hogy „elősegítse a dán társadalomba való beilleszkedésüket"). A közvélemény szerint az otthonokban és iskolákon élő magyar „menekültek" havonta 400 koronába kerültek. A bizottság olyan formában is igyekezett elősegíteni a „meghonosodást" vagy letelepedést, hogy 300.000 korona tőkével létrehozott egy „kölcsönpénztárt", ahonnan lakásvásárlás céljára 3-4.000 korona kölcsönt vehetnek fel a „menekültek".

A menekültügyi bizottság közleménye szerint 1956 decemberében 1.146 magyar érkezett Dániába, majd 1957 decemberében újabb 212 személy Jugoszláviából. Ezek vagy tbc-sek vagy azok hozzátartozói. Dániából 307 személy ment tovább, főleg Ausztráliába és Kanadába, míg körülbelül 127 visszatért Magyarországra. Körülbelül 550-660 személy él a Vöröskereszt támogatása nélkül. Ezek vagy dolgoznak, vagy a dolgozók hozzátartozói. 55-60 személy él szanatóriumban, többen kórházban tartózkodnak és szép számban vannak börtönben is. Jelenleg körülbelül 950 személy tartózkodik Dániában és ezek jelentős része még mindig táborokban lakik. Eddig 2-3 személy halt meg és 15 gyermek született.

Végül szólnunk kell arról, hogy követségünk a lehetőségekhez mérten igyekszik mindent elkövetni annak érdekében, hogy minél többen térjenek vissza hazánkba. Lehetőségeink nagyon korlátozottak, az ellenpropaganda pedig elég erős, s éppen ezért nagyon lényeges, hogy a hazatérők mikor kapnak választ kérelmükre. Érthető, hogy egy-egy ilyen kérelem sorsát nagyon sokan figyelik és az eredményből igyekeznek következtetni. Ezeket a tényeket figyelembe véve úgy vélem, hogy helyes lenne, ha illetékes szerveink gyorsabban és nem hónapok múlva válaszolnának. Példaként említem meg, hogy a mai napig sem kaptunk választ egy március 31-én felterjesztett kérelemre, s ugyanígy nem kaptunk választ az áprilisi felterjesztésekre sem. Ennek természetesen híre megy a magyarok között, de olyan formában is rossz, hogy ezek közül többnek felmondtak munkahelyükön és azóta barátaiknál élnek és csavarognak.

Korábbi jelentéseinkben már többször megjegyeztük, hogy ez az eljárás nem segíti elő munkánkat és helyes lenne, ha a gyorsabb intézés érdekében a Központ is szót emelne.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 520 2022. 01. 27. 13:20:56

A jövőben igyekszünk szintén figyelemmel kísérni a magyarok sorsát, és arról esetenként beszámolunk.
(A követség előtti tüntetésről a 85/szig. titk. 1958. sz. jelentésemben számolok be.)[170]

Kalanovics János
ideiglenes ügyvivő

16.

Kalanovics János ideiglenes ügyvivő jelentése a Külügyminisztériumnak Victor Skjold Heyde beszédéről a magyar menekültek 1958. június 27-i tüntetésén

Koppenhága, 1958. július 2.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–k, Dánia 1945–1964, 4. doboz, 3/20–13/1958. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
13/7–1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Koppenhága, 1958. július 8.
Tárgy: Heyde Skjold beszéde
a magyar disszidensek ülésén.
Hivatkozási szám: 26/1979. sz. távirat.
Melléklet: 1 fordítás + 1 újság.

Magyar Külügyminisztérium
Budapest

Hivatkozott számú rendeletre[171] mellékelten felterjesztem Heyde Skjoldnak, a Dániában élő magyar disszidensek június 27-i „tiltakozó gyűlésén" elmondott beszédének fordítását.

Sajnos valamennyi lap nagyon röviden ismertette a beszédeket és legrészletesebben még a Social-Demokraten közölte. A beszéd külön nyomtatásban nem jelent meg, így nincs módunkban megszerezni.
A gyűléssel foglalkozó cikk a mellékelten felterjesztett lap 3. oldalán található.

Kalanovics János
ideiglenes ügyvivő

[170] Lásd a 17. sz. iratot.
[171] Nem találtuk meg.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 521 2022. 01. 27. 13:20:56

Melléklet

Victor Skjold Heyde dán kereskedő által az 1958. június 27-i tiltakozó gyűlésen elmondott beszéd kivonatos tartalma

Koppenhága, 1958. június 28.

Sajtószemle 1958. június 28.
Social-Demokraten:

A Dániában élő magyar disszidensek június 27-i tiltakozó gyűlésével foglalkozva, „Egy perces csend az elesett szabadságharcosokért" alcím alatt a következőképpen ismerteti Heyde Skjold nagykereskedő beszédét:

Heyde Skjold nagykereskedő beszédében Nagy Imréről úgy emlékezett meg, mint akivel személyes kapcsolatai voltak, amikor ő 1947-ben a háború utáni első magyar delegáció vezetőjeként járt Dániában.[172] „Nem voltunk azonos véleményen és egy éles vita bontakozott ki közöttünk a kommunizmusról, illetve antikommunizmusról és Nagy tett is néhány beismerést. Többek között tisztában volt azzal, hogy a földosztás nagy tévedés volt, mert a parasztok nem tudnak megélni azokból a parcellákból, amiket kaptak. Nagy idealista beállítottságú személyiség volt, aki meghallgatta mások véleményét és szerette hazáját. S harcolt és meghalt azért, amikor eljött az ideje, ő volt az, aki megfogalmazta ezt a követelést: »Ki a szovjet csapatokkal Magyarországról, szabad választásokat!« Mi az ő és a számtalan szabadságharcos szellemében cselekszünk, amikor fenntartjuk ezeket a követeléseket."

Heyde Skjold megemlékezett arról a lelkesedésről, amely a magyar néppel szemben nyilvánult meg a szabadságért folyó heroikus harc idején és csodálkozásának adott kifejezést azzal kapcsolatban, hogy minden tiltakozás és rezolúció ellenére is a kommunista Magyarország még mindig tagja az ENSZ-nek.[173]

Heyde Skjold beszéde közben a részvevők egy perces csenddel adóztak a meggyilkolt szabadságharcosok emlékének és a gyűlés egy határozat elfogadásával ért véget.

---

[172] Nagy Imre korábbi földművelésügyi miniszter (1944. december 22-től 1945. november 5-ig) az MDP KV Titkárságának mezőgazdaságért felelős tagjaként (1946. április 23-tól) tagja volt annak a Takács Ferenc földművelésügyi államtitkár által vezetett ötfős kormánybizottságnak, amely 1947. január–februárban franciaországi, svájci és dániai tanulmányúton vett részt. A bizottság 1947. január 1–10. között tartózkodott Dániában. A tapasztalatairól maga is beszámolt a hazai sajtónak. Lásd *Látogatás a vaj hazájában, ahol ma is jegyre adják a vajat. Nagy Imre beszámolója a nyugati országok parasztjainak életéről és kérdéseiről,* In: *Szabad Magyarország,* 1947. február 9. 8.

[173] Az ENSZ hivatalosan 1955. december 14-én vette fel Magyarországot a tagjai közé. Noha az ENSZ XI. ülésszakán, 1957. január 10-én megalakított, öt tagállamból álló vizsgálóbizottság tevékenysége rendkívüli módon megterhelte az ENSZ és a Magyar Népköztársaság viszonyát, Magyarországot nem zárták ki az ENSZ-ből.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 522 2022. 01. 27. 13:20:56

17.

Kalanovics János ideiglenes ügyvivő jelentése Sík Endre külügyminiszternek magyar menekültek támadásáról a követség épülete ellen

Koppenhága, 1958. július 3.

(Gépelt másolat. MNL OL XIX–J–13–a, 8. doboz, 85/1958. sz.)

85/szig. titk. 1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1958. július 3.
Tárgy: Nagy Imre és társai bűnperének dániai visszhangja.

Sík Endre külügyminiszter
Budapest

Nagy Imre és társai elítéléséről, illetve kivégzéséről szóló hírt elsőnek a Politiken nevű kormánylap közölte június 17-én, de valamennyi délutáni lap első oldalát már ez a hír foglalta el, sőt az Ekstra Bladet már tüntetésre szóló felhívást is közölt. A fővárosi lapok csakúgy, mint a vidékiek, 18-i számuk jelentős részét ennek a „szomorú és sajnálatos" hírnek szentelték, és a legtöbb közülük már azt is tudni vélte, hogy mi volt kivégzésük oka.

Az Ekstra Bladet megállapította, hogy Nagyék kétségtelenül a „Hruscsov és Tito[174] közötti torzsalkodás áldozatai". Megmagyarázza azt is, hogy miért zárt ajtók mögött tárgyalták az ügyet. A nyílt tárgyalás túl veszélyes lett volna, mert egyrészt ismét felizgatta volna a tömegeket, másrészt pedig több vezetőt, közöttük Kádárt is kompromittálta volna – írta a lap, majd egy későbbi számában úgy vélte, hogy Nagy Imréék kivégzése ismét felidézte egy újabb „népfelkelés" veszélyét. Ennek a cikkének hatalmas betűkkel ezt a címet adta: „Népfelkelés Magyarországon a kivégzések után?".

A Politiken megállapítása szerint Nagy Imre halála a sztálinisták győzelmét jelenti és a „magyar felkelés" vezetőinek kivégzésével „Moszkva példát kívánt statuálni". A lap úgy véli, hogy a magyar kormány ezzel a tettével „az árulás utolsó felvonását is lejátszotta" és azt is elárulja, hogy „Kádár János remegő kezekkel hagyta jóvá az ítéletet", amit szerinte természetesen Moszkvában mondtak ki. Ebben a cikkében részletesen boncolgatja Nagy tevékenységét és többek között ezeket írja: Nagy Imre ellenforradalmi legendája az igazság és a hamisítás perverz keveréke, mert „igaz, hogy Nagy október 23-án egy olyan mozgalomnak lett a vezetője, amely azzal indult, hogy megreformálja a kommunista rendszert és amely azzal végződött, hogy meg akarta azt dönteni... Nagy tény-

[174] Josip Broz Tito (1892–1980) jugoszláv kommunista politikus, 1944–1945-től 1980-ig Jugoszlávia első számú vezetője, 1945–1953-ban miniszterelnök, 1953-tól 1980-ig a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság elnöke.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 523 2022. 01. 27. 13:20:56

legesen nem volt vezetője ennek a mozgalomnak, erre ő nem volt képes, egyszerűen a mozgalom vezette őt... Képtelen volt ellenállni a nép nyomásának, mely mindinkább kommunista-ellenessé vált". A cikk a továbbiakban részletesen boncolgatja Kádár János tevékenységét az októberi napokban és végül is azt a következtetést vonja le, hogy mi sem lenne könnyebb, mint a Nagy ellen készített vádiratot Kádár ellen felhasználni, hiszen csak a neveket kellene kicserélni. A lap Apró Antal[175] parlamenti beszámolója[176] után a magyar parlament jellemzésére közölte, hogy „a magyar parlament éljenzések közepette rágalmazta Nagy Imrét."

A Berlingske Tidende nevű konzervatív délutáni lap 18-i számának első oldalán, vastagon szedett festékkel, bekeretezett cikket közölt „A sötétség ténye" címmel. A cikk, mintegy vigasztalásul így fejeződik be: „Egy biztos, nem haltak meg, hiába lőtték le őket".

Különben ez a lap adta a legrészletesebb tudósítást a követségünk előtt lezajlott tüntetésről és jólértesültségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy tudósítója már a kora délutáni órákban járt a követség előtt és terepszemlét tartott. A tudósításában igazat ad annak a magyar disszidensnek, aki többek között kijelentette: néhány kődarab nem dönti meg az áruló kormányt, majd tudósítását így fejezi be: „...Elmentek, s csak a gyász maradt vissza".

Végül meg kell említenünk a kormány vezető lapját, a Social-Demokratent, amely csak annyiban maradt laptársai mögött, hogy igyekezett elkerülni a hír kommentálását. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem tett gyalázkodó kijelentéseket, de valamivel burkoltabban juttatta kifejezésre véleményét. A Social-Demokraten inkább a jugoszláv kérdést boncolgatta és ezzel kapcsolatban azt, hogy „Kádár megszegte adott szavát". Az is igaz, hogy ez a lap közölte „jólértesült és megbízható forrásokra" hivatkozva, hogy Magyarországon Nagyék kivégzése után sok helyütt kitűzték a fekete lobogót, az emberek fekete szalagot viseltek és több üzemben 2 perces néma leállással adóztak a „felkelés vezetői emlékének."

Egyedül a Land og Folk, a K[ommunista] P[árt] központi lapja írt tárgyilagosan, ismertetve az Igazságügyminisztérium közleményét. A lap felhívta a figyelmet, hogy a dán sajtó és a hivatalos szervek minden esetben némák maradtak, amikor azt kellett volna vagy kellene közölniük, hogy a gyarmatosítók mennyi szabadságharcost gyilkoltak és gyilkolnak meg Algériában, Kenyában stb., de akkor is passzívak voltak, amikor az ártatlan Rosemberg [!] házaspárt[177] végezték ki.

---

[175] Apró Antal (1913–1994) kommunista politikus, a Rákosi-érában több politikai és társadalmi tisztsége mellett 1949–1952-ben, majd 1953-ban az Elnöki Tanács tagja. 1956. október 27-től Nagy Imre kormányában a Minisztertanács elnökhelyettese és építésügyi miniszter, 1956. november 2-án a tököli szovjet katonai parancsnokságra ment, ahonnan Szolnokra vitték. 1956. november 7-től az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottságának tagja, 1957-ben, majd 1958–1961-ben a Minisztertanács első elnökhelyettese.

[176] Apró Antal személyesen felügyelte Nagy Imre és társai koncepciós perét. 1958. június 17-én ő jelentette be az Országgyűlésben Nagy Imre és társai kivégzését, melyet a nép jogos elégtételének s az ellenforradalom méltó megbosszulásának nevezett.

[177] Julius Rosenberg (1918–1953) és Ethel Rosenberg (1915–1953) a hidegháború legnagyobb port felvert amerikai kémkedési ügyének kulcsszereplői. Az amerikai kémelhárítás szerint a Manhattan-terv

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 524 2022. 01. 27. 13:20:56

A fenti sajtóbevezető és az Ekstra Bladet felhívása után várható volt, hogy a Dániában élő disszidensek egy része is megmozdul. A „dániai szabad magyar diákok" egyesülete azonnal felhívással fordult a magyarokhoz, hogy tiltakozzanak a kivégzések miatt, elsősorban a szovjet nagykövetség előtt. A felhíváshoz csatlakozott egy-két reakciós dán ifjúsági szervezet is és 18-án este mintegy 200 tüntető vonult a szovjet nagykövetség épülete elé, ahol a rendőrség asszisztálása mellett kövekkel bedobálták az ablakokat, majd az „októberi felkelés hősei" a magyar követséghez vonultak, természetesen kövekkel felfegyverkezve, a felkelők zászlaja, azaz a lyukas piros-fehér-zöld lobogóval. A mintegy 50 főnyi, magyarokból álló csoportot 70-80 dán kísérte, akik a követség előtt passzívan viselkedtek és inkább csak gyönyörködtek a lelkes „magyar hazafiak" viselkedésében, akik megérkezésükkor egyből be akartak jönni a követség udvarára. A rendőrség már várta a tüntetőket és miután megakadályozta a behatolásban, a kapu előtt elénekelték a Himnuszt, majd a legocsmányabb hangon követelték, hogy menjünk ki. A jelszavak között ilyenek voltak: „Gyilkosok!", „Gazemberek!", „Kádár ezért lógni fog!", „Ezért feleltek, gyilkosok!", „Vesszen a Kádár-rezsim!" stb. Néhány percig közvetlenül a kapu előtt kiabáltak, majd a rendőrség átterelte őket az utca másik oldalára, ahonnan azonnal „tűz alá vették" az épületet. Szerencsére az épület előtt lévő sűrű fák felfogták a dobásokat és így csak mintegy 20-25 darab kő jutott el az épületig, de ezekből is csak egy talált el ablakot. Közben a jelenlévő rendőrök diskuráltak a tüntetőkkel, akik folytatták a kiabálást, majd miután látták, hogy az épületből senki sem jön ki, de újabb jelszavakat sem tudnak kitalálni, ismét megkísérelték a behatolást, de a rendőrök barátságos felszólításának engedve visszavonultak. A tüntetők körülbelül 50 percig tartózkodtak az utcában, s ekkor a rendőrök alig 5 perc alatt teljesen kiürítették nemcsak a mi utcánkat, hanem a környéket is. A tüntetők ezután (körülbelül 21.45-kor) még visszamentek a szovjet nagykövetségre.

Időközben a telefon állandóan szólt, de nem vettük fel, mivel az egész napi tapasztalat alapján már úgyis tudtuk, hogy kik és mit akarnak. A telefonhadjárat különben másnap is folytatódott.

(Az esettel kapcsolatban 20-án felkerestem a Külügyminisztérium protokollfőnökét, s a beszélgetésről a 84/szig. titk. 1958. sz. jelentésemben számolok be.)[178]

Ettől a naptól kezdve egészen június 28-ig két rendőr tartózkodott (gépkocsival) a követség előtt vagy egy kicsit távolabb, de mindig az utcánkban. A rendőrséget sem arra nem kértük meg, hogy küldjön őrszemet a követséghez, sem arra, hogy vonja vissza őket.

A magyar disszidensek azonban nem hagyták annyiban a dolgot és június 27-én a koppenhágai Diákegyesület nagytermében[179] tiltakozó gyűlést rendeztek. A gyűlést

keretében készülő atombombák tervrajzait adták át a szovjet hírszerzésnek. Noha az 1951. március 6-án kezdődő perben ártatlannak vallották magukat, halálra ítélték és 1953. június 19-én kivégezték őket.

[178] A Kalanovics János és Sigurd Christensen közötti megbeszélésre június 19-én került sor, az erről tudósító jelentés 20-án készült. Lásd a 14. sz. iratot.

[179] A koppenhágai Diákegyesületet (Studenterforeningen) 1820. július 6-án hozták létre a Koppenhágai Egyetem diákjai. A céljuk az volt, hogy az egyetemi tanórákon kívül, a professzorok felügyelete nélkül közéleti kérdésekről vitatkozzanak. Egyesületi székházuk 1910–1970 között a H. C. Andersen Boulevard

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 525 2022. 01. 27. 13:20:57

előkészítő bizottság felhívással fordult a Dániában élő magyarokhoz s elsősorban azokhoz, akik életüket sem kímélve, hősiesen küzdöttek „egy szebb és szabadabb Magyarországért", hogy most ismét álljanak a tiltakozó mozgalom élére. A fölhívás hangsúlyozza, hogy a magyarok, mint azt korábban is tették, most is harcoltak az európai szabadságért és az emberi jogokért, ezért felhívják mindazokat a dánokat is, akiket érdekel a magyar nép sorsa, hogy részvételükkel támogassák a gyűlést, melynek célja tiltakozni a magyarországi újabb gyilkosságok és terrorcselekedetek ellen.

A felhívást röviden valamennyi lap közölte, de a várt eredmény (mint említettem, a gyűlést a diákegyesület körülbelül 500 embert befogadó nagytermében rendezték) azonban elmaradt, mert a gyűlésen alig jelent meg 60-70 ember. A legtöbb lap nem is közölte, hogy mennyien voltak, néhány pedig azt írta, hogy sokan vettek részt a gyűlésen, ahol Halfdan Lefévre orvos (ismert reakciós személy) és Skjolde [!] Heyde nagykereskedő (Horthy volt dániai konzulja) mondott beszédet. Az előbbi hangsúlyozta, hogy a magyarországi hazafiak vére nem omlott hiába és a jelenlegi rendszer egyszer csak megdől, míg Heyde úr Nagy Imre nagyszerű tulajdonságairól beszélt saját személyes élményei alapján, majd csodálkozásának adott kifejezést, hogy Magyarország még mindig tagja az ENSZ-nek.[180] A gyűlés résztvevői végül határozatot fogadtak el, melyben követelik az ENSZ közgyűlésének összehívását, s felhívással fordulnak a dán kormányhoz, hogy az emberi jogok nevében követelje a magyar kormánytól a nem kommunista személyek üldözésének beszüntetését és az internálótáborok feloszlatását.

A kivégzéssel kapcsolatban több tiltakozó levelet kaptunk, többek között a Szociáldemokrata Párt koppenhágai szervezetétől és az országos vezetőség végrehajtó bizottságától is.[181] E leveleket mellékelten felterjesztem (tartalmukat a június 18-i és 25-i sajtószemlékben kivonatosan ismertettük).

Többen kérték, hogy töröljük nevüket címlistánkról, mivel e „felháborító" eset után nem kívánnak semmiféle anyagot kapni Magyarországról. A Béke Hívei nevű szervezet újabb levelet intézett az ENSZ-hez, a Béke Világtanácshoz, melyben rámutat, hogy a magyarországi újabb kivégzések ismét bebizonyítják, hogy feltétlenül hathatós lépéseket kell tenni a halálbüntetés eltörlése érdekében.

Összefoglalva meg kell állapítanunk, hogy a kivégzés híre általában nyomasztóan hatott a dán közvéleményre és még a kommunista pártban is sokan vannak olyanok, akik Nagyék bűnösségének elismerése mellett sem értenek egyet kivégzésükkel. Ezt általában azzal indokolják, hogy a kivégzések ismét felkavarták a már-már lecsillapodó kedélyeket és sokat árthatnak a nemzetközi enyhülés ügyének is.

és a Studiesræde sarkán álló épület. Az 1960-as évekig a Diákszövetség és annak székháza Dánia egyik legfontosabb közéleti fórumának számított.

[180] Heyde beszédét részletesen ismerteti az 1958. július 2-i jelentés. Lásd a 16. sz. iratot.

[181] Ezeket nem találtuk meg. A követség irattárában fellelhető egy korábbi, 1958. május 17-i jelentés, melyben a Dán Szociáldemokrata Párt és a Dán Szakszervezeti Szövetség levelét továbbítják a Külügyminisztériumnak. Ebben a dán fél tiltakozik Kovács József, a volt szegedi munkástanács elnökének kivégzése ellen. Pataki László követ jelentése Sík Endre külügyminiszternek. Koppenhága, 1958. május 17. MNL OL XIX–J–13–a, 8. doboz, 78/1958. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 526 2022. 01. 27. 13:20:57

Kétségtelen, hogy [ez] a követség munkájára is érezteti hatását. Ismét egy, ha nem is azt mondjuk, hogy ellenséges, bár sok oldalról az, de határozottan hűvös és tartózkodó légkör vesz körül bennünket. Ennek bizonyítására megemlítem, hogy például a mezőgazdasági delegációnkat fogadó dán személyek, akik egy része békeharcos, a megbeszélésünk ellenére sem jelentkeztek azóta, vagy például a közelmúltban Magyarországon járt Börge Trolle filmkritikus[182] a rádióban magyar zenei műsort akart rendeztetni, már mindent meg is beszélt, de az eset után közölték vele, hogy nincs lehetőség a műsor közvetítésére.[183] Ugyanígy járt azokkal a cikkekkel is, amelyeket élményeiről akart írni. Várható, hogy hasonló lesz az eset egy másik Magyarországon járt dán kulturális személlyel is, aki szintén a rádióban akart felolvasást tartani, de ezt nem fogadták el.

Tehát ismét komoly munkára lesz szükség ahhoz, hogy elsimítsuk ezeket a nehézségeket. Reméljük, hogy a nyári hónapok alatt lecsillapodnak a kedélyek és ősszel már nem lesz érezhető ez a légkör. Ennek elősegítése érdekében több száz példányban dán nyelvre lefordítva kiadjuk az Igazságügyminisztérium közleményét. Az anyagot megküldjük a sajtónak, a Dán–Magyar Társaság[184] tagjainak és más személyeknek.

Kalanovics János
ideiglenes ügyvivő

---

[182] Børge Trolle (1917–2004) dán újságíró, kritikus, történész, az 1930-as években a dán kommunistákkal szimpatizált, a német megszállás alatt börtönbe került. A második világháború után szabadúszóként élt, elsősorban filmkritikákat írt, számos filmfesztiválon megfordult. Később, 1958-tól az Aksel Larsen nevével fémjelzett Szocialista Néppárt tagja.

[183] Børge Trolle filmkritikus magyarországi útjára 1958. május 20. – június 1. között került sor. A Külügyminisztérium Sajtóosztálya által 1958. június 16-án elkészített beszámoló: MNL OL XIX–J–13–a, 8. doboz, 27/2/1958. sz.

[184] Dán–Magyar Társaság (Dansk–Ungarsk Selskab) a koppenhágai magyar követség által létrehívott és támogatott, a kommunista Magyarország dániai propagandáját szolgáló, döntően a Dán Kommunista Párthoz kötődő vagy „társutas" értelmiségieket tömörítő, 1953 októberében alakult társadalmi-kulturális szervezet. Élére 14 főből álló vezetőséget választottak, az elnöke 1953–1956-ban Erik Detlefsen (1900–1984) pedagógus, iskolaigazgató volt. 1954 őszén a követség nyilvántartása szerint már mintegy 250 tagja volt. A forradalom leverése után a Társaság vezetősége kiadott egy nyilatkozatot, melyben elítélte a szovjetek magyarországi beavatkozását, s ideiglenesen felfüggesztette a DMT tevékenységét, a vezetőség tagjai közül Detlefsen és Jörg Jacobsen titkár is kilépett a Dán Kommunista Pártból. Pataki jelentése Horváth Imrének. Koppenhága, 1957. november 30. MNL OL XIX–J–1–j Dánia 1945–1965, 7. doboz, 005593/1957. sz. A Társaság Pataki László követ kezdeményezésére kezdte újra a tevékenységét 1958. december 16-án. Pataki jelentése Sík Endrének. Koppenhága, 1958. december 17. Uo. 004083/2/1958. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 527 2022. 01. 27. 13:20:57

18.

Pataki László követ jelentése Sík Endre külügyminiszternek a magyar forradalom 1958. októberi dániai évfordulós megemlékezéseiről

Koppenhága, 1958. október 30.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 006306/1958. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
114/szig. titk. 1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos.
Koppenhága, 1958. október 30.
Tárgy: Október 23. évfordulója Dániában.
Melléklet: 2 levél.

Sík Endre külügyminiszter
Budapest

A magyarországi ellenforradalom 2. évfordulójának nem voltak nagyobb méretű előkészületei Dániában, sem a magyar disszidensek, sem a reakciós dán körök részéről. A polgári sajtó elsősorban a dán KP belső nehézségeit igyekezett kihasználni s csak közvetve támadták a Szovjetuniót és a népi demokráciákat. Közvetlenül október 23. előtt néhány nappal a kormánypárti Social-Demokraten és néhány jobboldali lap cikksorozatot indított, amelyben részben interwjukat [!] közöltek dániai magyar disszidensekről, részben rövidebb „emlékiratokban" számoltak be az 1956-os magyarországi események néhány részletéről. Általánosan érezhető volt, hogy ez évben a nemzetközi helyzet már másképp alakult, mint tavaly, a magyar kérdés már nem oly mértékben „érdekes", mint eddig, egyre jobban elavul s hatásos figyelmeztetés volt az 1958. júniusi moszkvai ellentüntetés is,[185] csillapítólag hatott egyes dán körökre és ez alkalommal – mindezek miatt – a sajtó sem igyekezett tendenciózusan felkorbácsolni a kedélyeket ellenünk.

A magyar disszidensek tábora az elmúlt év folyamán tovább bomlott, szélsőségesen reakciós magja tovább szűkült és lassan kezd elszigetelődni. Dániai főhangadói: Szilas

[185] Az 1958. június 17-i koppenhágai tüntetésre válaszul június 20-án demonstrációt szerveztek Moszkvában. A résztvevők a dán nagykövetség elé vonultak, beverték az épület utca felé néző ablakait, annak falára a *„Szégyen a NATO-lakájra!"* és a *„Provokátorok"* feliratokat festették. *Moszkvai dolgozók tüntetése a dán követség épülete előtt,* In: *Népszabadság,* 1958. június 22. 7.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 528 2022. 01. 27. 13:20:57

Attila,[186] Eszterház [!] Péter[187] aalborgi színinövendék, Ráth Gedeon,[188] Szabadkövy, Neumann Károly, Kovács Károly és még néhányan, főleg értelmiségiek. Ezek a személyek igyekeznek még fenntartani a disszidensek között az ellenforradalmi szellemet és igyekeznek támogatást szerezni dán részről is. Ez a társaság valószínűleg ebben az évben is „méltóan" megünnepelte volna október 23-át, azonban azok az eszközök és módszerek, amelyek még tavaly jók voltak, ez évben már nem feleltek meg, s így „ünneplésük" igen kisméretű megnyilvánulásra szűkült le.

Október 21-én a szovjet és a magyar követséget a disszidensek köréből egy személy figyelmeztette, hogy az évfordulón mindkét követséget fel akarják gyújtani a majd tüntető magyar és dán huligánok. A szovjet elvtársak erről értesítették a dán rendőrséget, amely még aznap estétől kezdve megerősített járőröket küldött a szovjet nagykövetség környékére, valamint 2 állandó őrt helyezett el rendőrkutyával a nagykövetség kertjében, az épület előnytelen fekvése miatt (a háta mögött nyílt temető van). Ezt az intézkedést a polgári lapok nagy, fényképes cikkekben ismertették, de különösebben nem igyekeztek kommentálni.

Mivel a mi figyelmünket is felhívták az esetleges gyújtogatásra és tüntetésre, felhívtam Schröder urat, a dán KÜM protokollfőnökének helyettesét és kértem, hogy intézkedjen a normális körülmények biztosítása érdekében. Schröder igen készséges és szívélyes minden alkalommal irántunk, több alkalommal is szinte barátilag igyekszik segítségünkre lenni kisebb kérdésekben. Ez alkalommal is azonnal intézkedett és a rendőrségtől két tagú állandó járőrt küldtek ki, október 22. délutánjától kezdődően, valamint – külön engedélyemmel – állandóan egy őr van rendőrkutyával a követség kertjében.

A külső biztonsági intézkedések mellett több más intézkedést is tettem. Most különösen jól megmutatkozott, hogy átköltözésünk a jelenlegi követségi épületbe igen előnyös volt: masszív épületfront néz az utcára, a kert az épület mögött, zárt területen van, ami rövid kerítés esik az utca felé, arra erős, de nem feltűnő szögesdrótkerítést csináltam. A követségi épület belső elosztása is jobb, összefüggőbb, biztonságosabb. A követség tagjai október 22–23–24-én szigorú ügyeletet tartottak.

A kereskedelmi kirendeltség helyiségei a belvárosban, az úgynevezett volt magyar borház épületében vannak, annak egyik emeletén. Az irodák elhelyezése ilyen szem-

---

[186] Szilas Attila (1935–2015) evangélikus teológus, 1956-ban szökött Ausztriába, ahol angol és német nyelvtudásának köszönhetően a magyar menekültek egyik ügyintézője, tanácsadója lett. 1957-ben Dániában telepedett le, a teológiát Koppenhágában fejezte be. Hét évig a Dán Evangélikus Egyház gyülekezeti lelkésze volt, majd kilépett a dán népegyházból. Ezután egy ideig a Dán Református Egyház, majd a caracasi magyar gyülekezet lelkészeként szolgált. 1988-ban visszatelepedett Magyarországra, 1988–1995-ben a budavári gyülekezet, majd a pesthidegkúti és a tési gyülekezetek lelkipásztora.

[187] Eszterhás Péter (1940–) dániai magyar író, műfordító, színész, rendező. 1956 óta Dániában él, 1958–1961 között az Aarhusi Színház színiiskolájában tanult, 1961 óta a színház színésze, 1966 óta rendezője, 1978-tól a Királyi Színház, 1985-től a dán rádió szerződéses rendezője.

[188] Ráth Gedeont (1928–?) 1953. március 18-án a Legfelső Tanács az úgynevezett Szántó Miklós-büntetőper harmadrendű vádlottjaként életfogytiglani börtönre ítélte. 1956-ban szabadult. Dániából New Jersey-be telepedett át, ahol a Volt Magyar Politikai Foglyok Világszövetségének egyik aktivistája volt.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 529 2022. 01. 27. 13:20:57

pontból előnytelenebb. Az ottani ügyeletet részletesen megbeszéltem Szilágyi elvtárssal, a kirendeltség vezetőjével.[189]

Október 23-án délelőtt 10 órakor a disszidensek mintegy 50 főnyi küldöttsége megkoszorúzta a dán ellenállási mozgalom emlékművét, amely nem messze van a követségtől. Jellemző, hogy tavaly ez a küldöttség még körülbelül 200 főnyi volt és az utcán tüntetve vonultak az emlékműhöz.[190] Ez évben már elmaradt az utcai felvonulás és jelentősen lecsökkent a küldöttség létszáma is.

A koszorúzástól 4 tagú küldöttség jött a követséghez taxival. Erre az időpontra már mintegy 15 rendőr gyűlt a követség köré és amikor a disszidensek megjelentek, azonnal körülfogták az autót és igazoltatták őket. Majd egy rendőrtiszt udvariasan megkérdezte tőlem, hogy fogadom-e a disszidensek küldöttségét s engedélyem után két rendőr kíséretében két disszidens jött be zavartan és idegesen. A rendőrök határozott fellépése megijesztette a disszidenseket, s így csak azt tudták kinyögni, hogy egy levelet akarnak átadni. A levelet átvettem, mivel a tartalmát nem ismertem, s a két disszidens azonnal eltávozott. Ugyanezt a szövegű levelet postán még 4 példányban kaptuk meg.[191] Semmiféle incidensre nem került sor. A nap folyamán csak néhány újságíró fényképezte a követség épületét, mely fényképek azóta sem jelentek meg az újságokban. Az őrt álló rendőrökkel beszélgetve elmondták, hogy ha valamelyik fényképező személy véletlenül lefényképezné a követség tagjait, azonnal elvennék tőle a gépet és megsemmisítenék a filmet. Megjegyezték, hogy a dán KÜM szigorú szempontokat adott nekik és nem szeretnének összeütközésbe kerülni a KÜM-mel.

Az őrt álló rendőröket időnként megkínáltuk cigarettával és pálinkával, amit örömmel elfogadtak és így barátságosan elbeszélgettünk velük. A rendőrök elmondták, hogy a főváros mindegyik kerületében 24-24 rendőrkutya van. A kutyákat általában 6 éves korukig használják nyomozásra és állandóan ugyanaz a személy van velük, az eteti és képezi ki. A kutyák átlagos súlya 45-50 kilogramm. Szállításuk rekeszes autókon történik a város minden pontjára. Dániában összesen körülbelül 200 rendőrkutya lehet, napi eledelük főleg hús, körülbelül 1-1½ kilogramm. A szolgálat idején a rendőrök nagyméretű pisztolyt viseltek, amit őrségváltáskor átadtak egymásnak. A pisztolyt teljesen elrejtve viselik.

A disszidensek, valamint a keleti országok disszidenseinek képviselői és néhány reakciós dán személy este a diákok központi házában rövid ünnepséget rendeztek „Ne felejtsd el Magyarországot!" mottóval. A műsoros összejövetelen a fő szónok Szilas Attila volt, aki igen pesszimisztikusan ecsetelte a Dániában élő magyar disszidensek jövőjét. Többek között kijelentette: „Két évvel ezelőtt lelkesek voltunk és hajlandók voltunk mindent feláldozni, amink volt, akár az életünket is. Ma azonban már csendesebbek vagyunk. Nem kívánunk mást, mint nyugodtabb életet. Elfáradtunk, elfásultunk és csalódtunk. A nagy ideálok helyett ma már a mindennapi kenyérért harcolunk. Ezeket a

[189] Szilágyi Pál 1957. szeptember 13-tól a koppenhágai magyar kereskedelmi képviselet vezetője.
[190] Lásd a 9. sz. iratot.
[191] Lásd a 21. sz. iratot.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 530 2022. 01. 27. 13:20:57

nagy ideáljainkat legyőzte a nyugati világ anyagias szemlélete. Ma már a saját gyomrunk terrorizál bennünket, a pénz és a nyugodt, kellemes élet többet jelent, mint a szülőföldért és a szabadságért folyó harc. A másik oldalon azonban ott van az az igazság, hogy mindez ideig nem tudtak szétverni bennünket tankokkal sem és nem tudtak megfélemlíteni bennünket a börtönök kapui sem. Így tehát feltétlen kötelességünk az, hogy a szabadság zászlaját fenntartsuk még akkor is, ha a Nyugat rossz álomba szenderül."

Szilas beszédének befejező részében hangsúlyozta: „...Az opportunizmus a kommunizmussal szemben, vagy a törekvés a vele való békés együttélésre, öngyilkosságot jelent, és ezt be kell bizonyítanunk a Nyugatnak."

Szilas Attila után a fasiszta Skjold-Heyde dán nagykereskedő – a koppenhágai úgynevezett magyar borház volt „gondnoka", a disszidensek Dán–Magyar Egyesületének elnöke – beszélt. Megemlékezett a két évvel ezelőtti „véres eseményekről, amikor a szabad világ a remény és az aggódás között vívódott." Majd beszélt arról a méreteiben páratlan „segélyakcióról", amely világszerte s Dániában is kibontakozott és a dán hatóságok részéről is támogatásra talált. „Ezeket a tényeket azért idézem fel ezen a napon – mondotta – hogy soha se felejtsük el azt, ami történt. A mai napon így kell felszólítanunk a világot: »Soha se felejtsük el Magyarországot!«". Majd felkérte a jelenlevőket, hogy néma felállással emlékezzenek azokra a „szabadságharcosokra", akik a kommunizmus elleni harcban vesztették életüket.

A gyűlésen felszólaltak a fentebb már említett kelet-európai disszidensek egyesületeinek képviselői is, majd Eszterház [!] Péter, az Aalborgban élő disszidens magyar színinövendék dánul elszavalta Heine: „1849 októbere" című költeményét. A gyűlés a dán nemzeti himnusszal záródott, a magyar himnuszt már nem is énekelték el.

Kósza hírek szerint úgy volt, hogy a disszidensek ezután az esti ünnepségük után a szovjet és a magyar követség elé vonulnak tüntetni, azonban valószínűleg visszatarthatta őket a mindkét követség előtt levő erős rendőri készültség s így követségünk előtt senki nem mutatkozott. Hasonlóképpen, nem volt semmiféle incidens a szovjet nagykövetség előtt sem.

Mellékelten felterjesztem a disszidensektől átvett levelet.[192] A tavalyival összehasonlítva megállapítható, hogy ennek a levélnek a hangja és tartalma sokkal mértéktartóbb, csendesebb. Mellékelek egy példányt a postán kapott dán szövegű levélből is,[193] amelynek hangja már egy árnyalattal élesebb. Eddig 4 ilyen levelet kaptam és látszik, hogy mindet ugyanaz a személy küldte. Ezt a levelet egyúttal megküldték a dán sajtónak is és néhány polgári lap másnap igen kivonatosan ismertette a levél tartalmát.

Időközben találkoztam Schröder helyettes protokollfőnökkel és megköszöntem gyors intézkedését. Schrödernek láthatóan jólesett elismerésem, és közölte, hogy a rendőrök valószínűleg novemberig fognak a követség körül őrködni, nehogy a november 4-i évforduló alkalmával valami kellemetlenségünk legyen. Schröder magatartásából világosan látszik, hogy a dán KÜM szinte kínosan vigyáz arra, hogy főleg a Szovjetunió-

[192] Lásd a 21. sz. iratot.
[193] Nem közöljük.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 531 2022. 01. 27. 13:20:57

val kapcsolatosan elkerüljön minden súrlódási lehetőséget, jól emlékezve a moszkvai ellentüntetésre és annak sajtóvisszhangjára.

A lengyel nagykövet elmondta, hogy néhány lengyel disszidens is Koppenhágába utazott az októberi évfordulóra, azonban különösebb tevékenységet nem fejtettek ki. A lengyel disszidensek elmondták, hogy a magyar disszidensek körében igen nagymérvű az elkeseredés, mert vidéken valamilyen erdőirtáson dolgoznak tömegesen és ott rosszul fizetnek, rossz az ellátásuk és azt tervezik, hogy tavasszal tömegesen fogják kérni tőlünk a hazatérési engedélyüket. Valószínűleg erre a helyzetükre utalhatott Szilas Attila beszédének fenti részlete, és látható, hogy a disszidenseink szellemi vezetőire is befolyást gyakorol az egyszerűbb sorsú disszidensek helyzete és elkeseredettsége.

Pataki László
követ

19.

Pataki László követ jelentése Sík Endre külügyminiszternek a menekültek helyzetének rendezésére irányuló szovjet javaslatról

Koppenhága, 1958. december 29.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 2. doboz, 00591/1959. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
135/szig. titk. 1958.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos.
Koppenhága, 1958. december 29.
Tárgy: A szovjet konzul fogadása.

Sík Endre külügyminiszter
Budapest

Borisz Khriacskov elvtárs, II. titkár, szovjet konzul és felesége december 18.-án fogadást adott a koppenhágai missziók konzuli beosztottjai és feleségeik számára. A fogadáson körülbelül 40 személy vett részt, köztük a török, finn és néhány más nyugati beosztott, valamint a baráti követségek egy-egy beosztottja. Tőlünk Mikola elvtárs[194] volt ott.

Halil H. Atay török II. titkár hosszabban fejtegette a fogadás alkalmával, hogy véleménye szerint Európában a magyar zene a legkiválóbb, s olyan kiválóságai vannak, mint

[194] Mikola Rezső az 1950-es évek második felében a koppenhágai követség első titkára. Részletes életrajzi adatai ismeretlenek.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 532 2022. 01. 27. 13:20:57

például Kodály,[195] Bartók,[196] Fricsay,[197] Ciffra György[198] és Fischer Annie. Ormándy Jenőt[199] csupán „technikusnak" tartja, s elragadtatással beszélt Farkas[200] új kantátájáról, amelyet otthon a múlt évben mutattunk be. Atay jól tájékozott a magyar kulturális – és különösen a zenei – életről. Rutinos diplomata, hosszabb ideig volt Madridban, Rómában és harmadik éve van Dániában.

A fogadás folyamán Jurij Bakej elvtárs,[201] szovjet I. titkár és a házigazda, Khriacskov elvtárs hosszabban elbeszélgettek Mikola elvtárssal a magyar disszidensek dániai helyzetéről, valamint tájékoztatták a szovjet nagykövetség módszereiről a Dániában élő orosz emigránsokkal való foglalkozással kapcsolatban.[202]

Bakej elvtárs hangsúlyozottan felhívta a figyelmünket arra, hogy az ő véleményük szerint legjobban úgy oldhatnánk meg problémáinkat a nyugaton levő disszidenseinkkel kapcsolatosan, ha az Elnöki Tanács valamilyen formában általános amnesztiát hirdetne meg, amely alapján a magyar disszidensek óriási többsége hazamehetne rövid időn belül. Mint mondta, nem mindegy az egy népi demokratikus állam számára, hogy az állampolgárai meddig maradnak nyugaton és végül is később milyen szándékkal térnek haza. Véleményük szerint Dániában olyan hangulat uralkodik a magyar disszidensek körében, hogy ha amnesztiát hirdetnének, az itt levő magyaroknak körülbelül 90%-a azonnal hazamenne![203]

Véleményem szerint ez a figyelmeztetés megfontolandó és reális tapasztalatokon alapul. Néhány szubjektív, de lényeges befolyást gyakorló tényező jól megfigyelhető az itteni magyar disszidensek körében s ezek felszínre is kerülnek rögtön a velük folytatott beszélgetések folyamán.

---

[195] Kodály Zoltán (1882–1967) világhírű magyar zeneszerző, zenepedagógus, népzenekutató, 1945 után a Zeneművészeti Főiskola igazgatótanácsának elnöke, 1956-ban a Magyar Értelmiség Forradalmi Tanácsának elnöke, egyúttal a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli elnöke.

[196] Bartók Béla (1881–1945) világhírű magyar zeneszerző, zongoraművész, népzenekutató. 1940-től az Amerikai Egyesült Államokban élt.

[197] Fricsay Ferenc (1914–1963) karmester, a második világháború után Ausztriába emigrált. 1956–1958-ban a müncheni Staatsoper karmestere.

[198] Cziffra György (1921–1994) Liszt Ferenc-díjas zongoraművész, az egyik legismertebb és legsikeresebb magyar zongoravirtuóz. 1956-ban, a forradalom idején a családjával Ausztriába szökött, majd 1956 decemberének végétől Franciaországban telepedett le.

[199] Ormándy Jenő (1899–1985) hegedűművész, karmester, 1921-ben az Egyesült Államokba emigrált. 1936-tól 1980-ig a Philadelphiai Szimfonikus Zenekar vezetője, zeneigazgatója.

[200] Farkas Ferenc (1905–2000) kétszeres Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, zenetanár, érdemes és kiváló művész. 1949–1971 között a Zeneakadémia Zeneszerzés Tanszakának vezetője és tanára.

[201] Bakej, Jurij Vlagyimirovics (1919–?) szovjet diplomata, hírszerző, 1957–1959-ben a Koppenhágai Szovjet Nagykövetség első titkára, egyúttal a KGB koppenhágai hírszerzési rezidentúrájának vezetője.

[202] Az első világháború után, a polgárháború sújtotta Oroszország területéről áramlott Dániába nagyszámú orosz nemzetiségű, a bolsevikokkal szemben álló, döntően a monarchista erők táborát gyarapító politikai menekült, az orosz szakzsargon szerinti „fehérgárdista emigráns". A létszámukat a Népszövetség menekültügyi főbiztosa, a híres norvég sarkkutató, Fridtjof Nansen által a Népszövetség Titkárságára 1924. július 1-jére beterjesztett statisztikák ezer főre tették. Bocsarova, 2011, 60–61.

[203] A teljes bekezdés a lap bal szélén tollal kijelölve. Mellette a következő bejegyzés olvasható: *„Nem! Egyéni elbírálást megengedünk a követségnek".*

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 533 2022. 01. 27. 13:20:57

/Ilyen általános jelenség, hogy a disszidenseink nagy többsége rendszeresen és mohón hallgatja a Kossuth-adó műsorát. Nincsenek megelégedve a koppenhágai dán rádió műsorával, s nagy részük nem is érti a nyelvet. Nem tartják viszont elegendőnek a „Szülőföldem" [!] adónk műsoridejét és időpontját, amellett eléggé gyengén vehető, kicsi az adó erőssége.[204] Nem csak a zene érdekli őket, hanem a tájriportok is, mivel egyes vidékek bemutatásával akaratlanul is lelki kapcsolat teremtődik köztük és az otthon között, ha a riportban véletlenül ismert tájat mutatunk be, s ez elmélyíti honvágyukat. Például még egy olyan „vagány" is, mint a Sztálinvárosból disszidált Czank István félkarú volt postatisztviselő lelkesen beszél a Kossuth-rádió műsoráról és úgy spekulál, hogy mivel a honvágyat később sem fogja tudni legyőzni, itt „megszedi" magát, ha lehet, megnősül, és majd hazamegy 1-2 év múlva, addig azonban hallgatni fogja a rádiónkat (jelenleg még vélt sérelmeit hangoztatja s csak kényszeredetten ismeri be, hogy jogosan kapott büntetést korábban a jugoszláv határon tett disszidálási kísérlete, munkamegtagadás és egyebek miatt).

A dániai magyar disszidensek köréből elhangzott olyan kívánság felénk, hogy számukra adjunk el magyar cipőt, ruhát, élelmet, főleg paprikát. Néhányan elmondták, hogy nem bírják megszokni a dán kosztot, s mindent megtesznek, hogy egy-egy nagyobb ünnepre magyar italt „hajtsanak fel" valamelyik üzletből. Mint mondják, gyakori az olyan jelenség, hogy valamelyik dán üzletben a disszidenseink ingerülten ócsárolják a dán cipők formáját, az étel minőségét. Az ilyen fellépés természetesen nem hat jól a helyi lakosságra s ezért disszidenseink jelentős része közutálatnak örvend már.

A magyar disszidensekre eléggé jellemző, hogy minden kérdést hazai szemszögből igyekszenek megítélni és mindig készek bármit megvitatni. Az ilyen viták alkalmával gyakran szóba kerülnek politikai kérdések is és a dán kispolgár számára meglepő hevességgel és kommunista terminológiával kerül megvitatásra az aktuális nemzetközi esemény, természetesen fűszerezve a „szabad földön" oly szívesen hangoztatott szovjet- és magyarellenes megjegyzésekkel./[205]

Bakej és Khriacskov elvtársak elmondták, hogy a szovjet nagykövetségen rendszeresen minden hétfőn rendeznek filmbemutatót a Koppenhágában levő orosz származású dánok számára. Az itteni orosz kolónia nem nagy számú, tagjai sok éve, esetleg több évtizede Dániában élnek, többségük még szívesen beszél oroszul, a leszármazottak nagyrésze azonban már csak dánul ért. A meghívottak szívesen mennek a filmbemutatókra, soha nem lépnek fel nyíltan ellenségesen a szovjetek ellen és készséggel mesélgetik sorsuk alakulását, napi problémáikat.

---

[204] A Magyar Rádió 1955. november 1-jétől rövidhullámon sugárzott *Szülőföldünk* című propagandaadásáról van szó. Az adásban kiemelt figyelmet fordítottak a külföldre emigrált magyarok és általában a külföld „tájékoztatására", azaz a hazai viszonyok minél jobb színben való feltüntetésére, műsoraival egyfajta honvágyat és nosztalgiát is kiváltva bennük. A műsort 2005-ben szüntette meg a Magyar Rádió.

[205] A dőlt zárójelbe tett rész a lap bal szélén tollal kijelölve. Mellette a következő bejegyzés olvasható: *„Szülőföldünknek küldjük meg".*

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 534 2022. 01. 27. 13:20:57

Bakej elvtárs meghívta Mikola elvtársat egy ilyen filmbemutatóra, ahol körülbelül 35-40 emigráns volt jelen s bemutatták nekik „A gitáros leány" című szovjet filmet.[206] A meghívott emigránsok közül csak egy férfi volt párttag, a többi személy mindenféle társadalmi réteget képviselt, a középrétegig bezárólag. A fent elmondottak és a tapasztaltak alapján megállapítható azonban, hogy a szovjet elvtársaknak Dániában teljesen más jellegű problémáik vannak az emigránsaikkal kapcsolatosan, mint nekünk a disszidenseinkkel. Nem alkalmazhatók ugyanazok a munkamódszerek s több kérdésben nem is tanácsosak, biztonsági okok miatt.[207]

A szovjet konzul fogadása barátságos légkörben zajlott le s körülbelül 5 óra hosszat tartott.

Pataki László
követ

20.

Pataki László követ jelentése Sík Endre külügyminiszternek a Dániába emigrált Rodriguez Endre filmrendezőről

Koppenhága, 1958. december 15.

(Gépelt másolat. MNL OL XIX–J–13–a, 8. doboz, 27/5/1958. sz.)

27/5/szig. titk. 1958
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos!
Koppenhága, 1958. december 15.
Tárgy: Információ Rodriguez Endre filmrendezőről.[208]
Hivatkozási szám: 001210/szig. titk. 1958.

[206] A Moszfilm stúdió Alekszandr Fajncimmer (1906–1982) által rendezett, s 1958. szeptember 30-án bemutatott, propagandacélokat szolgáló *Gyevuska sz gitaroj* című zenés vígjátékáról van szó.

[207] A teljes bekezdés a lap bal szélén tollal kijelölve. Mellette a következő bejegyzés olvasható: *„Ilyet mi is csináltunk"*.

[208] Rodriguez Endre (1899–1975) író, filmrendező, forgatókönyvíró. Öccsével, Rodriguez Ödön rádiórendezővel több bűnügyi regény szerzője. 1936–1937-ben a Nemzeti Színház Kamaraszínházának titkára. Két legismertebb filmje a Karády Katalin főszereplésével készült kémfilm, a *Machita* (1942) és a *Kalotaszegi Madonna* (1943). A második világháború után főleg oktató- és dokumentumfilmeket rendezett, 1954–1956-ban a Belügyminisztérium Filmosztályát vezette. 1956-ban elhagyta az országot és Dániába ment. Később az NSZK-ban telepedett le, s a nyugatnémet televízió számára készített dokumentumfilmeket.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 535 2022. 01. 27. 13:20:57

Sík Endre külügyminiszter
Budapest

Hivatkozott számú rendeletre jelentem,[209] hogy az információ sajnos későn érkezett meg, mert Rodriguez közben el is készítette a filmet,[210] és azzal önmaga felett gyakorolt kritikát. A film csapnivalóan rossz volt, amit az is bizonyít, hogy mindössze egy filmszínházban vetítették, összesen három napig.[211] A kritika egyöntetűen elítélte és követelte, hogy vegyék le a műsorról. Még a legszélsőségesebben reakciós lapok kritikusai is azt írták, hogy remélhetőleg ez volt Rodriguez utolsó filmje Dániában. Vádolják Rodriguez megbízóit is, amiért egy teljesen ismeretlen emberre bíztak egy filmet, csak azért, mert dicsérte önmagát. A lapok többsége hangsúlyozta, hogy ilyen filmrendezőt Dániában tucatjával lehetne találni.

Rodriguez filmje különben az ifjúság és főleg a fiatal leányok sorsával foglalkozik. A filmben egy fiatal leánynak gyermeke születik, és ezen az eseményen keresztül próbálja ábrázolni a fiatalok életét teljesen irreálisan. A kritika véleménye szerint Rodriguez nem ismeri az életet, filmjéből még a valóságos életnek a minimuma is hiányzik, hamisan állítja be a dolgokat, s művészileg sem éri el a szükséges színvonalat.

Sajnos nekünk nem állt módunkban megtekinteni a filmet, ezért saját véleményünket nem tudjuk hozzáfűzni a dán filmkritika eléggé kifejező véleményéhez.

A megküldött információ ennek ellenére számunkra is hasznos, és továbbítjuk B[ørge] Trolle-hoz.

Pataki László
követ

Melléklet

Kondor Istvánnak, a Művelődésügyi Minisztérium Filmfőigazgatósága helyettes vezetőjének feljegyzése Rodriguez Endre filmrendezőről

Budapest, 1958. október 27. előtt

Művelődésügyi Minisztérium Filmfőigazgatósága — Másolat

Kulturális Kapcsolatok Intézete
Budapest

Hivatkozással telefonbeszélgetésünkre, az alábbiakban közöljük Rodriguez Endre filmrendezőről kért információkat:

---

[209] A jelentés mellett megtalálható Fodor Zoltánnak, a Külügyminisztérium II. Politikai Osztálya vezetőjének 001210/3/1958. számú, 1958. október 27-i átirata, melyben megküldi a koppenhágai követségnek Kondor István feljegyzését. Nem közöljük.

[210] Egy erősen didaktikus abortuszdrámáról, az *Ung kaerlighed („Fiatal szerelem")* című játékfilmről van szó.

[211] A film premierje 1958. szeptember 22-én volt Koppenhágában. 1960-ban Svédországban és az NSZK-ban is bemutatták.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 536 2022. 01. 27. 13:20:57

A dán újságíró kérésére készült információ.

Rodriguez Endre a filmgyártás technikai, szakmai ismeretével rendelkező filmrendező. 1945 előtt több játékfilmet készített. Filmjei általában konvencionálisak voltak és a legelemibb művészi követelményeknek sem feleltek meg. 1945 után, a korábbi színvonalatlanul [!] végzett munkája ellenére, az állami filmgyártás státusába vette. Ez a példa nem volt egyedülálló, mert az államosított filmgyártás a több évtized óta a szakmában dolgozó filmrendezőkkel kezdett el 1948–49-ben dolgozni. Közöttük vannak olyanok, akik tehetségük, művészi fejlődésük alapján ma is dolgoznak és néhányan közülük magas állami kitüntetésben (Kossuth díj, Érdemes Művész) részesültek. Így például Keleti Márton,[212] Bán Frigyes,[213] Gertler Viktor,[214] Kalmár László.[215]

Rodriguez Endrét munkahelyéről 1954-ben elbocsátották. Az elbocsátás indoka elsősorban az volt, hogy munkái nem érték el a megfelelő művészi színvonalat. Így például a Balatonról készült kisfilmet[216] forgatás közben kellett tőle elvenni. Rendezői munkájára jellemző volt, hogy nem a művészi színvonalat, hanem az általa készített filmek hosszát tartotta érdemnek. Elbocsátása után a Belügyminisztérium Filmcsoportjához került. Itt több kisfilmet készített. Ez idő alatt mindent megtett, hogy volt munkatársait az állami irányító szerveknél rágalmazza, főleg azt az indokot helyezve előtérbe, hogy felkészültségüknél fogva nem tudják ellátni feladatukat.[217]

1956-ban, az ellenforradalom idején az országot elhagyta.

Összegezve:

Annak ellenére, hogy több esetben lehetőséget kapott filmrendezői képességének bebizonyítására, munkáját nem tudta megfelelően elvégezni. Az országban jelenleg is több olyan filmrendező él és dolgozik, akik velünk több kérdésben nem értenek egyet. Rodriguez Endre is ezek közé sorolható, de 1954-ben az állami filmgyártásból történt eltávolítása nem politikai okok[218] miatt történt.

Jellemzője, hogy saját hibájára és ennek következtében történt mellőzésére mások felkészületlenségét hozta fel indokul.

Kondor István sk.
a Filmfőigazgatóság helyettes vezetője

---

[212] Keleti Márton (1905–1973) háromszoros Kossuth-díjas filmrendező, 1950-től a Színház- és Filmművészeti Főiskola filmtan szakának vezetője, legismertebb filmjei: *Mágnás Miska* (1949), *A tizedes meg a többiek* (1965), *Butaságom története* (1965).

[213] Bán Frigyes (1902–1969) háromszoros Kossuth-díjas filmrendező, legismertebb filmjei: *Talpalatnyi föld* (1948), *Szent Péter esernyője* (1958), *Szegény gazdagok* (1959).

[214] Gertler Viktor (1901–1969) Kossuth-díjas filmrendező, 1948-tól 1954-ig a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára, legismertebb filmjei: *Állami áruház* (1953), *Dollárpapa* (1956), *Az aranyember* (1962).

[215] Kalmár László (1900–1980) Kossuth-díjas filmrendező, 1938–1944 között 17 játékfilmet készített, legismertebb filmjei: *Halálos tavasz* (1939), *Bob herceg* (1941), *A nagyrozsdási eset* (1957). Ez utóbbi filmjét betiltották, s csak 1984-ben mutatták be.

[216] Az 1954-ben forgatott, *Tél a Balatonon* című dokumentumfilmről van szó.

[217] Vagyis: szakmailag felkészületlenek.

[218] Aláhúzás géppel az eredetiben.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 537 2022. 01. 27. 13:20:57

21.

Pataki László követ jelentése Sík Endre külügyminiszternek a magyar forradalom 1958. októberi dániai évfordulós megemlékezéseiről

Koppenhága, 1959. február 10.

(Gépelt eredeti. MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 001662/1959. sz.)

Magyar Népköztársaság Követsége
22/szig. titk. 1959.
Készült 3 példányban
2 példány Központnak
1 példány Követségen

Szigorúan titkos.
Koppenhága, 1959. február 10.
Tárgy: Október 23. évfordulója Dániában.
Hivatkozási szám: 006306/sz. t./1959.
Melléklet: 1 boríték.

Sík Endre külügyminiszter
Budapest

Hivatkozással a fenti számú rendeletre[219] jelentem, hogy az adott helyzetben lehetetlen volt a disszidensek neve és megélhetésük felől kérdezősködni, mivel két dán rendőr igyekezett mihamarabb véget vetni a fellépésüknek. Különben sem volt szándékukban mást mondani. Kérdés feltevése az adott körülmények között nem volt lehetséges.

A disszidensek vezetőiről próbálunk adatokat gyűjteni, ez folyamatosan történik, és esetenként jelentjük.

Az előző jelentésről valóban lemaradt a jelzett két levél, amelyet most mellékelten felterjesztek.

Pataki László
követ

Melléklet

Dániai magyar menekültek tiltakozó levele a Magyar Népköztársaság Koppenhágai Követségéhez

Koppenhága, 1958. október 23.

A Magyar Népköztársaság Követségének Koppenhága

A dániai magyar menekültek és Magyarország dán barátai az 1956. október 23-i szabadságharc évfordulóján tiltakozásra gyűlnek össze a kommunista rémuralom és a szovjet csapatok magyarországi megszállása ellen.

---

[219] A Külügyminisztérium 1959. január 7-i utasításáról van szó: *„Észrevételezésünk ez esetben az, hogy esetleg lett volna a levélt átadó disszidensek nevét megkérdezni,* [sic! – vagyis: esetleg meg kellett volna kérdezni a levelet átadó disszidensek nevét – S. A.] *valamint megélhetési forrásuk felől érdeklődni. Az emigrációval kapcsolatos feladatok elvégzése érdekében jót tenne, ha többet tudnánk azon »vezér« egyénekről, akiknek a nevét a Követség jelentésében ismerteti."* Lásd MNL OL XIX–J–1–j, Dánia 1945–1964, 3. doboz, 006306/1958. sz.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 538 2022. 01. 27. 13:20:57

A magyar menekültek és a dán nép legszámottevőbb része a legnagyobb ellenszenvvel és elkeseredéssel kíséri figyelemmel a magyarországi eseményeket.

A magyar Quisling-kormány az ENSZ különjelentése, az Egyesült Nemzetek tagjainak együttes állásfoglalása és az egész kultúrvilág osztatlan felháborodása ellenére sem szüntette be a lakosság üldözését és a lakossággal való erőszakot.

Abból a tényből kiindulva, hogy Magyarország lakosságának több mint 90%-a antikommunista, a Dániában élő magyar menekültek és Magyarország dán barátai azzal a megkereséssel fordulnak a kommunista követséghez, hogy terjessze elő a hatalom jelenlegi birtokosainak azon hangsúlyozott követelésüket, hogy tartsák tiszteletben az alapvető emberi jogokat, valamint az Egyesült Nemzetek alapokmányának erre vonatkozó pontjait és rendelkezéseit és azokat magukra nézve is kötelezőnek fogadják el.

Szüntessék meg ezen nemzetközileg elismert törvények alapján a nép üldözését és hagyjanak fel az ártatlan emberek bebörtönzésével, szüntessék meg az internálótáborokat, engedjék szabadon a magyar szabadságharc résztvevőit. Főképpen pedig Kádár János részéről szűnjék meg a jogtalan bosszúállás.

Követeljük minden Szovjetunióba deportált szabadságharcos és polgári személy azonnali szabadon bocsájtását és hazaszállítását Magyarországra.[220]

Nagy Imre miniszterelnök, Maléter Pál vezérőrnagy[221] és társaik meggyilkolása nem volt egyéb, mint cinikus megvetése, semmibevevése az egyetemesen törvényes joggyakorlatnak, holott személyes biztonságukra Kádár János adott garanciát.

Követeljük a titkos perek azonnali beszüntetését és a jogbiztonság helyreállítását.

Követeljük a szovjet csapatok kivonását Magyarországról és az Egyesült Nemzetek ellenőrzése mellett a titkos választások megtartását.
Magyarországnak béke, a magyar népnek szabadság.

Koppenhága, 1958. október 23.

A dániai magyar menekültek nevében:[222]
Szabad Károly
Károly Kovács [!]
Karl Neumann [!]
Ráth Gedeon
Eszterhás Ernő[223]

---

[220] 1956. november 7–17. között összesen hét hullámban körülbelül 860 magyar állampolgárt deportáltak a Szovjetunióba, akiket Ungváron és Sztrijben tartottak fogságban. A deportáltak legnagyobb részét 1956. december 5-től kezdődően kezdték hazaengedni. A szakirodalmi adatok szerint az utolsó fogvatartottak 1957. január 7-én indultak vissza Magyarországra, így 1958. október 23-án már nem őriztek magyar állampolgárokat a Szovjetunió területén. Erre részletesen lásd Horváth–Pahirya, 2012, 78–80.

[221] Maléter Pál (1917–1958) katonatiszt, 1956-ban ezredes, 1956. november 2-tól vezérőrnagy, 1956. november 2-tól november 4-ig honvédelmi miniszter. 1956. november 3-án a tököli magyar tárgyalódelegáció vezetője, ekkor a szovjetek letartóztatták. Nagy Imre perében halálra ítélték, az ítéletet 1958. június 16-án végrehajtották.

[222] Rajtuk kívül még egy olvashatatlan név is szerepel aláírásként.

[223] Eszterhás Ernő (1917–1982) vívó, 1947-ben a Vasas csapatával párbajtőrben országos bajnokságot nyert, az 1960–1970-es években a dániai magyar szervezet, a Keleti Menekültek Egységbizottságának elnöke.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 539 2022. 01. 27. 13:20:57

Rövidítések és irodalomjegyzék

MNL OL — Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

XIX–J–1–j Külügyminisztérium TÜK-iratok, Dánia 1945–1964
XIX–J–1–k Külügyminisztérium adminisztratív iratok, Dánia 1945–1964
XIX–J–13–a Koppenhágai Követség TÜK-iratok

ÁBTL — Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

ÁBTL – 3.1.5 – O – 9827/4. sz. dosszié
ÁBTL – 3.1.5 – O – 16.662. sz. dosszié
ÁBTL – 3.1.5 – O – 16.663. sz. dosszié

*

Bartha 1997 — Bartha Tibor: *Szia Madár! A Műegyetem építészmérnöki hallgatóinak odisszeája a Második Világháborúban,* Koppenhága–Szeged, Officina, 1997.

Békés 2006 — Békés Csaba: *A magyar forradalom és az ENSZ az újabb levéltári kutatások tükrében,* In: *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963. Tanulmányok, dokumentumok, kronológia,* szerk. Békés Csaba – Kecskés D. Gusztáv, Budapest, Magyar ENSZ Társaság, 2006, 7–26.

Binder 1993 — Binder István: *1956 nyugati menekültjei. Ezer magyar Dániában,* In: *Új Magyarország,* 3. (1993) 252. sz. (1993. október 29.) 13.

Bocsarova 2011 — Bocsarova, Zoja: *Rosszijszkoje zarubezsje 1920–1930 gg. kak fenomen otyecsesztvennoj isztorii,* Moszkva, AIRO XXI, 2011.

Borbándi 1985 — Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985,* [Szerző], München, 1985.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 540 2022. 01. 27. 13:20:57

Borbándi 1996 — Borbándi Gyula: *Emigráció és Magyarország. Nyugati magyarok a változások éveiben 1985–1995,* Basel–Budapest, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1996.

Bredsted 1956–1957 — *Så Brændte steppen. Digte om Ungarn,* red. Åge Bredsted, [København], Marselis Tryk, 1956–1957.

Domonkos 2020 — Domonkos László: *Átállt szovjet katonák 1956-ban. Tények és legendák,* Budapest, Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány, 2020.

Fenger-Grøn–Grøndahl 2004 — Carsten Fenger-Grøn – Malene Grøndahl: *Flygtningenes danmarkshistorie 1954–2004,* Aarhus, Aarhus Universitetsforlag, 2004.

Gecsényi–Baráth 2015 — *Diplomaták a változó világban. Főkonzulok, követek és nagykövetek 1945–1990,* szerk. Gecsényi Lajos – Baráth Magdolna, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2015.

Havadi 2012 — Havadi Gergő: *Az Ilkovics büfé története és mítosza egykori vendégei emlékezetében,* In: *Aetas,* 27. (2012) 2. sz. 29–48.

Horváth–Pahirya 2012 — Horváth Miklós – Olekszandr Pahirya: *Kényszerkirándulás a Szovjetunióba. Magyar deportáltak a KGB fogságában – 1956,* Budapest, Argumentum Kiadó, 2012.

Johansen 2005 — Hans Christian Johansen: *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie. Bind 17. Danmark i tal og Register for hele værket,* København, Gylendals og Politiken, 2005.

Kecskés D. 2020 — Kecskés D. Gusztáv: *Humanitárius akció globális méretekben. A Nemzetközi Vöröskereszt és az 1956-os magyar menekültek,* Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2020. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)

Király 2006 — Király Béla: *A kortárs történész vallomása: a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963,* In: Békés Csaba – Kecskés D. Gusztáv (szerk.): *A forradalom és a magyar kérdés az*

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 541 2022. 01. 27. 13:20:57

ENSZ-ben, 1956–1963. Tanulmányok, dokumentumok, kronológia, Budapest, Magyar ENSZ Társaság, 2006, 37–49.

Koch
1964 Lise Koch: *De ungarske flygtninge i Danmark. En historisk og statistisk redegørelse,* [København], Dansk Flygtningehjælp, 1964.

Lasky
1957 *The Hungarian Revolution. A White Book. The Story of the October Uprising as Recorded in Documents, Dispatches, Eye-Witness Accounts and World-Wide Reactions,* ed. Melvin J. Lasky, London, MW Books Ltd., 1957.

Lázár
2006 Lázár Ervin Járkáló: *Egy igaz ember és magyar. Az ötvenhatos Kovács Károly,* In: *Magyar Liget,* 27. (2006) 2–3. sz. 20–21.

Molnár-Veress
2003 Molnár-Veress Pál: *Otthon az új hazában. (Harmadik rész),* In: *Új Kéve – Az Északi Magyar Protestáns Gyülekezetek Lapja,* 11. (2003) 2. sz. 5–10.

Nagy
2020 Nagy András: *Halálos együttérzés. A „magyar ügy" és az ENSZ 1956–1963,* Budapest, Kossuth Kiadó – Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, 2020.

Palasik
2006 Palasik Mária: *A műegyetemisták odüsszeiája 1944–1946,* Budapest, Műegyetemi Kiadó, 2006.

Palasik
2020 Palasik Mária: *„A hazatért személyek nagy része megtévedt ember..." A magyar állambiztonsági szervek szerepe az 1956-os emigráció hazatelepítésében,* In: *Betekintő,* 14. (2020) 4. sz. 31–51.

Pintér
1958 Pintér István: *A disszidensélet nagy kérdése: hová?* In: *Népszabadság,* 16. (1958) 64. sz. (1958. március 16.) 10.

Rostgaard–Rüdiger
2011 Marianne Rostgaard – Mogens Rüdiger: *H. C. Hansen og handelsforhandlingerne i Moskva 1956,* In: *TEMP,* 2. (2011) 3. sz. 90–107.

Sørensen
2020 Søren Peder Sørensen: *Egy elfeledett tragédia. Magyar katonák Dániában a második világháborús német megszállás idején,* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 542 2022. 01. 27. 13:20:57

Sós
2006 Sós Péter János: *Magyar exodus. Magyar menekültek Nyugaton 1956–1959,* Budapest, Gondolat Kiadó, 2006.

Storm
1998 Storm Sarolta: *A dániai magyarokról,* In: *Honismeret,* 26. (1998) 3. sz. 86.

Strassenreiter
2006 Strassenreiter Erzsébet: *Az MSZDP in exil 56 ügyéért,* In: *ArchívNet,* 6. (2006) 5. sz.

Togeby
2003 Lise Togeby: *Fra fremmedarbejdere til etniske minoriteter,* Aarhus, Aarhus Universitetsforlag, 2003.

Várallyay
2016 Várallyay Gyula: *Az 1956-os magyar diákmozgalom Nyugaton,* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016.

Wigerfelt-Svensson
1997 Anders Wigerfelt-Svensson: *Hungarian Refugees in the Shadow of the Cold War,* In: *Encounter with Strangers. The European Experience,* ed. Hans-Åke Persson, Lund, Lund University Press, 1997, (CESIC Studies in International Conflicts, 17.) 127–194.

Zieck
2013 Marjoleine Zieck: *The 1956 Hungarian Refugee Emergency, an Early and Instructive Case of Resettlement,* In: *Amsterdam Law Forum,* 5. (2013) 2. sz. 45–63.

Lymbus_2021_2_kötet_KÖNYV.indb 543 2022. 01. 27. 13:20:57